

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE EĞİTİM
ALAN OTİZM TANISI ALMIŞ OLAN ÇOCUKLARA
SAHİP EBEVEYNLERİN YAŞAM
DOYUMUNUN, AİLE İŞLEVLERİNİN VE
ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜĞÜNÜN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Gülay Ezgi ATEŞ

İstanbul, 2016

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE EĞİTİM
ALAN OTİZM TANISI ALMIŞ OLAN ÇOCUKLARA
SAHİP EBEVEYNLERİN YAŞAM
DOYUMUNUN, AİLE İŞLEVLERİNİN VE
ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜĞÜNÜN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Gülay Ezgi ATEŞ

Öğrenci No:

140790129

Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT

İstanbul, 2016

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum '**Rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan otizm tanısı almış olan çocuklara sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun, aile işlevlerinin ve öğrenilmiş güçlülüğünün incelenmesi**' başlıklı çalışmamın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, faydalandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve bu çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde atıf yapıldığını bildirir ve bunu onurumla doğrularım.
04.08.2016

Gülay Ezgi ATEŞ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

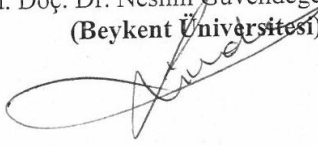
01.../09/...2016

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim Dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 140790129 numaralı *Gülşay Ezgi ATEŞ*'in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Rehabilitasyon Merkezlerinde Eğitim Alan Otizm Tanısı Almış Olan Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumunun, Aile İşlevlerinin ve Öğrenilmiş Güçlülüğünün İncelenmesi*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 22.08.2016 tarih ve 2016/33 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği ile Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Neslim Güvender DOKSAT
(Beykent Üniversitesi)

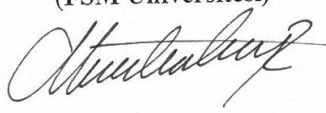
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Filiz Şükri GÜRBÜZ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Melek ASTAR
(FSM Üniversitesi)

TEŞEKKÜR

Teze başlama ve bitirme sürecim boyunca her istediğimde ulaşabildiğim, desteğini eksik etmeyen, tez danışmanım olduğu için kendimi şanslı hissettiğim kıymetli danışman hocam Yrd.Doç.Dr. NESLİM GÜVENDEĞER DOKSAT'a çok teşekkür ederim.

Her zaman daha iyisini yapabileceğime beni inandıran, maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, gücüme güç katan, iyi ki kızımı dediğim canım babam AHMET ATEŞ' e, güler yüzü ile tatlı diliyle çevresi tarafından çok sevilen kıymetli, güzel yürekli annem SANİYE ATEŞ'e, yıllar geçse de benim hep küçük kardeşim olarak kalacak olan gözlerimizle anlaşabildiğimiz eğlenceli günlerimin vazgeçilmezi can parçam kardeşim DENİZ ATEŞ'e, herkes tarafından kardeşlerine bağlılığıyla bilinen her zaman fedakar olan çocukluk anılarımın ortağı canım ablam SELDA ARAS'a, kendini bizlere sevdiren yıllardır aramızdaymış gibi hissettiren ailemizin son üyesi canım eniştem abim BARIŐ ARAS'a, beni çocukluk yıllarıma götüren isimlerini duyduğumda yüzümü gülümseten kıymetlilerim Hollanda'dan bana destek olan dostlarım CANSU KARAYILAN ve FERHAT BÜKE' ye, tez sürecimde desteğini esirgemeyen mütevazı ve başarılı kimliğiyle ön planda olan değerli özel eğitim öğretmeni DENİZ SEYHAN'a teőekkürlerimi borç bilirim.

Gülay Ezgi ATEŞ

Adı-Soyadı : Gülay Ezgi ATEŞ
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2016
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : Yaşam Doyumu, Aile işlevleri, Öğrenilmiş Güçlülük

ÖZ

REHABİLİTASYON MERKEZLERİNDE EĞİTİM ALAN OTİZM TANISI ALMIŞ OLAN ÇOCUKLARA SAHİP EBEVEYNLERİN YAŞAM DOYUMUNUN, AİLE İŞLEVLERİNİN VE ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜĞÜNÜN İNCELENMESİ

Araştırma, rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan otizm tanısı almış olan çocuklara sahip ebeveynlerin yaşam doyumunun, aile işlevlerinin ve öğrenilmiş güçlülüğünün incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde özel eğitime giden otizm tanısı almış çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ili Gaziosmanpaşa ilçesi ile İstanbul ili Esenyurt ilçesi Rehberlik Araştırma Merkezi'nden (RAM) rapor almış olan otizimli çocukların ebeveynleri oluşturmuştur. Bu 575 ebeveyn kurum içerisinde rastgele örneklem yoluyla seçilmiştir. Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği Yaşam Doyumu Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Araştırmanın yaşam doyumu, aile değerlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçekleri arasındaki ilişkiye Spearman Korelasyon analiz ile bakılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre; ebeveynlerin gelir düzeyine, evlilik sürelerine ve çocukların özel eğitim merkezlerinde eğitim alma sürelerine göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Otizimli çocuğa sahip annelerin ve babaların yaşam doyumları, öğrenilmiş güçlükleri, iletişim düzeyleri, duygusal tepki verebilme düzeyleri, aile değerlendirme düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin yaşlarına ve eğitim durumuna bakıldığında ise; problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve aile değerlendirme düzeylerinde, ruh halini denetleme düzeyinde anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Eğitim düzeyi arttıkça, yaşam doyumunun daha yüksek olduğu görülmüştür. Otizmli çocuğun kaçınıcı çocuk olduğunun; yaşam doyumunda, duygusal tepki verebilmede, aile değerlendirmede ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerinde anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Çocuğun tanı aldığı yaşın; planlı davranma düzeyinde, yaşam doyum düzeyinde, problem çözmede, iletişimde ve duygusal tepki verebilmede anlamlı farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri arttıkça; öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin de düşmekte olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arttıkça; yaşam doyum düzeylerinin de düşmekte olduğu görülmektedir. Bu bulgular güncel yayınlar ışığında tartışılmıştır.

Name and Surname : Gülay Ezgi ATEŞ
Supervisor : Asst. Assoc. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
Degree and Date : Master, 2016
Major : Clinical Psychology
Key Words : Life satisfaction, Family Functions, Learned Helplessness

ABSTRACT

AN INVESTIGATION ON THE LIFE SATISFACTION, FAMILY FUNCTIONS AND LEARNED HELPLESSNESS OF PARENTS WHOSE CHILDREN HAVE BEEN DIAGNOSED WITH AUTISM AND RECEIVING EDUCATION IN REHABILITATION CENTERS.

This research was conducted in order to investigate the life satisfaction, family functions and learned helplessness levels of parents whose children have been diagnosed with autism and have been receiving education in rehabilitations centers. The population of the research was made up of parents whose autistic children were attending to special education institutes in the city of Istanbul. The sample of the research was the parents of children who have been diagnosed with autism and who have received a report from “Rehberlik Arastirma Merkezi (RAM)” and have been attending to one of the special education centers; “575 parents were randomly selected from this pool. The gathering data were accomplished Life Satisfaction Scale, Rosenbaum Learned Helplessness Scale and Family Assesment Scale. In addition to these, a personal information form that was developed by the researcher of this article was used. The data were analysed using the Statistical Package for Social Sciences (SPSS) for Windows 21.0. During the assessment of the data descriptive statistical methods (number, percentage, average, and standard deviation) were used. Spearmen Correlation Analysis was used to measure the level of correlation between the scales used in the analysis.

The analysis revealed that no significant difference is affected by the parents’ income levels, marriage durations and the duration of the special education which has been received. However life satisfaction, learned helplessness, communication

levels, emotional response abilities and family assessment levels showed significant difference. When the parent's age and education level was investigated, a significant difference was observed in problem solving, communication, ability to respond emotionally, family assessment scale and mood control. As the education levels increased, life satisfaction was observed to increase. The sequence of birth of the autistic child showed a significant difference in life satisfaction, emotional response ability, family assessment scales and learned helplessness levels. The age of diagnosis also revealed significant difference in planned behaviour, life satisfaction, problem solving ability, communication and emotional response abilities. Finally, learned helplessness levels were inversely correlated with both life satisfaction and family assessment scale values.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

OTİZM

1.GENEL BİLGİLER	4
1.1.Otizmin Tarihçesi ve Otizm	4
1.2. Otizmin Nedenleri Ve Oluşum Mekanizması	6
1.3. DSM-V Otizm Spektrum Bozuklukları Tanı Ölçütleri	9
1.4. Otizmde Eğitim	10
1.5. Otizmin Tedavisi	14

BÖLÜM II

AİLE VE ÇOCUK

2.1 Aile ve Engelli Çocuk	16
2.1.1.Aile ve Aile Türleri.....	16
2.1.2.Aile Hakkında Kuramsal Çerçeve	17
2.1.2.1. Ekolojik Perspektif	17
2.1.2.2. Yapısal-İşlevselci Perspektif.....	17
2.1.2.3. Çatışma Perspektifi	17
2.1.2.4. Feminist Perspektif	18
2.1.2.5. Simgesel Etkileşimcilik	18
2.1.2.6. Toplumsal Alışveriş Perspektifi	18
2.1.2.7. Ailevi Gelişim Perspektifi	18
2.1.2.8. Aile Sistemleri Perspektifi	19
2.1.3. Ailede Engelli Çocuğu Kabullenmek	19
2.1.3.1 Aşama Modeli.....	19

2.1.3.1.1. Birincil Tepkiler	19
2.1.3.1.2. İkincil Tepkiler.....	20
2.1.3.1.3. Üçüncül Tepkiler	21
2.1.4. Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Sorunlar	21
2.1.5 Otizmli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Sorunlar	22
2.1.6. Özel Eğitim	24
2.1.6.1. Dünyada Özel Eğitimin Tarihi	24
2.1.6.2. Türkiye’de Özel Eğitimin Tarihi	25
2.1.7. Ailelerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri ..	26
2.2. Yaşam Doyumu Kavramına İlişkin Bilgiler	28
2.3. Öğrenilmiş Güçlülük Kavramına İlişkin Bilgiler	28
2.4. Aile İşlevleri Kavramına İlişkin Bilgiler	29
2.5. Türkiye’de ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırma Özetleri	30

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı	33
3.2. Araştırmanın Önemi	33
3.3. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemi	33
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	34
3.5. Araştırmanın Modeli	35
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	35
3.7. Sayıtlılar.....	35
3.8. Veri Toplama Araçları	36
3.8.1. Yaşam Doyumu Ölçeği	36
3.8.2. Aile Değerlendirme Ölçeği	36
3.8.3. Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği	37
3.9. Verilerin Analizi	37

BÖLÜM IV

BULGULAR

BÖLÜM V
TARTIŞMA ÖNERİLER VE SONUÇ

5.1. Tartışma	90
5.2. Öneriler	98
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	102
EKLER	109
Ek.1. Beykent Üniversitesi Tez Anket Formu	109
Ek 2. Yaşam Doyumu Ölçeği	111
Ek 3. Aile Değerlendirme Ölçeği	112
Ek 4. Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (Rögö)	116

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı	39
Tablo 4.2: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	41
Tablo 4.3: Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	41
Tablo 4.4: Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı	42
Tablo 4.5: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	43
Tablo 4.6: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	44
Tablo 4.7: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması	46
Tablo 4.8: Ebeveynlerin Yaşları İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	48
Tablo 4.9: Ebeveynlerin Yaşları İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi .	48
Tablo 4.10: Ebeveynlerin Yaşları İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	50
Tablo 4.11: Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	51

Tablo 4.11.1 Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanlarının Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları	52
Tablo 4.12: Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	53
Tablo 4.13: Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması.....	55
Tablo 4.14: Ebeveynlerin Gelir Düzeyleri İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	57
Tablo 4.15: Ebeveynlerin Gelir Düzeyleri İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	58
Tablo 4.16: Ebeveynlerin Gelir Düzeyleri İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	60
Tablo 4.17: Ebeveynlerin Kaç Çocuğu Olduğu İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	62
Tablo 4.18: Ebeveynlerin Kaç Çocuğu Olduğu İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	63
Tablo 4.19: Ebeveynlerin Kaç Çocuğu Olduğu İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	64
Tablo 4.20: Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizimli Olduğu İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	65
Tablo 4.20.1 Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanlarının Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizimli Olduğuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları	66

Tablo 4.21: Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizmlı Olduğu İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	67
Tablo 4.21.1 Duygusal Tepki Verme ve Aile Değerlendirme Ölçeklerinin Puanlarının Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizmlı Olduğuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	68
Tablo 4.22: Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizmlı Olduğu İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	69
Tablo 4.22.1 Planlı Davranma, İstenmeyen Düşüncelerin Denetimi, Yardım Arama ve Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeklerinin Puanlarının Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizmlı Olduğuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları	71
Tablo 4.24: Ebeveynlerin Evlilik Süreleri İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması.....	74
Tablo 4.25: Ebeveynlerin Evlilik Süreleri İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	75
Tablo 4.26: Ebeveynlerin Otizmlı Olan Çocuğunun Tanı Aldığı Yaş İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	77
Tablo 4.27: Ebeveynlerin Otizmlı Olan Çocuğunun Tanı Aldığı Yaş İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	78
Tablo 4.28: Ebeveynlerin Otizmlı Olan Çocuğunun Tanı Aldığı Yaş İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	79
Tablo 4.29: Ebeveynlerin Otizmlı Olan Çocuklarının Eğitim Alma Süreleri İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	80

Tablo 4.30: Ebeveynlerin Otizmlili Olan Çocuklarının Eğitim Alma Süreleri İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	81
Tablo 4.31: Ebeveynlerin Otizmlili Olan Çocuklarının Eğitim Alma Süreleri İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması	82
Tablo 4.32: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Aile Değerlendirme ve Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	84

KISALTMALAR

- ADÖ** : Aile Değerlendirme Ölçeği
RÖGÖ : Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlölük Ölçeği
YDÖ : Yaşam Doyum Ölçeği

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın amacına, araştırmanın önemine ve araştırmayla ilgili temel kavramlara yer verilmiştir.

Araştırmanın Konusu

Otizm, yaşam boyu süren sosyalleşme, dil, iletişim ve diğer birçok etkinlik ve ilgi alanını etkileyen yüksek kortikal işlevlerle bağlantılı olarak davranış belirtileriyle tanımlanan bir bozukluk olarak tanımlanabilir. Günümüzde otizmin görülme sıklığı ile ilgili olarak yapılan araştırmalar, otizmin azımsanamayacak oranda yaygın olduğunu göstermektedir (Yurdakul ve ark. 2005).

Otizm tanısı alan çocukların ebeveynleri, çocuklarını özel eğitim merkezlerine göndererek onların daha iyi şartlara ulaşabilmesine olanak sağlamaya çalışmaktadır. Bu süreçteki ailelerin yaşam doyumu düzeylerini belirlemek, aile işlevlerinin ne seviyede sağlıklı veya sağlıklı olmadığını araştırma ile ortaya koyabilmek, başa çıkma stratejilerini ne derecede kullandıklarını saptayabilmek bu çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Otizm; çocuklarda farklı belirtilerin daha yoğun olması şeklinde kendini gösterebilmektedir. Tanıyı alan bazı çocuklarda dil konuşmada gerilik, sosyal iletişimde zayıflık, davranış problemlerinin çok fazla ve şiddetli olması, ilgi alanlarının kısıtlı olması şeklinde görülebilmektedir. Otizm spektrum bozukluğu tanısı alan çocuklarımız, hızla sayısı artmış olan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almaya başlamaktadır. Eğitimler sonucunda çocuğun mevcut kısıtlılıklarının azaltılması ve yaşama daha iyi adapte olması amaçlanmaktadır. Yoğun eğitim alan; ek olarak havuza, at terapisine çocuğunu götüren, eve özel öğretmen tutan ebeveynler maddi ve manevi anlamda sıkıntılar yaşamaktadır. Kendilerine zaman ayıramadıklarından veya maddi açıdan ne kadar zorlandıklarından sık sık bahsetmektedirler.

Otizm tanısını almış olan çocuğa sahip ebeveynlerin belli dönemlerde kendilerini çaresiz hissettikleri ya da kişilerin bu sürece göre kendini şekillendirmeyi başardığı, durumu kabul edip bununla başa çıkma yöntemlerini bulmaya çalıştığı görülmektedir. Bu sürece adapte olabilen veliler daha güçlü ve umutludur. Ebeveynlerin bu süreçte yorgun, çaresiz hissetmesinin en önemli sebeplerinden birkaçı yıllardır eğitime sürekli gelmeleri ama bunun sonucunda çocuktaki kısıtlılıkların pek azalmamış ve kapanamamış olmasıdır. Başka bir neden ise; özellikle anneler kendi eşleri de dahil kendi ailelerinden bu konuda destek göremediğini sık sık dile getirmektedir. Aslında bakılacak olursa destek alamama süreci çocuk otizm tanısı almadan önce başlamaktadır. Otizmden şüphelenen ailelerin devlet hastanelerinden randevu alırken sorun yaşadıkları çok ileri tarihlerde randevu verilmesi onları bu buldukları zor dönemde daha da çıkmaza sürüklemektedir. Bu koşullarla karşılaşan bir çok aile randevularını özel muayenelerden almaya çalışmaktadır. Bu sürecin hemen sonrasında çocuğun otizm spektrum bozukluğu tanısı almış olması ailenin inkar etme süreci, kabullenme süreci, yas süreci şeklinde kendini göstermektedir. Çocuğunu doktora götürmeden önce zaten bir şey olduğunu seziyordum her zaman geriden giden normal olmayan gelişimimiz vardı diyen ailelerin kabullenme sürecini çabuk atlatıp yas sürecine girdiği görülmektedir. Ailelerin durum karşısındaki duyguları, davranışları, eşlerin birbirlerine olan desteği, otizm tanısı almış olan çocuğa sahip kardeşlerin duyguları, bu süreçten sonra ailelerin yaşamının değişeceğine, zor bir dönemin onları beklediğine ilişkin düşünceleri ailelerin duygu durumlarında bozulmalar olmasını arttırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan otizm tanısı almış olan çocuklarımıza sahip ailelerin yaşam doyumlarının ne düzeyde olduğu, bu durumun ailelerin işlevlerini ne boyutta etkilediği ve ebeveynlerde güçlü olmayı problemler karşısında stratejik çözümler bulabilmeyi ne derece etkilediğini saptayabilmek amaçlanmaktadır.

Tanımlar

Yaşam Doyumu: Bireylerin işleri, boş zamanları veya bunlar dışında geriye kalan zaman dilimindeki hayatına dair gösterdiği duygusal tepkiler veya tutumlardır. Yaşam doyumu; iş, aile yaşantısı, ekonomik durum, eğitim düzeyi, yaş, evlilik, cinsiyet ve biyolojik faktörlerle ilişkilidir (Köker, 1991).

Aile işlevleri: Fitzpatrick (2005) 'e göre; bireylerin kapasitelerini artırıp geliştirmek, çocukların dış çevresine açılıp sosyalleşmesini sağlamak, aile üyelerinin fonksiyonlarını devam ettirmeye yarayan ailedeki bireylerin mutluluğu için gereken fiziksel ve psikolojik çevreyi kurarak aile fertlerinin doyum sağlmasına destek olmak şeklinde gruplandırılmıştır (Akt; Demircioğlu ve ark., 2014).

Öğrenilmiş Güçlülük: Rosenbaum (1983,1990) 'a göre; kişinin bugüne kadar öğrenmiş olduğu amaca yönelik davranışlarını gerçekleştirmesine engel olan fikir, his, acı gibi faktörleri kontrol altına almasını mümkün kılan becerilerdir (Akt; Gültekin, 2011).

BÖLÜM I

OTİZM

1.GENEL BİLGİLER

1.1.Otizmin Tarihçesi ve Otizm

İlk kez otizm Fransa'da 1700 yıllarında Jan Itard, İngiltere'de John Haslam ile görülür. Otizm Yunanca "autos" kelimesinden gelir." Kendi" anlamına gelmektedir. Bugün ki anlamı dünya ile ilişkisi kesmektir. Bu kişiler otizimli olan kişileri ve davranışlarını incelememişlerdir. Kişileri ilginç bireyler olarak nitelendirmişlerdir. 1911 yılında ise Eugen Bleuer otizm kelimesini şizofreniyle ilişkili olarak şizofreni hastalarının tipik düşünce bozukluklarında görülen kendini dış dünyaya kapatma anlamıyla kullanmıştır. Alman-Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner 1943'te Avusturya'lı çocuk doktoru Hans Asperger ise 1944 'te otizm davranışlarını inceledi. Dışarıya kapalı yaşayan bu çocuklar için Kanner "otizm" diyince otizm çocukluk şizofrenisi olarak düşünüldü. Otizm yetişkinlikteki şizofreninin çocukluk dönemi olarak görülmesi sebebiyle tedavisine yıllarca bu açıdan bakıldı. 1970'li yıllarda otizmin çocukluk şizofrenisi olarak görülmemesi gerektiği anlaşıldı. Kanner'a göre otistik davranışların sebebi; "buzdolabı anababalar"ın çocuğa mutlu ve güvenli bir yaşam verememesiydi. "Time" 25 Temmuz 1960 'da Kanner otizimli çocukların anne babalarının akılcı, soğuk ve yüksek tahsilli olup sadece çocuk yapmaya yeterli olduklarını yazmıştı. Bu düşünce ve görüşlerini Kanner sonradan geriye aldıysa da bu olumsuz düşünceler diğer psikiyatlara miras olarak kalmıştı (Persson, 2012).

Otizm, yıllarca nedenleri ve eğitimi ile ilgili gelişmeler göstermiştir. Bugün otizm ile ilgili araştırmalar halen devam etmekte olup, yeni bilgiler eklenmiştir. Günümüzde otizm tanısı ve belirtileri şu şekilde yapılmaktadır:

Otizm yaygın bir gelişimsel bozukluktur. Anlamlı bir dil gelişiminin gecikmesi ya da hiç olmaması otizmin ilk bulgusu olabilir. Çevrelerine karşı ilgi yoksunluğu olabilir. Otizm genellikle üç yaşına gelindiğinde belirginleşmiş olur. Olağan olmayan göz iletişimi de sık saptanan bulgularındandır.

Otizm tanısını almış olan çocuklar aynı tanıya sahip olmalarına rağmen birbirlerinden çok farklı olabilirler. Otizmin ağırlığı ise çocuktan çocuğa farklılık gösterir (Köroğlu, 2013). Bu çocukların en karakteristik özellikleri; dış dünyaya kendini kapatmak, zamanı ve soyut kavramları öğrenmede zorluklar yaşamak, konuşmaları algılayamamak, aynı şeyleri yapmakta ısrarcı olmak, farklılıklara aşırı tepki vermektir (Özbey, 2005). Otizm tanısı almış çocuklar gündelik hayatlarındaki farklılıklara direnç gösterirler. Çoğunlukla etraflarındaki düzenin bozulmasını istemezler. Mesela masanın üzerinde duran bir bardağın yada nesnenin masadan alınıp, yere konulmasına tepki gösterebilir. Bu tepkisini de yere konan bardağı veya nesneyi tekrar masanın üzerine koyarak gösterir. Üzerindeki kıyafetleri değiştirmek istemeyebilir. Günlük rutinlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Eşyaların yerlerinden alınıp farklı yerlere konulması otizimli çocuğu oldukça rahatsız edebilir. Neticesinde çocuk öfke nöbetleri geçirebilir. Yanından ayırmak istemediği eşyalar olabilir. Gövdesini ileri-geri sallamak, el çırpma görülebilir. Zaman zaman çevresindeki bireylere karşı saldırgan olabilir. Kendi ellerini ısırabilir. Kafasını duvara vurabilir (Ordu, 2005).

Otizm tanısı almış bireyler normal gelişim gösteren bireylerden farklıdır. Bu farklılık kısa süreli belleklerinde de kendini ele vermektedir. Ezber yönleri güçlüdür. Ancak rakamlar, sayılar, harfler öğrenilse dahi bunların işlevselliği yoktur. Ezber yönleri sayesinde ezberler ancak hedefe uygun işlevsel kullanması beklenmez. Beyine ulaşan bilgiler birbirleriyle iletişim haline geçip, anlamlı bir bütün olup neden sonuç ilişkisi kuramamaktadır. Otizimli bir çocuğun sosyal iletişim yönü zayıftır. Empati kuramamaktadır. İnsanların yüz ifadelerine bakıp onların duyguları hakkında bilgi sahibi olamamaktadır. Çocukların duyuşal yönleri de farklıdır. Farklı durumlara farklı tepkiler gösterebilirler. Yüksek sese kimi otizimli çocuk tepki gösterirken kimi yüksek sese aldırış etmeyebilir. Bu tanıyı almış olan çocukların yarısından fazlası konuşamamaktadır. Kendisini ifade edememektedir. Anneler, çocuklarının tanıları almadan önce işaret parmaklarını kullanarak nesnelere işaret etmediğini, seslenildiğinde tepki vermediğinden bahsetmiştir (Ege, 2006).

1.2. Otizmin Nedenleri Ve Oluşum Mekanizması

Otizmin net ve kesin bir nedeni yoktur. Otizmin pek çok sebebinin olduğu düşünülmektedir. Nörobiyolojik, ailesel ve çevresel olmak üzere 3 alanda araştırmalar yapılmıştır. Araştırmalar otizmlili çocuklarda beyin hücrelerinin tuhaf bir biçimde çalıştıklarını göstermiştir. Beyin hücrelerimiz arasındaki mesajları taşıyan kimyasal iletilerinde fazlalık ya da eksiklik olduğu düşünülmektedir. Bazı araştırmacılara göre ise çocuk daha ana rahmindeyken, çocuğun beyninin oluşumu safhasında 3.ve 6.aylar arasında açığa çıktığını tahmin etmektedir. Ayrıca bazı uzmanlar ise, otizmde hastalık yapıcı genin anne tarafından taşındığını düşünülmektedir. Kız çocuklar da bu geni taşımakta ancak erkek çocukları bu genle hasta olmaktadır. Bu iddia çerçevesinde düşünecek olursak otizm, erkeklerde bir tek kadınlarda ise 2 adet olduğu bilinen x kromozomu üzerinden taşınmaktadır. Bu iddiaya göre kadınlardaki 2. x kromozomu hastalığı engellemektedir. Kimi ailelerde birden fazla çocuğun otizm tanısı almış olması, ailede öğrenme bozukluğu, konuşma sorunları, zeka geriliği olmasının otizmin yaygın bir genetik temeli olduğuna dair kanıtlar getirmiştir. Otizm tanısı almış olan çocukların ebeveynlerinden kan alınmış, alınan kan örneklerinde yüksek serotonin çıkmıştır. Kan örneklerinden bu sonucun çıkması hastalığın genetik temelli olacağını düşündürmüştür. Otizmin sebebi olarak tek bir gen saptanmamıştır. Otizme sebep olan pek çok genin olduğu düşünülmektedir (Korkmaz, 2000).

Araştırmalarda ileri görüntüleme yöntemi kullanılmıştır. Bu görüntüleme yöntemi radyolojik ileri görüntüleme yöntemidir. Beynimizde 2 yarımküre vardır. Bu 2 yarımküreyi birbirine bağlayan yol bulunmaktadır. Bu yolun otizmlili çocuklarda normal bireylerde olduğundan daha küçük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca beynimizdeki girintili bölümlerin ve beyin kabuklarının daha kalın olduğu gözlemlenmiştir. Beynin Broca bölgesinde azalmış sinyal, Wernike bölgesinde ise artmış sinyal tespit edilmiştir. Korku tepkilerinde ise amigdalada yetersiz sinyal olduğu saptanmıştır (Türkdoğan, 2012).

Ailelerin özellikleri, sosyo demografik değişkenleri, kişilikleriyle, çocuklarını yetiştirme tarzları ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Ancak araştırmalarda ailelerin özelliklerine bağlı çıkan bir otizm tanısı ilişkisi yoktur. Tanı almış olan çocukların ailelerinin %35 'nde kaygı bozukluğu, depresyon, alkol ve madde bağımlılığı, şizofreni gibi psikiyatrik bulguların olduğu saptanmıştır (Yosunkaya, 2012).

Anne-babanın olduğu yaşla ilgili araştırmalar yapılmıştır. İleri anne yaşının ve ileri baba yaşının çocuğun otizm tanısı almasındaki etkisi incelenmiştir. İleri baba yaşının otizm tanısı almış çocukta etken olan faktörlerden biri olduğu görülmüştür. Ancak ileri yaşta annenin otizmlili çocuğa sahip olmada etken faktörlerden biri olduğuna dair bulgularda farklılık (değişkenlik) görülmüştür. Son yirmi yılda anne yaşının çocuğun otizm tanısı almasındaki ilişkisini inceleyen araştırmaları içeren meta-analizi çalışması yapılmıştır. Güvenilir bir meta-analizi araştırması için gerekli şartları taşıyan 16 araştırmada yer alan 25,687 otizmlili bireyler ile 8,6 milyon otizm tanısı olmayan bireyler dahil edilmiştir. Bu analizin bulgularında 35 yaşın üstünde olan bir annenin otizmlili çocuğa sahip olma riskinin %30 daha yüksek olduğu saptanmıştır. Son zamanlarda otizmin görülme sıklığında artış olmasının etkenlerinden birinin de ileri yaşlarda evlenip (eskiye oranla) ileri yaşlarda çocuk sahibi olan anne-babaların oranlarındaki artış olabileceği düşünülmektedir (Sandin ve ark., 2012).

Bugün kalıtsal yapıyı inkar etmek güçtür. Fakat her şeyin sebebini kalıtsallığa bağlamak yapılmaması gereken bir durumdur. Hangi genlerin tam, hangilerinin biraz gelişeceği, hangilerinin gelişmeyeceği içinde yaşanan çevre şartlarınsa da bağlıdır (Baymur, 1972). Çevresel etmenler önemli faktörlerdir. Çevresel etkenlerin çocukların otizm tanısı almasındaki etkisi üzerine araştırmalar yapılmıştır. Çevresel etkenlerde söz konusu unsurlar; toksin maddeler, aşı, besin tüketimidir. Çevresel etkenlerin otizm ile ilişkisi olduğuna dair araştırma bulgusu saptanmamıştır (Yöndem, 2015).

Çevresel faktörlere yaşamın hangi döneminde ve ne derecede maruz kalındığı önemlidir. Etkinliği ve zamanlaması oldukça önemlidir. Çevresel faktör bebek anne karnındayken bebeği çok güçlü şekilde etkilediyse bebeğin doğumunun ilk günlerinden itibaren belirtiler görülmeye başlanır. Genellikle bu hastalar ağır olanlardır. Buna progresif otizm denir. Çocuk doğduğundan itibaren çocukta mental ve motor gerilikler vardır. Eğer çocuk çevresel faktörlerden anne karnındayken çok fazla etkilenmeden doğduysa bebekte başlangıçta bulgu gözlenmez. Belli bir süre geçtikten sonra çocukta hastalıkla ilgili bulgular çıkmaya başlar. Bu otizmin daha sık görülen kısmıdır. Buna da regresif otizm denmektedir. Burada bahsedilen çevresel faktörler; ağır metaller, antibiyotikler ve diğer kimyasal toksik maddeler (tarım ilaçları, temizlik kimyasalları, radyasyon, aşular, elektromanyetik dalgalar), enfeksiyonlar (kızamık, pamukçuk, v.b) , beyin kan akımında azalma, doğum öncesi-sırası ve sonrasında oksijensiz kalmaz. Genetik yatkınlık tek başına etkili değildir. Burada bizi düşündüren sorulardan biri aynı toksik etkenlere maruz kalan çocukların hepsinde neden otizm tablosu görülmemektedir sorusudur. Bu hastalık tek genle açıklanabilen bir hastalık değildir. Her insan farklı yerlerden farklı derece ve miktarlarda toksik maddeleri alır. Eğer kişi sağlıklı ve yeterli bir metabolizmaya sahipse bu toksik maddeleri temizleyebiliyor. Ancak otizm görülen çocuklar bu aşamayı gerçekleştiremezler. Vücutlarına aldıkları toksik maddeleri vücutlarından atamazlar. Toksik maddeler özellikle yağdan zengin dokularda birikir. Beyin yağ bakımından en zengin organlardandır. Bu sebeple beyinde biriken toksik maddeler çeşitli düzeylerde hasarlar oluşturmaktadır (Aydın ve ark., 2015) .

Bugüne kadar yapılmış olan araştırmalarda, doğum anında yaşanmış olan problemlerle otizm arasında bir anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Eğer ağır oksijensizlik ve kan akımının kesilmesi durumu olursa beyinde hasar meydana gelecektir. Bu hasar beyinde otizmle ilgili olan alanları bozmaktadır. Bu sebeple otizmden söz edilebilir. Günümüzde geçerli olan görüş ise şudur; genetik yatkınlığı olan çocukların doğum sırasında sorun yaşama olasılığı daha yüksektir. Bu problemi yaşamış olmakta bireyde kalıcı bir hasar meydana getirmektedir (Aydın, 2008).

1.3. DSM-V Otizm Spektrum Bozuklukları Tanı Ölçütleri

A. Aşağıda belirtildiği gibi, şimdi veya geçmişte farklı şekillerde görülen toplumsal iletişim ve toplumsal etkileşimde sürekli yetersizliğin olması.

1) Toplumsal-duygusal karşılık vermedeki yetersizlik (örn. olağandışı toplumsal yaklaşımda karşılıklı diyalog yürütmekte çekilen güçlüğü; ilgilerini, duygularını veya duygulanımını paylaşmadaki yetersizlikten, sosyal etkileşime cevap vermemeye kadar olan yetersizlikler.)

2) Toplumsal etkileşim için kullanılan sözel olmayan iletişimsel davranışlarda yetersizlik (örn. zayıf entegre olmuş sözel ve sözel olmayan iletişim, anormal göz kontaktı ve beden dili veya jestleri anlamakta ve kullanmakta yetersizlik ve yüz ifadesi ve beden diline kadar bariz eksiklerin varlığı.)

3) İlişkileri, geliştirmekte, devam ettirmekte ve anlamakta güçlük, örneğin farklı toplumsal ortamlara uygun davranmamaktan, hayali oyun paylaşamamaya ve arkadaş edinememeye, arkadaşla ilgi duymamaya kadar görülen davranışlar. Şu anki şiddeti: Şiddet sosyal iletişimsel alanda yetersizlikler ve kısıtlı, tekrarlayıcı davranışlara göre belirlenir.

B. Aşağıdakilerden en az ikisinin varlığı ile kendini gösteren, şu an veya geçmişte sınırlı, tekrarlayıcı davranışlar, ilgiler ya da etkinlikler.

1) Basmakalıp veya tekrarlayıcı motor hareketler, obje kullanımı veya konuşma (Basit motor stereotipiler, oyuncakları dizme veya çevirme, ekolali, idiosentrik cümleler)

2) Aynı olmakta ısrar, rutine sıkı sıkıya bağlı olma veya ritüelleşmiş sözel ve sözel olmayan davranışlar, (ufak değişimlerde aşırı stres, geçişlerde zorluk, sert düşünce tarzı, selamlaşma ritüelleri, her gün aynı yolu veya aynı yemeği tercih etme.)

3) Konu veya yoğunluk açısından anormal olan sınırlı, sabitlenmiş ilgiler (yaygın olmayan nesnelere anormal aşırı bağlılık, aşırı tekrarlayıcı veya sınırlı ilgiler.)

4) Duyusal olarak aşırı ya da az duyarlılık veya çevrenin duyusal boyutuna aşırı ilgi (acıya/sıcağa aşırı duyarsızlık, belirli ses veya dokunuşlara karşı beklenmeyen tepki, nesnelere aşırı koklama veya onlara aşırı dokunma, ışık veya hareketle görsel olarak çok meşgul olma.) Şu anki şiddeti: Şiddet sosyal iletişimsel alandaki yetersizlikler ve kısıtlı, tekrarlayıcı davranışlara göre belirlenir.

C. Belirtiler gelişimin erken evrelerinde mevcut olmalı (toplumsal beklentiler sınırları aşınca dek fark edilmemiş veya daha sonra hayatta öğrendiği stratejilerle maskelenmiş olabilir.)

D. Belirtiler sosyal, mesleki ve başka önemli alanlarda klinik olarak anlamlı düzeyde bozukluğa yol açmalıdır.

E. Bu bozukluk zihinsel yetersizlik veya genel gelişimsel gerilik sebebi ile olmamalıdır. Gerçi zihinsel yetersizlik ve OSM sıklıkla bir arada görülür, ancak OSB ve zihinsel engellilik tanısı konması için sosyal iletişimsel düzeyin genel gelişimin altında olması gerekir (Köroğlu, 2013).

1.4. Otizmde Eğitim

Otizm yaşam boyu devam eder. Ancak iyi ve doğru eğitimi alan otizmliler çocuk ilerleme kaydedebilir. Yaşamını daha az yardım alarak daha çok beceriler kazanmış olarak devam ettirebilir.

Bugün Amerika’da otizmle ilgili ilaçlı ya da ilaçsız 43 tedavi, terapi ve eğitim yöntemi vardır. Çocuğa otizm tanısı konulduğunda dikkat edilmesi gereken husus, tanının çocuğa etiket olarak yapıştırılmamasıdır. Çocuğun aldığı tanı etiket olmamalı yol gösterici olmalıdır. Her çocuğun gelişimi farklıdır (Persson, 2012).

Eğitimde izlenen yolda muhakkak tutarlı olmak gerekir. Otizmliler çocuk karşısındaki kişinin gözlerine bakmadan, karşısındaki kişinin hareketlerini takip etse veya dinlese bile göz kontağı kurmak eğitime alınması gereken temel noktalardandır. Bu sosyal becerinin içine girmektedir. Zaman ve yer düzenlemesi yapılarak çocuğun dikkati toplanmalıdır. Kısa, açık ve olumlu komutlar vermek önem taşımaktadır. Çocuğun kazandığı beceriler çocuğa tekrarlatılmalıdır. Otizmliler bir çocuk bir beceriyi

kazanırsa o beceriyi yalnızca kavram olarak öğrenip, genellemeye gidemez. Örneğin; çocuk bir kişiyle belli bir etkinliği sürekli aynı sınıf ortamında yapıyorsa o etkinlik için bu etkinliği yalnızca o kişiyle ve bu sınıfta yapabilirim diye düşünür. Aynı beceri farklı kişilerle ve farklı odalarda yaptırılıp becerinin yerleşmesi sağlanmalıdır (Persson, 2012) .

Otizmlilerde çocuklarda dil gelişimi ve sosyal gelişimde kısıtlılığın yanı sıra motor gelişimle ilgili sorunlarda olabilmektedir. Otizmlilerde çocuklarda görülen motor problemler motor koordinasyon sorunuyla ilgilidir. Otizm tanısı almış çocuklar için hazırlanmış olan eğitim programlarında temel hareket becerilerini destekleyici egzersiz çalışmalarına yer verilmesi önemlidir. Hareket deneyimleri kazanması, çocuğun kendi bedenini algılaması ve çevresini tanıması açısından çok önemlidir.

Yapılan araştırmalarda engelli çocukların tek başlarına bırakıldıklarında çevrelerini hareket ve oyunla keşfetmelerinin zor olduğu saptanmıştır. Sanat terapisi, kesme, yapıştırma, çizim ve boyama tarzındaki farklı etkinliklerde motor koordinasyon ve motor beceri yeteneklerini kullanmaları için fırsat yaratır. Çocuklar bireysel ve grup sanat eğitimi etkinlikleri sayesinde sorumluluk alma, işbirliği içinde çalışma gibi sosyal becerileri de kazanmış olurlar. Sanat eğitimi, çocuğa biçimsel anlatım ile ilgili teknik bilgi ve beceriler kazandırır ve çocuğun yaparak öğrenmesini destekler (Fazlıoğlu, 2012) .

Otizimde eğitimde video model anlatım da önemlidir. Otizmlilerde çocuklar üzerinde etkisi vardır. Video da kazandırılmak istenen temel hedef belirlenmelidir. Video da dış fırçalatma öğretilenirse, otizmlilerde çocuğun kendi evinin banyosu ya da okulunun lavabo kısmı daha uygun olacaktır. Burada davranış kazandırılmaya çalışırken hıza dikkat edilmelidir. Videodaki kişi ne yavaş ne de hızlı hareket etmelidir o işin gerçekleştirileceği normal sürede hızı olmalıdır. Sözel uyarılarda bu eğitimin içine dahil edilebilir. Örneğin; bir şeyleri izin alarak isteme davranışı öğretilenirse ‘‘Kalemimi alabilir miyim? ’’ ifadesi uygun olacaktır. Hedef davranışla çocuğun ortamındaki materyallerle benzerlik göstermesi işi kolaylaştırır. Örnek olarak çocuğa bulaşık makinesinin nasıl kullanılacağı öğretilenirse çocuğun yaşadığı evdeki bulaşık makinesinin video çekiminde kullanılması faydalı olacaktır veya çocuğa toplu taşıma araçlarına binme ile ilgili bir eğitim verilecekse otizmlilerde bireyin

evine yakın duraklardan birinin videoda çekilmesi yararlı olacaktır (Maione ve Mirenda, 2006).

Öğretmen okulda sınıfın düzenini ve kurallarını otizmlili öğrencisine zaman çizelgesiyle anlatırsa başarıyı yakalayabilir. Bu zaman çizelgesindeki amaç; çocuğun okul hayatındaki sorunlu davranışlarını en aza indirmeyi hedeflemelidir. Günlük okul hayatının rutinleri devamlı olarak ipucu olarak gösterilmelidir. Öğretmen, aile ve uzman işbirliği içinde olmalıdır. Sınıfa uyum ve beklentilerin yerine getirilmesi için uygun planlamalar yapılmalıdır. Çocuk öğrenmeye yönlendirilecek şekilde hedefe ulaştırılmalıdır. Böylece çocuğun okula uyum problemi azalacak. Daha az sorun yaşanacaktır (Akgül, 2010).

Müzik tüm insanlar için hayatı renkli hale getirir. Özel gereksinime ihtiyaç duyan çocuklar üzerindeki etkisi de araştırmalarla kanıtlanmıştır. Özel gereksinimli çocukların bir kategorisini de otizm tanısı almış çocuklar oluşturmaktadır. Müziğin farklı kullanım etkileşimleri vardır. Bunlar müzik terapisi, müzik eğitimi ve müzikle eğitimidir. Türkiye’de bununla ilgili 3 çalışma örneği vardır.

1.Çalışma örneği; bilimsel nitelik taşımaktadır. Eğitimde müziği kullanmak amaçlanmıştır. Okul öncesi çağında olan 4 otizmlili çocuk vardır. Bu çocuklardan 1’i kız, 3’ü ise erkek çocuğudur. Bu çocuklar bireysel olarak derse alınmıştır. Haftada 2 gün olmak üzere 1 sene boyunca duygular ve renklerle ilgili kavramlarla çalışılmıştır. Bu çocuklara dans etme, şarkı söyleme, müzikten aldıkları yönergelerle resim yapma ve eşleme yapma gibi çalışmalar uygulanmıştır. Çocuklar müzik etkinliği ile kavramları öğrenmeyi başarmışlardır. Bunun yanı sıra kalıcılık ve genellemede başarı sağlanmıştır.

2.Çalışma örneği; bu çalışmada grup karma oluşturulmuştur. Grupta otizm, down sendromu, zeka geriliği ve bedensel engeli olan çocuk ile çalışılmıştır. Bu çocuklardan 1’i 7 yaşında ve down sendromludur. 2’si otizm tanısı almış olan 4yaşında 2 erkek çocuğudur. 1’i otizmlili 5 yaşında kız çocuğudur. 1’i de 7 yaşında olan zihinsel geriliği ve fiziksel engeli olan erkek çocuğudur. Bu çocuklara 3 ay boyunca haftanın 1 günü olmak koşuluyla 1.5 saat üzerinden eğitim verilmiştir. Müzikle dans ve hareket etme, şarkı söyleme, grup aktiviteleri ve duyu bütünleme

çalışmaları hedeflenmiştir. Ayrıca çocukların müzik eğitmeni dışında özel eğitim öğretmeni de çalışmalara alınmıştır. Buradaki amaç; yapılan çalışmalar müzik eğitmeni orda olmasa bile bireysel özel eğitim öğretmeniyle devam edebilmesi içindir. Söylenen şarkıya çocukların eşlik etmesi, yeni sözcükler ve kavramlar öğrenme, çocukların sosyal ve iletişim becerilerini arttırmayı başarmıştır.

3.Çalışma örneği; bu çalışmanın adı ‘‘Bağımsız Yaşam Atölyesidir. Başkanı 2 eğitmendir. Öğrencilerin yaşı 12 ile 18 yaş aralığındadır. Karma bir gruptur. Haftada 1 gün 2 ders saati olmak şartıyla öğrenciler eğitime alınmıştır. Bu çalışmanın amaçları arasında; ikili oyun, grubun uyumu, doğaçlama çalışmaları, şarkı öğretimi yer almaktadır. Bu çalışma ise 3 ay sürmüştür (Eren, 2014).

Türkiye’de özel eğitime gereksinim duyan çocukların müzikle olan eğitiminin artırılması çocukların öğrenmesinde ve uyum sağlamasındaki başarıyı da arttıracaktır.

Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ingersoll ve Shreibman ‘‘Karşılıklı Taklit Eğitimlerinin’’, nesne taklidi becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada Karşılıklı Taklit Eğitimlerinin öncesinde ve sonrasında çocukların taklit yeteneklerinin, oyun yeteneği, dil becerisi, ortak dikkati toplama becerileriyle ilişkisini incelemeyi hedeflemişlerdir. Uygulama sonrasında elde edilen verilere bakıldığında çocuklara karşılıklı taklit eğitimi verildikten sonra çocukların dil becerisi, oyun becerisi ve ortak dikkati toplamada artış olduğu görülmüştür. Taklit yeteneklerinin sosyal iletişimi güçlendirmede etkili olduğu düşünülmektedir (Töret ve ark., 2014).

Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocukların sosyal yeteneklerinin, ifade edici ve alıcı dillerinin geride kaldığı görülür. Otizm son yıllarda artış göstermektedir. Bu artış otizm için yapılan araştırmalarında artmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte gündeme gelen konulardan biri de delile dayalı yöntemler konusu olmuştur. Bu konuyu ön plana çıkaran yasa ise; Amerika Birleşik Devletleri’nde yayımlanmış olan No Child Left Behind (NCLB Hiçbir çocuk geride bırakılmamalıdır) ‘tir. Yasanın amacı ise; eğitim çağında olan çocukların kısıtlılıklarından dolayı yaşadığı olumsuzlukları en aza indirerek aralarındaki farkı kapatmaktır. Yasanın ana ilkesi

çocukların eğitimcilerinin bilimsel olarak kanıtlanmış öğretim yöntemlerini kullanmaları gerektiğidir. Böylece delile dayalı yöntemler konusu yasal duruma gelmiştir (Karasu, 2009). İstatiksel açıdan etkili ve yüksek çıkan öğretim yöntemi belirlenecektir. Bu öğretim yöntemi de çocuğun zaman kaybetmeden daha hızlı bir şekilde diğer çocuklarla arasında olan farkı kapatmasını sağlayacaktır.

1.5. Otizimin Tedavisi

Otizm, şu andaki sahip olunan bilgiler ışığında değerlendirildiğinde tamamen ortadan kalkabilecek bir sorun değildir. Fakat çocuğa uygun olan bir eğitim planı uygulandığında ve bu eğitime destek olabilecek ilaç tedavisi başlandığında birey kendi kapasitesi içinde mümkün olan en üst düzeye ulaşabilir (Kayaalp, 2000). Normal gelişim gösteren insanlar gibi özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların da eğitimde fırsat eşitliği ilkesini gerçekleştirebilmesi gerekir.

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler bu toplumun bir parçasıdır (Batu ve ark., 2007). Onlar da toplumda yer edinebilmelidir. Eğitim olarak yetersiz olduğu alanlar geliştirilmelidir. Çocuğun eğitimle kendini geliştirmesi tedavinin bir parçası olarak görülmektedir.

Otizimli bir çocuğun erken tanı alması erken eğitim alması demektir. Erken tanı, eğitimin önemli bir parçasıdır. Erken tanı alan otizimli çocukların sayısı arttıkça eğitime erken başlayan çocukların okullaşması da artacaktır (Akgül, 2010).

Otizm ile dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu komorbite durumda olabilir. Gerekli durumlarda psikiyatrist yönlendirmesiyle çocuklar ilaç kullanmaktadırlar. Dikkat yoksa öğrenme gerçekleşmez. Kavranılması gereken konuya odaklanmak gerekir. Dikkat olmazsa bilgiler belleğe taşınmaz. Böylece öğrenme yavaşlamış olur. Bu durum öğrenmeyi tamamen ketleyebilir. Bellek ve bilgi arasındaki en önemli aracı dikkattir. Aşırı hareketli olan otizimli çocuk ise; sürekli kıpır kıpırdır. İçinde sonu gelmeyen bir enerji vardır. Tehlikeli davranışlarda bulunur. Bu durumda çocuğun enerjisinin azaltılması için fiziksel hareket gerektiren etkinlikler yaptırılabilir. Psikiyatristten yardım alınabilir (Özbey, 2012).

Çocuklara bilişsel davranışçı yöntemler uygulanarak davranış sorunlarının giderilmesine yoğunlaşılır. Duyu bütünleme, işitsel bütünleme, kolaylaştırılmış iletişim, sanat terapisi, at terapisi, bireysel dersler ve grup dersleri, müzik eğitimi, müzik terapisi, diyet terapisi, gibi eğitimlerle çocuğun daha ileri düzeye ulaşarak yetersiz olduğu alanların azalması sağlanır (Karpaz, 2011). Özel eğitim kurumlarında otizmlı çocukların aileleri için gerçekleştirilen aile içi iletişim yada otizmlı çocuğa nasıl davranılması gerektiği konusunda seminerler verilmektedir. Otizmin tedavisinde en önemli nokta; psikiyatristin, psikologun, eğitimcinin ve ailenin sürekli iletişim halinde olarak işbirliği içinde çalışmasıdır.

BÖLÜM II

AİLE VE ÇOCUK

2.1 Aile ve Engelli Çocuk

Aile toplumun en önemli yapı taşıdır. Yaşanılan sorunlar, baş edilmesi zor durumlar sebebiyle aile zarar görebilmekte veya zedelenebilmektedir. Buna bağlı olarak ailelerin ve çocukların yaşamları etkilenmektedir. Ebeveynlerde yaşamdan keyif alamama, kaygının yüksek olması, yaşam doyumunun düşük olması gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu bölümde ailede engelli çocukların olmasının aile üzerindeki etkisi tartışılacaktır.

2.1.1.Aile ve Aile Türleri

Aile kan, süt ve evlilik bağının birbirine bağladığı fertlerden meydana gelir. Aile en eski sosyal müesseselerden biridir. Hayati, iktisadi ve sosyal sebeplerin tesiri ile aile genişlemiş, daralmış ve özellik değiştirmiştir. Ancak her zaman var olmayı sürdürmüştür (Şener, 2009). Aile bireyin toplumsallaşması üzerinde küçük yaştan itibaren belirleyici olur. Aile türü, aile üye sayısı, ailenin kültürel tercihleri, yaşanılan yerin büyük ve küçüklüğü gibi faktörler toplumsallaşmada söz sahibi faktörlerdir. Günümüzde ekonomik ve kültürel etmenler sonucunda oluşan farklı aile türleri şunlardır:

- Tek anne-babalı Aile: Sadece anne ya da baba ile çocuktan oluşan ailedir.
- Çekirdek Aile: Anne baba ve çocuktan oluşan ailedir.
- Geniş Aile: Anne, baba, çocuk ve büyük anne veya babalarında bulunduğu ailedir.
- Karışık Aile: Daha önce evli olup da ayrılmış olan bireylerin önceki evliliklerinden olma çocuklarının yeni evlilik içine alınmadığı ailedir.
- İki Çekirdekli Aile: İkisi de boşanmış olan kadın ve erkeğin önceki evliliklerinden olan çocuklarını da yeni evlilik içine aldıkları ailedir.
- Ortak Aile: Bir grup insanın birlikte yaşadığı aile.
- Eşcinsel Aile

- Birliktelik Ailesi: Farklı cinsten iki kişinin çocuklu ya da çocuksuz birlikte yaşamalarıyla oluşan ailedir.

Çocuğa sevgi, şefkat gösteren, ilgilenen ve onunla daha fazla zaman harcayan anne babanın çocuk üzerinde etkisi daha fazla olmaktadır. Çocukların ailelerinden farklı düzeyde etkilenmelerinin diğere nedenleri genetikdir. Toplumsallaşmayı etkileyen diğere faktörler, çocuğun bilişsel yapısı, gelişimsel özellikleri ve olgunluk düzeyi olabilir (İnanç ve ark., 2012).

2.1.2.Aile Hakkında Kuramsal Çerçeve

Aile hakkında 8 kuram vardır. Bu başlıkta bu kuramlara kısaca değinilecektir.

2.1.2.1. Ekolojik Perspektif

Bu kuram odak noktasına; birey ve çevresi arasındaki etkileşimleri almıştır. 2 ana varsayıma dayanmaktadır.

- 1.Organizma ve sosyal varlık olarak birey kendi çevresiyle etkileşim halindedir.
- 2.İnsan yaşamının kalitesi ve çevrenin kalitesi, karşılıklı olarak birbirine etki eder.

2.1.2.2. Yapısal-İşlevselci Perspektif

Bu kuramın odak noktası bütün-parça ya da grup-üye ilişkisidir. Genel olarak toplum, birbirleriyle karşılıklı etkileşimler içinde olan alt-sistemler olarak tanımlanır ve alt sistemlerin her biri diğere için işlevseldir. İşlevselliklerini koruduğu müddetçe de toplum istikrarlı ve dengeli bir şekilde yoluna devam eder.

2.1.2.3. Çatışma Perspektifi

Gruplar arası etkileşime dayanır. Gruplar arası etkileşimler 2 ilkedden oluşmaktadır.

- 1.Az olan kaynaklar, toplumsal grupları karşılıklı yarış ve mücadele içinde olmaya itmektedir.
- 2.Bu mücadele ve rekabet sebebiyle toplumda etkileşimler aslında denge ve istikrar üzerine değil çatışma üzerine oturur.

Bu kurama göre aile, toplumsal eşitsizliğin doğurduğu sorunları tecrübe eden gruptur.

2.1.2.4. Feminist Perspektif

Bu kuramın odak noktasını cinsler arası etkileşimler oluşturur. Bu kurama göre ataerkil olan toplumda kadın ve erkek ilişkileri eşitsizlik temelinde gelişmiştir. Feminist kuramcılara göre aile, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıflar, ırk, yaş, cinsel yönelim ve medeni konumları temelinde, üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrendiği kurumdur.

2.1.2.5. Simgesel Etkileşimcilik

Birey ve dünyası arasındaki anlamlı ve karşılıklı etkileşimlere odaklanır. 2 varsayımı vardır.

1. Birey, dünyayı ona atfettiği anlamlar çerçevesinde algılar.

2. Anlamlar, karşılıklı etkileşimler sürecinde oluşturulur.

Bu varsayımlara göre diğer toplumsal kümeler gibi aile de bilgi, inanç, tutum, değer ve rollerden oluşan simgesel iletişimin belirlediği bir etkileşim odağıdır.

2.1.2.6. Toplumsal Alışveriş Perspektifi

Odak noktası bireyler arasındaki etkileşimdir. Kurama göre birey, diğerleriyle kar-zarar temelinde ilişkiler kuran canlıdır. Sosyal etkileşimler, alışveriş ilişkisidir. Aile, üyeleri arasında faydayı azamiye çıkarma, maliyeti ise asgariye indirme yoluyla hakça dengeli alışveriş ilişkilerinin sağlandığı gruptur.

2.1.2.7. Ailevi Gelişim Perspektifi

Ailenin geçtiği gelişim aşamaları kuramın odağıdır. Bu kuram ailenin dinamik bir yapı olduğunu söyler. Sürekli olarak aileyi yeni vazifeler bekler. Üzerinde durdukları sorular şunlardır: Aile hangi aşamalardan geçmektedir? Ayakta kalmak için ailenin her aşamada yerine getirmesi gereken vazifeler nelerdir?

2.1.2.8. Aile Sistemleri Perspektifi

Aileyi ‘‘sistem’’ olarak mercek altına alır. 2 temel çıkış noktası vardır.

1.Aile, bir sistemdir.

2.Ailevi sistem, tüm sistemler gibi var olmak için aynı kurallara dayalı çalışır (Canatan, 2009).

2.1.3. Ailede Engelli Çocuğu Kabullemek

Her anne babanın isteği sağlıklı bir çocuğunun olmasıdır. Ebeveynler çocuklarının sağlıklı ve kabul gören çocuklar olmasını ister. Hamilelik dönemlerinde engelli bir çocuğun doğacağını bilmemek ebeveynlerin bu sürece hazırlıksız yakalanmasına sebep olur. Aile çocuğu dünyaya getirme kararıyla hayatındaki değişikliğe kendini hazırlarken, engelli çocuğa kendini hazırlamak daha güç bir durumdur. Ebeveynler çocuklarının engelli olduklarını duyduklarında çeşitli duygusal tepkileri yaşamaya başlarlar.

Çocukların doğumu veya sonrasındaki süreçlerde herhangi bir nedene bağlı olarak sağlıklılık durumunu etkileyecek bir tanıyı alması hem aileyi, hem ailedeki bireyleri hem de tanıyı alan çocuk için stresli, yorucu, yoğun hayatın başlangıç noktası olarak algılanabilmektedir (Şimşek ve ark., 2015).

2.1.3.1 Aşama Modeli

Bu model engelli çocuğa sahip ebeveynlerin şok ve uyum arasındaki süreçlerini ele alır. Kişiler çocuğun engelini kabul etmiştir. Aşağıdaki aşamalar gerçekleşmeye başlar.

2.1.3.1.1. Birincil Tepkiler

Şok: Engeli kabul eden ebeveynlerde oluşan ilk tepki şok aşamasıdır. Bu süreçte; çaresizlik, ağlama ve tepkisiz olma ortaya çıkmaktadır (Gümüşçü ve ark., 2005).

Reddetme: Bu aşamada kabul yoktur. Engeli inkar etme eğilimi görülmektedir. Tanının doğru olmadığı inancı vardır. Bu duruma sebep olan şey ise; ebeveynlerin gelecek ile ilgili olan kaygısıdır. ‘‘Çocuğun ileride ne olacağı?’’ sorusunun cevapsız kalması bu aşamanın sebebidir(Gümüşçü ve ark., 2005). ‘‘Çocuğum sağlıklı doktor yanlış teşhis koydu’’(Özbey, 2009).

Acı çekme ve Depresyon: Tanıyı kabul eden ebeveynin düş kırıklığı yaşamasıdır. Acı çekme, tanının kabul etmesini kolaylaştıran duygudur. Acı çeken ebeveynde depresyon ortaya çıkmaktadır. Depresyon süreci ailelerden ailelere farklılık göstermektedir. Kimi aileler kısa zamanlı depresyon yaşarken, kimi aileler yaşam boyu depresyonu yaşar(Gümüşçü ve ark., 2005). Bu aşamada çevresiyle olan iletişim en az düzeye inmiştir ve normal gelişimli olan çocuğa özlem duyar (Diken ve ark., 2007).

2.1.3.1.2. İkincil Tepkiler

Suçluluk: Ebeveynler kendini suçlar(Özbey, 2006). İkincil tepkilerde başa çıkılması en zor olan suçluluk duygusudur. Ebeveynlerin geçmişte yapmış oldukları hatalar veya yanlışlar yüzünden Allah tarafından cezalandırıldığı düşüncesi hükmetmektedir(Diken ve ark., 2007).

Kararsızlık: Ebeveynler durumu kabullenip, kabullenmemekte kararsız kalmışlardır. Bu kararsızlık, ebeveynlerden birinin diğerini suçlaması yada ihmal etmelerinden dolayı ortaya çıkmaktadır (Gümüşçü ve ark., 2005).

Kızgınlık Duyma: Çocuklarının engel durumuna ilişkin gerçeklikten uzak olan düşünceleri kızgınlık duygusunun ortaya çıkmasına sebep olur.’’ Neden ben sorusu’’ temel çıkışıdır. Ayrıca uzmanlara doktor, öğretmen gibi kişilere karşı kızgınlık olunabilir. Bunlar dışında eşine, diğer kardeşlerine karşı da kızgınlık duyabilir (Diken ve ark., 2007).

Utanma –Mahçup Olma: Her ebeveyn sağlıklı çocuğu olsun ister. Çocuğunun engelli olması anne-babada alay edileceği, dışlanmak, etiketlenmek gibi durumları yaşayacağını düşünür ve buna bağlı olarak utanma duygusu ortaya çıkar (Gümüşçü ve ark.,2005).

2.1.3.1.3. Üçüncül Tepkiler

Pazarlık Etme: Ebeveynler çocuğun engelinin kalkması için uğraşır. Pazarlık evresinde çocuğu normal gelişimli çocuk haline çevirmek için çabalar. Anne-babanın gerçeğe yüzleşmesine kadar sürer bu dönem. Doktor, Allah ve sihirli güçleri olduğuna inandıkları kişilerle anlaşma yoluna gitmek için uğraşırlar (Diken ve ark., 2007).

Uyum Sağlama ve Her Şeye Yeniden Başlama: Ebeveynler artık durumdan dolayı panik halinde değil, durumu kabullenmiş, çocuklar arasındaki iletişimi güçlendirmiştir(Gümüüşü ve ark., 2005). Çocuk ailenin bir ferdi olarak görülmeye başlanmıştır(Özbey, 2009).

2.1.4. Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Sorunlar

Her kadının en büyük arzusu anne olmaktır. Çocukluğundan beri evcilik oynarken başlamıştır anne rolüne bürünmeye. Oyuncak bebeğinin annesi olmuştur. Büyüyüp evlendiğinde hamile olduğunu öğrendiğinde doğum yapacağı çocuğunu kucağına alacağı günü düşlemeye başlamıştır. Bazı annelerin babaların bütün hayalleri hamileliğin belli bir döneminden sonra yıkılmıştır. Bazı ebeveynler ise; çocuk doğduktan sonra hayal kırıklığını yaşamıştır(Özbey, 2009).

Çocuk ortopedik engellidir ya da down sendromlu bir çocuk olarak dünyaya gelmiştir. Çocuk 2 yaşına geldiğinde bir şeyler farklı gitmeye başlamıştır ve çocuk otizm tanısı almıştır(Özbey, 2009). Çocuğun engel durumunun olması ebeveynleri psikolojik boyutta etkileyebilmektedir. Bu varsayımdan yola çıkarak engelli çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon düzeyleri incelenmiştir. Ebeveynlerin engelli çocukların eğitime alınması ile durumun kalkacağına dair inancı olmaktadır. Bu durum ise anne-babanın çocuğunun durumunu kabullenmesini zorlaştırır. Yapılan araştırmada engelli çocuğa sahip ailelerdeki anne-babanın depresyonda olduğu saptanmıştır. Bu anne ve babaların psikolojik destek alması gerekmektedir. Psikolojik durumları sık sık seanslarla takip edilmelidir (Dereli, 2008).

Engelli çocuğa sahip ailelerde stres düzeyinin ne durumda olduğunu saptamak için araştırma yapılmıştır. Yaşanan stresler ebeveynlerde farklılık

gösterebilir. Aileden aileye farklı olabilmektedir. Bu stresin sebebi; ailenin kendini engelli bir çocuğa bakacak durumda hazır hissetmeyişinden kaynaklanmaktadır. Anne-babanın eğitimi, yaşı gibi bilgiler dışında çocuğun eğitilebilir durumda olup olmadığına yani özür durumuna bakılmıştır. Ailelere aile rehberliği alıp almadıkları da sorulmuştur. Aile rehberliğinin stresin yordanmasında çok önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca çocuklarının engel tipinin ve özür durumunun önemli olduğu görülmüştür. Çocuğun geliştirilebilirliğe yatkınlığı stres faktöründe önemli etkindir (Akkök, 1992).

Kronik olarak engelli çocuğu olma yatkınlığı olan ailelerin başka çocuk yapma isteğinin ne durumda seyrettiğini incelemek için araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya göre; bu ebeveynlerin büyük bir kesiminin maddi açıdan sıkıntılar yaşadığı, engelli çocuktan sonra başka bir çocuk yapma arzusunu azalttığı, ancak eşlerin yaşadığı birliktelikler açısından bir problem yaratmadığı saptanmıştır (Şimşek ve ark., 2015).

2.1.5 Otizmlı Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşadığı Sorunlar

Otizmlı çocuklarda sık karşılaşılan 3 temel sorun vardır. Bunlar beslenme ile ilgili problemler, uyku sorunları ve tuvalet eğitimidir.

Beslenme ile ilgili olarak; farklı tatlara açık değildirlir, aşırı yemek yiyebilirler, cips gibi yiyecekleri severler, yararlı besinlere düşkün olmayabilirler, besinlerine koyulan en ufak değışikliğı fark edecek kadar hassastırlar. Sık sık uyanma, ağlama nöbetleri, geç uyuma, geç kalkma gibi sorunlar görülebilir. Otizmlı çocuklar normal gelişimli çocuklara göre tuvalet eğitimlerini geç tamamlarlar. Bu duyuşal sisteminin olgunlaşmamasından kaynaklanır. Çocuk kakasının ve çişinin geldiğini duyumsamıyordur (Yurdakul ve ark., 2005).

Ailelerin duyuşal olarak yaşadıkları çökkünlükler vardır. Zaman zaman kendilerini çok yorgun hissediyor olduklarını söylediğine rastlamak olağandır. Çaresizlik duyuşları çok yoğun görülebilmektedir. Bu konuyla ilgili bir otizmlı çocuğun annesi şöyle söylemiştir: ‘Akıntıya kürek çekmek çok zor .’(Yurdakul ve ark., 2005).

Aileler, çocuklarının tanısından dolayı, çevrelerindeki en yakın hissettikleri insanlardan bile yardım ya da destek göremediklerini söylerler. Bu kişilerin anlayışlı davranmadıklarından bahsederler (Gümüşçü ve ark., 2005). Otizmlili çocuğa sahip ailelerin bu konuyla ilgili söylediklerinden bir kaçına örnek verecek olursak;

“İnsanların bizden uzaklaşmasından ve sürekli hakkımızda konuşmasından dolayı oturduğumuz köyden ayrılmak zorunda kaldık.” “Çocuğum sürekli eşyaları fırlattığı için komşularımın tepkisi oluyor. Bizi anlamıyorlar. Böyle zamanlarda bunalıma giriyorum.” (Yurdakul ve ark., 2005). Otizmlili çocuk, ailenin psikolojik durumunu etkilemiş, toplumsal yaşantısını ve iletişimini engellemiştir.

Bağımsız hareket edemeyen çocuğın ebeveynleri kendileri olmadığında çocuklarının ne yapacağını düşünüp kaygıya kapılırlar. Kimi ailelerde çiftler arasında sorunlara sebep olabilir. Sorun olmasının sebebi; yaşantının yoğun ve stresli geçmesidir. Bunun terside görülebilir. Bazen bir engelin varlığı çiftleri birbirine bağlayıcı rol oynayabilir (Wing, 2010).

İnsan, sosyal yaşamın içinde etkileşimde bulunan varlıktır. Sosyal yaşamda yer alabilen, insanlarla etkileşimde bulunup, paylaşımlar yapabilen bireyler hayattan keyif almaya daha yakındır. Ancak otizm tanısı almış bir çocuğının aile ve aile bireylerinin toplumdan dışlanması söz konusu olabilmektedir. Otizm ve ötekileştirme üzerine yapılan bir çalışmada ailede otizmlili birey olmasının ebeveynleri ve kardeşleri olumsuz etkilediği görülmüştür. Otizmlili bireyin etiketlenip, toplumdan dışlanmasının yanı sıra otizm tanısı almış bir kardeşe sahip bireyin de toplumda etiketlendiği ve dışlandığı görülmüştür (Çopuroğlu ve ark., 2014).

Otizm tanısı almış olan çocukların aileleri gelecek ile ilgili endişeye kapılabilir. Bu çok olağan bir durum olarak kabul edilir. Tüm engel gruplarından birinin tanısını almış çocuklar bazı alanlarda yetersiz kalabilmektedir. Bunun sonucunda aile de çocuğın yetersiz olduğu alanlarda tek başına mücadeleye edemeyeceğine inanmıştır. Bu umutsuzluk hali ise endişeye dönüşmektedir. En sık duyulan cümle “Ben öldüğümde ne olacak”tır. Bu konu ile ilgili Giresun’da bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya toplamda 16 ebeveyn katılmıştır. Onların otizm

ve yaşadıkları hayat ve hissettikleri hakkındaki görüşleri alınmıştır. 15 ebeveynin verdiği cevap çocuklarının gelecekleri ile ilgili kaygıları olduğudur (Top, 2009).

Güncel bir sorundan bahsedecek olursak; umut tacirleri gündemimizi oluşturabilir. Otizmi kimi ortadan kaldırılabılır tedavi edilebilir olarak görmektedir. Aksini söyleyenlerde sadece eğitimle daha iyi düzeye getirilebileceğini söyleyenler vardır. Ancak tedavi edebileceğine inandıran kişiler ailelere daha çabuk ulaşabilmektedir. Üzücü olan kısım ise; yalnızca üfürükçülerin değil bir çok uzmanında umut taciri olduğunu söylemiş olmamızdır. Bir çok bilimsel çalışmalar otizm için yalnızca eğitimi öngörmektedir. Eğitimi destekleyenlerden biri ise; Dünya Sağlık Örgütü(WHO) ve Amerika Psikiyatri Birliği'dir (Özbey, 2012). Aileler duymak istedikleri düşüncelere daha çabuk inanmakta, eğer bir fırsat söz konusu ise bunu kesinlikle değerlendirmek istemektedirler. Onların umudu, durumu kabullenmiş olsalar bile çocuklarının düzelmesi, otizm tanısının kaldırılmasıdır.

2.1.6. Özel Eğitim

Özel eğitime ihtiyacı olan insanların eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Yetersiz oldukları alanları geliştirmek için çalışmalar yürütülür. Engelli ailelerine eğitimde destek veren özel eğitim kuruluşları mevcuttur. Bu bölümde özel eğitimin dünyadaki ve ülkemizdeki tarihçesinden bahsedilecektir.

2.1.6.1. Dünyada Özel Eğitimin Tarihi

Dünyada özel eğitim için yapılan ilk sistematik çalışmalar 18. ve 19. asırlara dayanmaktadır. Özel eğitimin başlangıcı Gespard Itard ve Victor öyküsüne dayanmaktadır. Victor öyküsü 1799 yılında Fransa'da yaşanmıştır. Çiftçiler Averno denilen ormanda Victor'u bulmuştur. Victor açlıktan ölmek üzeredir. Çiftçiler çocuğu Paris'e götürür. Bu dönemde Itard ise; işitmeyen çocukların tedavisinde uzmanlaşmıştır. Çiftçiler Paris'te çocuğu Itard'a götürmeye karar verir. Çevresel etmenlerin noksanlığı nedeniyle çocukta zeka geriliği vardır. Itard bu çocuğu eğitimle düzeltilebileceğine inanmıştı. Çocukların ailelerinden ve öğretmenlerinden öğrendikleri bilgileri öğretecekti. Çatal-kaşık kullanabilmek, diğer insanlarla iletişim kurmak, doğru sözcükleri kullanmak hedefleri arasındaydı. Victor ile olan

tecrübelerini, tekniklerini raporlaştırdı. Victor pek çok temel yaşam becerisi öğrendi. Ancak normal olamadı (Diken, 2007).

Bugün ki özel eğitimin oluşmasında katkı sağlayan ilklere vardır. Bunları şöyle özetlemek mümkündür :

Gespard Itard: Zihinsel engelli insanlarla ilk bireysel çalışmayı yürütmüştür.

Philippe Pinel: Akıl sağlığı yerinde olmayan insanlarla çalışmalarını sürdürmüştür.

J.Rodrigues Pereire: İşitme engeli olan insanlar için ilk işaret dilini oluşturmuştur.

T.Hopkins Gallaudet: İşitme engeli olan bireyler için ilk sembol ve parmak alfabesini kullandı.

Louis Braille: Kendisi de görme engelli olan Braille, görmeyen insanlar için işitme ve yazma sistemi olan Braille sistemini oluşturdu.

Alexander Graham Bell: İşitme de sorun yaşayan insanlar için işitme araçları geliştirmiştir.

Alfred Binet: Zeka ölçülebilir demidir. İlk standart zeka testini hazırlayan kişidir. Öğrencisi Theodore Simon ise zeka yaşı kavramını ortaya atmıştır.

Maria Montessori: Eğitim materyallerini zihinsel engelli çocuklar için geliştiren ilk insandır.

Anna Freud: Sorunlu çocuklara psikanaliz yaklaşımını uygulayan kişidir (Özbe, 2009).

Bu kişilerin katkılarıyla özel eğitim her geçen gün yenilenmiş, gelişmiş, daha çok insana ulaşabilmiştir.

2.1.6.2. Türkiye’de Özel Eğitimin Tarihi

Türkiye’de özel eğitimin başlangıcı 1889 yılında olmuştur. Grati isimli biri İstanbul Ticaret Mektebi bünyesinde işitme engelli çocuklar için bir okul açmıştır. 1921 senesinde İzmir’de Körler-Sağırılar okulu açılmıştır. 1924-1950 seneleri

arasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı kalmıştır. Daha sonra ise Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Özbey, 2006).

Rehberlik kavramının eğitim sisteminde can bulması 2.Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Bireyler arası farklılıkların müfredatlarda dikkat edilmesi gereken husus olduğu düşünülmüştür (Diken, 2007). Rehberlik Araştırma Merkezi ilk kez 1955 senesinde Ankara'da açılmıştır (Özbey, 2009).

Marshall Planı için Amerika'dan uzmanlar gelmiştir. 1955'te Test-Araştırma Bürosu kurulmuştur. Amaç ise; rehberlikte ve eğitimde kullanılan ölçme araçlarının geliştirilmesidir (Diken, 2007).

Özel eğitime gereksinim duyan çocukların bazıları okullarda kaynaştırma öğrencisi olarak, bir kısmı ise bu okullarda olan özel alt eğitim sınıflarında eğitim almaktadırlar. Özel gereksinimli insanlara vakıflar ve dernekler gibi çok sayıda sivil toplum örgütleri de destek sağlamaktadırlar (Özbey, 2009). 1990'lı senelerde sivil toplum örgütlerinin yardımı ile zihinsel yetersizliği olan çocuklar eğitilmiştir. Bu programın ismi ise "Küçük Adımlardır". Bu program sayesinde çocuklara erkenden eğitim verilmiştir. Ancak bu program kurumsallaşmayı başaramamıştır. Küçük Adımlar; anne babalara yönelik bir dizi kitaptır (Özyürek, 2006).

2.1.7. Ailelerin Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentileri

Engelli çocuğa sahip olduğunu öğrenmiş olmak ailelerin psikolojik durumlarında bozulmalar meydana getirmiştir. Çocuklarına olan beklentileri sekteye uğramış olsa bile hayata ve geleceğe dair umutları vardır. Çocuklarından, onlara eğitim verenlerden beklentileri vardır. Bu konu ile ilgili yapılmış araştırma sonuçlarına yer verdiğimizde onları beklentilerini daha iyi saptayabiliriz.

Yıkılmış ve ark. 2009 yılında otizimli çocukların annelerinin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden beklentilerinin neler olduğuna ilişkin bir çalışma yapmıştır. Çalışma Kocaeli ilinde özel eğitim merkezine giden 10 anne üzerinde yapılmıştır. Annelerin beklentileri arasında şunlar yer almıştır:

Eğitime daha çok zaman ayrılmış olması, öğretmenlerin teftiş edilmesi, derslerin sınıfta bulunan kameralar sayesinde takibinin yapılabilmesi, bahçelere ocuk parklarının inşa edilmiş olması, ders saatlerinin daha uzun olmasıdır. Aile eğitimine yönelik beklentileri de olmuştur. Aile eğitimi toplantıları yapılmalıdır. Bu toplantılardan aile haberdar edilmeli bu toplantılar sık sık düzenlenmelidir. Çocukların cinsel gelişimlerinden bahsedilmelidir. Ayrıca ocuğun gelişiminin nasıl gittiği ve gelişim dönemleri hakkında bilgiler verilmelidir. Çocuğun kardeşi ile ilgili bilgiler de verilmelidir (Yıkmiş ve ark., 2009).

Konya'da Selçuk Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi'nde yapılan başka bir çalışma da ise; aileler özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri için yıllık rapor alma zorunluluğunun kalkmış olmasını istemektedirler (Bodur ve ark., 2009).

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde aileler ilgi ve işbirliği beklemektedirler. Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların eğitimi, tedavileri, terapileri bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bunların birinin olmaması eğitimi yarım bırakır. İşbirliği içerisinde çalışabilmek önemli rol oynar. İşbirliği yapacak olan kişiler; aile yeleri, özel eğitim ğretmeni, tıbbi destek sağlayan uzmanlar, psikolojik destek sağlayan uzmanlar, ocuk gelişim uzmanları ve dil konuşma terapistleridir. Bu ekibe ihtiyaç doğrultusunda başka uzmanlarda eklenebilir. Böylece başarıya hedefe daha kolay ulaşılacaktır (zbey, 2012).

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin aile bireyelerine psikolojik desteği sağlaması gerekmektedir. Bu aileler zaman zaman kendilerine olan güvenlerini yitirdiklerini hissetmektedirler. şimdiye kadar hiç görmedikleri davranış problemleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Kendilerinin çocuklarına karşı yetersiz olduğunu düşünebilirler. Bu konularda destek ve yardım aldıa özgüvenlerini tekrar kazanacaklardır (Gümüşü ve ark., 2005).

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine giden velilerin memnuniyet seviyesinin yükselmesi, beklentilerin yerine gelmiş olması, ekip çalışmalarında istenen başarıya ulaşmayı kolaylaştıracaktır.

2.2. Yaşam Doyumu Kavramına İlişkin Bilgiler

Yaşam doyumu ilk defa 1961 senesinde ortaya atılmıştır. Yaşam doyumu kavramını öne süren ilk kişi ise Neugarten'dir. Yaşam doyumu kavramıyla anlatılmak istenen şudur; bir insanın elinde bulunan mevcut değerlerle beklentisinin ne derecede uyduğu birbirine yakın olduğudur (Özer ve ark., 2003).

Yaşam doyumunun diğer ismi mutluluk olarak bilinmektedir. Kişi hayattan beklentileri ve istekleri ne ise gerçek durumla onu mukayese etmeye başlar. Yaşam doyumu bireylerin tüm hayatını etkilemektedir (Yoltaş, 2007).

Diener ve Myers 1995 yılında bir araştırma yapmışlardır. Bu çalışma yaşam doyumu kavramı ile ilgilidir. Bu çalışmada ekonomik durumlar yani kişinin gelir seviyesinin iyi oluşu yada kötü oluşu cinsiyetleri veya ırksal faktörlerin neredeyse yaşam doyumunu hiç etkilemediği saptanmıştır. Ancak yaşam doyumunu etkileyen başka etmenler vardır. Psikolojik etmenlerin farklılığı yaşam doyumunu etkilemektedir. Kişinin içinde bulunduğu kültürü, bireyin eğilimleri yaşam doyumunu etkileyen faktörlerdir (Akt; Yıldız, 2015).

Veenhoven 1996 yılında yaşam doyumu kavramını hayatın bir bütünü olarak değerlendirmiştir. Yaşam doyumunda etkili olan etmenleri sıralamıştır. Bireyin yaşantısının, tecrübelerinin, kendine özgü becerilerinin, sevmek yada sevmemek gibi durumların kişinin yaşam alanını ortaya koyar. Gelişimin bütünü ile yaşam alanı arasında fark söz konusudur. Bu durum yaşam doyumu ile doyum alanı arasındaki etkileşim anlamına gelmektedir (Akt; Sarıkaya, 2011).

2.3. Öğrenilmiş Güçlülük Kavramına İlişkin Bilgiler

Güçlülük kavramı bilişsel-davranışçı terapide yer alan bir kavramdır. Kişi öz kontrol davranışı neticesinde çevresine adapte olmak için uyum becerileri üzerine odaklanır (Doğan ve Şahin, 2011). Güçlülük kavramı baş etme stratejileri olarakta bilinmektedir. Bireyin karşılaştığı zorluklar karşısında sorunla başa çıkabilmesi, sorunla başa çıkabileceğine inanmasıdır. Sağlık perspektifinden ele alınırsa kişinin sağlığını sürdürmede kullandığı bilişsel ve davranışçı becerilerdir (Türesin, 2012).

Zauszniewski ve arkadaşları 1999 yılında bireylerin içsel yaşantısını düzenlemesinde kullandığı bireysel güçlülükten bahsetmiştir. Bireysel güçlülük öğrenilmiş güçlülükle aynı anlamda kullanılmaktadır. Kişinin kendi amaçları vardır. Amaçlarına ulaşmasına engel olacak faktörleri kendinden uzaklaştırmaya çalışabilir. Engel olacak faktörler arasında; acı çekme ve stres unsurları gibi kişinin amaca ulaşmasını engelleyen duygu ve düşünceler gösterilebilir. Bu olumsuz olan kişinin hedefe ulaşmasını engelleyen faktörlerin kontrol altına alınmasını sağlayan öğrenilmiş güçlülüktür (Akt; Güloğlu ve ark., 2007).

Rosenbaum 1980 yılında bir davranışın öğrenilmiş güçlülük olabilmesi için, içsel bir durum tarafından başlamış olması gerektiğini söylemiştir. Rosenbaum 1990 senesinde bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma öğrenilmiş güçlülük kavramı ile ilişkilidir. Birey bir amaca ulaşmaya çalışırken bir engelle karşılaştıysa, bu engeli aşmak için içsel tahribatını azaltacak bir davranış veya bilişsel beceri uygularsa biz buna öğrenilmiş güçlülük diyebiliriz (Akt; Akkaya, 2009).

Stresi bitirebilmek mümkün değildir. Fakat kişinin öğrenilmiş güçlülük seviyesi arttıkça stresin ya da kişiye engel olan problemlerin kişinin üzerindeki etkisi azalacaktır (Yıldız, 2014).

2.4. Aile İşlevleri Kavramına İlişkin Bilgiler

Ailenin bireyler üzerinde pek çok işlevi vardır. İşlevler aile üyelerini yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir.

Fitzpatrick 2005 yılında aile işlevleri ile ilgili şunları söylemiştir:

Aile işlevleri; bireylerin kapasitelerini artırıp geliştirmek, çocukların dış çevresine açılıp sosyalleşmesini sağlamak, aile üyelerinin fonksiyonlarını devam ettirmeye yarayan ailedeki bireylerin mutluluğu için gereken fiziksel ve psikolojik çevreyi kurarak aile fertlerinin doyum sağlmasına destek olmak şeklinde gruplandırılmıştır (Akt; Demircioğlu ve ark., 2014).

Ackerman'a (1965) göre; sağlıklı aile işlevlerinin olduğu bir ailede ailenin üyeleri hayatını hedeflediklerine uygun yönlendirebilir. Başka bir insandan

etkilenmemiş olurlar. Ebeveynler arasında evlilik rolleri bağlamında sorun çıkmaz. Birbirlerine karşı uyum içerisindedirler. Hedefleri ve değerleri ortaktır. Eğer bir çatışma durumu söz konusu olursa bu çatışmayı atlatmak için çözüm yolu arayarak işbirliği yaparlar. Ailenin içerisinde suçluluk duygusuna yer verilmez. Çiftler birbirlerini olduğu gibi kabul etmişlerdir ve birbirlerine karşı saygılılardır. Değişikliklere karşı büyük tepki vermezler. Bu davranışların tümü ilişkilerini daha iyi bir noktaya getirmek için araç olarak kullanılır.

Mishler ve Waxler'e (1968) göre; sağlık olan ailelerde bireylerin davranışlarına etki eden ve bu davranışları kontrol altında tutmaya yarayan bir güç yapısı vardır. Aile bireyleri içerisinde güç ve statü vardır. Ailenin ebeveynleri güç isteyen yüksek statülü işleri yapmaktadırlar. Ailenin içerisindeki çocuklar ise daha az güç isteyen daha düşük statülü işleri yapmaktadır (Akt; Günsel, 2010).

Urhan'a (1998) göre; sağlıklı ailelerde aile üyelerinin her birinin farklı kapasitesi, farklı gelişim düzeyi, farklı yönelimleri olabileceği düşüncesi yoktur. Farklı kapasitesi ve becerisi olan insanların yönlendirilmesi bu faktörlere bakılıp yapılmalıdır. Ancak sağlıklı ailelerde yetenekler ve farklı kapasiteler doğrultusunda yönlendirmeler yapılmamaktadır. Kişiler arasındaki iletişim kin ve korku odaklıdır. Ailenin üyeleri arasında sevgi bağı ile bağlılık söz konusu değildir. Ailenin içerisinde yaşadığı çatışmaların sebebi; aile yapısının ve vazifelerin bilinmemesindedir (Akt; Akıncı, 2007).

Aile işlevlerinin sağlıklı olmasını gerçekleştirebilmek için aile üyelerinin kapasiteleri, yönelimleri, yetenekleri iyi keşfedilmeli bu faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Aile üyeleri arasındaki iletişimin iyi olması, kişilerin birbirlerini dinlemesi, bireylerin sorumluluğunun bilincinde olması aile fonksiyonlarının sağlıklı olması için gereklidir.

2.5. Türkiye'de ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırma Özetleri

Amerika ve Türkiye'de yaşayan otizm tanısı alan çocukların aileleri üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada ailelerin aile işlevlerini incelemişlerdir. Bu çalışmaya katılan ailelerin otizmlili çocukları 2-7 yaş aralığındadır. Türk ve Amerikalı

annelerin stres düzeylerinde anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ancak aile işlevleri bakımından farklılık olduğu saptanmıştır. Türk anneler problem odaklı başa çıkma yollarını daha fazla kullanmaktadırlar. Türk annelerinin aile işlevleri bakımından esneklik seviyesi daha yüksektir (Çelimli, 2009).

İstanbul ili Anadolu yakasının farklı ilçelerinde otizm tanısı almış olan çocukların anneleriyle normal çocuğa sahip annelerin yaşam doyumları ve umutsuzluk düzeyleri ile ilgili araştırma yapılmıştır. Normal gelişimli çocuğa sahip annelerin sosyal ilişkiler puanı otizmlili çocuğa sahip annelere göre daha yüksek bulunmuştur. Annenin yaşı bedensel, sosyal, çevresel yaşam kalitesi bakımından farklılık göstermiştir. Yaşın ilerlemesi ile birlikte annelerin bedensel, ruhsal, sosyal ilişki alanları bakımından yaşam kaliteleri azalmıştır (Balkanlı, 2008).

Sanders ve Morgan (1997) araştırma yapmıştır. Bu çalışmada farklı engelli çocuk grupları yer almıştır. Engelli grupları; otizm, down sendromundan oluşmuştur. Diğer grup ise normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerdir. Bu ailelerin uyum düzeyleri ve stres düzeyleri araştırılmıştır. Otizmlili ve down sendromlu çocuğa sahip ailelerin stres düzeyi normal gelişim gösteren çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur. Engelli çocuk gruplarına bakıldığında ise otizmlili çocuğa sahip olan ailelerin down sendromlu çocuğa sahip olan ailelere oranla stres düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ailelerin geleceğe yönelik kaygıları vardır. Otizmlili çocukların ailelerinde geleceğe yönelik kaygı düzeyi daha yüksek çıkmıştır. Otizm yada down sendromlu çocuğa sahip babalar aktivitelere katılmamalarından, kendilerine fazla zaman ayıramadıklarından dolayı daha fazla stres yaşadıklarından bahsetmiştir (Akt; Sarıkaya, 2011).

Kronik hastalığa sahip çocukların ebeveynleri üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya Erciyes üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları polikliniğine başvuran kronik hastalıklı çocuğu olan 204 ebeveyn alınmıştır. Ebeveynlerin yaşam doyumlarına bakılmıştır. Araştırmaya göre kronik hastalığa sahip olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyumlarının çok düşük olduğu görülmüştür (Baykan ve ark., 2010).

Zihinsel engelli çocuğu konu alan bir araştırma da Düzce ilinde özel eğitim merkezlerine giden veya ilköğretim okullarının kaynaştırma öğrencisi olan çocuklara sahip 104 anne vardır. Bu çalışmada annenin sosyal destek aldıkça memnuniyetinin arttığı ve stresle başa çıkmada olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Annelerin zamana olan ihtiyaçları, ekonomik ve duygusal açıdan yükleri arttıkça karamsarlıkları, sosyal yük arttıkça ebeveynler arası sorunlar, fiziksel yük arttıkça işlevsel yetersizlik puanlarında artmalar olduğu görülmüştür (Sivrikaya ve ark., 2013).

Zihinsel engeli olan ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne babalar araştırmaya katılmıştır. Ailelerin yılmazlık algıları incelenmek istenmiştir. Sorunlarla ne kadar baş edebildikleri, ne kadar güçlü durabildikleri, problemlere çözüm bulmadaki becerileri incelenmiştir. Yılmazlık için gerekli olan unsurlar hayata bağlı olmak ve hayata karşı mücadeleyi sürdürebilmektir. Çocukları normal gelişim gösteren anne babalara göre zihinsel engeli olan çocukların anne babalarının daha az mücadele ettiği saptanmıştır. Ayrıca bu ebeveynler daha az iyimserdirler. Kronik bir engeli olan çocukların ebeveynleri yeterli donanıma sahip değilse mücadelecii, iyimser ve dayanıklı gibi algılamaları gerçekleştirmesi zordur (Kaner ve ark., 2011).

Konya il merkezinde özel eğitime giden zihinsel ve fiziksel engeli olan çocukların ebeveynlerinin katılımıyla bir araştırma yapılmıştır. Araştırmaya katılan 150 anne ve 150 baba vardır. Ebeveynlerin umutsuzluk düzeylerine ve yaşam doyumlarına bakılmıştır. Genç anneler daha umutsuzdur. 51 yaş ve üzeri olan annelerin gelecek kaygılarının daha az olduğu görülmüştür. 51 yaş üzeri babaların ise yaşam doyumlarının genç babalara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Akandere ve ark., 2009).

Yapılan başka bir araştırmada ise; ailenin ekonomik durumunun ruhsal belirti gösterme düzeyinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çalışmada genç annelerin ruhsal belirti göstermesinin ileri yaştaki annelere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Annelerin eğitim düzeyi arttıkça ruhsal belirti gösterme riski azalmaktadır. Çocuğun bakımında çevresinden destek alamayanlarda, çocuk sayısı fazla olanlarda ve birden fazla engelli çocuğu olanlarda ruhsal belirti görölme olasılığının daha yüksek olduğu görülmüştür (Yıldırım ve ark., 2012).

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada özel eğitim merkezlerinden eğitim alan otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumlarının, öğrenilmiş güçlülüklerinin ve aile işlevlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmadan elde edilecek olan bulguların şu alanlara katkı sağlaması amaçlanmaktadır :

- Otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumlarının, öğrenilmiş güçlülük durumunun ve aile işlevlerinin ne durumda olduğunun fark edilmesi
- Ailelerin hangi alanlarda daha çok desteğe ihtiyacı olduğunun tespit edilmesi
- Otizmlili çocuğun aile üyelerinin yaşamlarını nasıl etkilediğinin saptanmasına
- Otizmlili çocuğa sahip olmanın çiftler üzerindeki etkisinin belirlenmesi ve çiftlere uzman kişiler tarafından destek verilmesi
- Uzman kişiler ve ailelerin nasıl işbirliği içerisinde çalışması gerektiği konusunda yol gösterici olması
- Bu çalışmadan sonra yapılacak araştırmalara ışık tutması.

3.3. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemi

Araştırmanın temel problemi; özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim alan otizmlili çocukların ebeveynleri üzerindeki yaşam doyumuna, öğrenilmiş güçlülüğüne ve aile işlevleri düzeylerinde farklılık vardır.

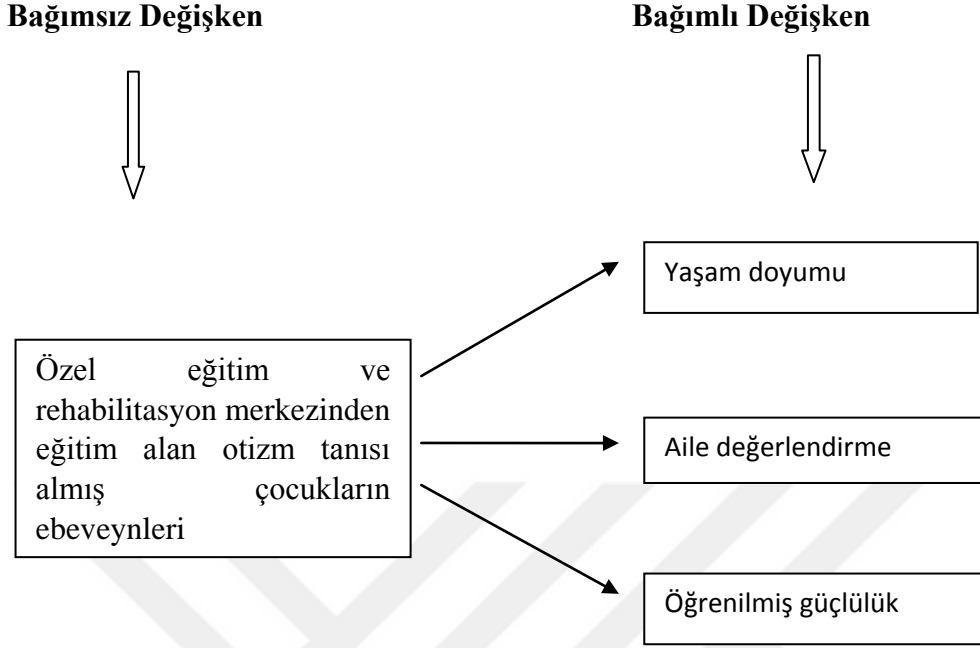
Araştırmanın alt problemi;

- Otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin cinsiyetlerine göre yaşam doyumunda, öğrenilmiş güçlölüğünde ve aile işlevlerinde fark var mıdır?
- Otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin ekonomik düzeylerine göre yaşam doyumunda, öğrenilmiş güçlölüğünde ve aile işlevlerinde fark var mıdır?
- Otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin yaşlarına göre yaşam doyumunda, öğrenilmiş güçlölüğünde ve aile işlevlerinde fark var mıdır?
- Otizmlı çocuğa sahip çiftlerin evlilik süresine göre yaşam doyumunda, öğrenilmiş güçlölüğünde ve aile işlevlerinde fark var mıdır?
- Otizmlı çocuğun özel eğitim merkezlerinden eğitim alma süresi ebeveynlerin yaşam doyumunu, öğrenilmiş güçlölüğünü ve aile işlevlerini farklılaştırmakta mıdır?
- Otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeyleri yaşam doyumunu, öğrenilmiş güçlölüğünü ve aile işlevlerinin farklılaştırmakta mıdır?
- Otizmlı çocuğa sahip anne-babanın sahip olduğu çocuk sayısına göre yaşam doyumunda, öğrenilmiş güçlölüğünde ve aile işlevlerinde fark var mıdır?

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İstanbul ilinde özel eğitime giden otizm tanısı almış çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ili Gaziosmanpaşa ilçesindeki Çocuk Bilim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, İstanbul ili Gaziosmanpaşa ilçesi Beş Yüz Evler semtindeki Altıncı His Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ile İstanbul ili Esenyurt ilçesi Samyeli Özel Eğitim Merkezi ve Rehabilitasyon Merkezi'ne devam etmekte olan Rehberlik Araştırma Merkezi'nden (RAM) rapor almış olan otizmlı çocukların ebeveynleri oluşturmuştur. Bu 575 ebeveyn kurum içerisinde rastgele örnekleml yoluyla seçilmiştir. Ebeveynlere kişisel bilgi anket formu, yaşam doyumunu ölçeği, Rosenbaum öğrenilmiş güçlölük ölçeği ve aile değerlendirme ölçeği uygulanmıştır.

3.5. Araştırmanın Modeli

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma;

- İstanbul'un Gaziosmanpaşa ve Esenyurt ilçesindeki 3 farklı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine giden otizm tanısı almış çocukların ebeveynlerinin katılımıyla
- Veri toplama aracı olarak kullanılan Kişisel Bilgi Anket Formu, Yaşam Doyumu Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği ile
- 3 kurumdaki araştırmaya katılan ebeveynlerin ölçeklere ve kişisel bilgi anket formuna verdikleri cevaplar ile
- Verilerin analizinde kullanılmış olan istatistiksel yöntemlerle sınırlıdır.

3.7. Sayıtlar

Araştırmaya katılan anne ve babaların ölçekleri ve kişisel bilgi anket formlarını içten ve doğru bir şekilde cevapladıkları varsayılmaktadır.

3.8. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; Yaşam Doyumu Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu Anketidir.

3.8.1. Yaşam Doyumu Ölçeği

Ölçeğin orijinal ismi The Satisfaction with Life Scale(SWLS) 'dir. Diener ve arkadaşları tarafından 1985 yılında geliştirilmiştir. 5 maddesi vardır.7'li likert tipi ölçeklidir. Kişinin öznel iyilik durumunu ölçmektedir. 7 li likert tipi ölçek; 1 kesinlikle katılmıyorum, 2 katılmıyorum, 3 biraz katılmıyorum, 4 ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 5 çok az katılıyorum, 6 katılıyorum, 7 kesinlikle katılıyorum şeklinde metrik bir ölçümü içermektedir. 16 yaşın üzerindeki kişilere uygulanabilmektedir. Bu ölçekten alınacak en az puan 5 en çok puan ise 35 'tir. Alınan puan arttıkça kişinin yaşam doyumu da artacaktır.

Diener ve arkadaşları yaptıkları orijinal çalışmalarında ölçeğin güvenilirliğini Cronbach alpha katsayısını .87 olarak bulmuştur. Yaptıkları çalışmanın ölçüt bağımlı geçerliliği ise .82 'dir. Yetim (1991) tarafından yapılan çalışmada ölçeğin splitt-half değerini .75 ve Kuder Richardson-20 değerini .78 olarak bulmuştur. İç tutarlık katsayısını ise .79 olarak hesaplamıştır.

3.8.2. Aile Değerlendirme Ölçeği

Ölçeğin orijinal ismi Mc Master Family Assesment Device' dır. Epstein ve arkadaşları tarafından 1983 yılında geliştirilmiştir. Ailenin hangi alandaki işlevlerini yerine getirebildiğini hangi alandaki işlevlerini yerine getiremediğini tespit eder. 60 maddeden oluşmaktadır. 7 alt ölçekten oluşmaktadır. "problem çözme becerisi" 6 maddeden, "iletişim" 9 maddeden, "roller" 11 maddeden, "duygusal tepki verebilme" 6 maddeden, "gereken ilgiyi gösterme" 7 maddeden, "davranış kontrolü " 9 maddeden, "genel işlevler" 12 maddeden oluşmaktadır. Her maddenin puanlaması 1 ile 4 puan arasındadır.

Aynen katılıyorum 1 puan, büyük ölçüde katılıyorum 2 puan, biraz katılıyorum 3 puan, hiç katılmıyorum 4 puandır. 1, 4, 5, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 19, 21, 22, 27, 28, 33, 34, 35, 37, 39, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 52, 53, 54, 58 maddelerinin puanlamaları

tersten yapılmaktadır. Aynen katılıyorum 4 puan, büyük ölçüde katılıyorum 3 puan, biraz katılıyorum 2 puan, hiç katılmıyorum 1 puandır. Verilen cevaplar 1 ve 1 e yakın ise; değerlendirme olumludur. Ancak değerlendirmelerde verilen cevaplar 4 ve 4 puana yakınsa aile içindeki tutumların değiştirilme düzeltilme vakti gelmiştir.

Ölçek 1990 yılında Bulut tarafından Türkçe' ye uyarlanmıştır. Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Bulut tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe Formunun test tekrar güvenilirliği 0.62 ve 0.90 olarak saptanmıştır. İç tutarlık değerleri ise 0.38 ile 0.86 olarak bulunmuştur (Bulut,1990).

3.8.3. Rosenbaum Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği

Örijinal adı Learned Resourcefulness Scale 'dir. M. A. Rosenbaum tarafından 1980 senesinde geliştirilmiştir. Kişilerin öğrenilmiş güçlülük seviyesini ölçmeyi hedeflemektedir. 36 maddeden oluşmaktadır. 5' li likert tipi ölçek derecelendirmesi vardır. Hiç tanımlamıyor 1 puan, biraz tanımlıyor 2 puan, iyi tanımlıyor 3 puan, oldukça iyi tanımlıyor 4 puan, çok iyi tanımlıyor 5 puandır. Bazı maddeler tersten puanlanmaktadır. Bu maddeler; 4, 6, 8, 9, 14, 16, 18, 19, 21, 29 ve 35 'tir. Tersten puanlanırken çok iyi tanımlıyor 1 puan, oldukça iyi tanımlıyor 2 puan, iyi tanımlıyor 3 puan, biraz tanımlıyor 4 puan, hiç tanımlamıyor 5 puan şeklinde değerlendirilir. Ölçekten alınan puan aralığı 36-180 'dir. Ölçekten alınan puanın yüksek olması bireyin başa çıkma becerilerini sıklıkla kullandığı anlamına gelir.

Türkçe' ye uyarlanması ile geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 1991 senesinde Ayşe Siva tarafından yapılmıştır. Siva ölçeğin iç tutarlılık sayısını .79 bulmuştur. Dağ(1991) senesinde ölçeğin test tekrar güvenilirliğini .80 olarak ve Cronbach iç tutarlık katsayısını .78 olarak saptamıştır (Savaşır ve ark, 1997).

3.9.Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır.

Yaşam doyumu, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler, aile değerlendirme, planlı davranma, ruh hali denetimi, istenmeyen düşüncelerin denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkatini yönlendirme, esnek planlama, destekleyici arama ve dikkati yönlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek örneklem Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda ölçek puanlarının dağılımının normal dağılmadığı saptanmıştır (sırasıyla, $z=.131$, $p=0.001$; $z=.081$, $p=0.001$; $z=.099$, $p=0.001$; $z=.101$, $p=0,001$; $z=.124$, $p=0.001$; $z=.135$, $p=0.042$; $z=.105$, $p=0.031$; $z=.144$, $p=0.04$; $z=.097$, $p=0.027$; $z=.106$, $p=0.021$, $z=.116$, $p=0.028$; $z=.129$, $p=0.011$; $z=.102$, $p=0.001$; $z=.118$, $p=0,022$; $z=.163$, $p=0.04$; $z=.130$, $p=0,032$; $z=.142$, $p=0.001$; $z=.148$, $p=0.008$ ve $z=.105$, $p=0.001$). Ölçekler normal dağılım göstermediği için istatistik değerlendirmelerde parametrik testler kullanılmıştır. Bunun için niceliksel verilerin karşılaştırılmasında iki grup arasındaki farkı Mann Whitney U testi, ikiden fazla grup durumunda parametrelerin gruplar arası karşılaştırmalarında Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis testinde anlamlı çıkan bulgular arasında farkı belirleyebilmek için Mann Whitney U Testi yapılmıştır.

Araştırmanın yaşam doyumu, aile değerlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçekleri arasındaki ilişkiye Spearman Korelasyon analiz ile bakılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu, aile işlevleri ve öğrenilmiş güçlük ölçeklerinden elde edilen bilgiler ile araştırmacı tarafından hazırlanan genel bilgi formundan elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik değişkenlere göre dağılımları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1: Araştırmaya Katılan Ebeveynlerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=575)

Demografik Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	350	60.9
Erkek	225	39.1
Yaş		
23 yaş ile 30 yaş arası	118	20.5
31 yaş ile 40 yaş arası	281	48.9
41 yaş ve üzeri	176	30.6
Eğitim düzeyi		
İlkokul mezunu ve altı	131	22.8
Lise mezunu	109	19.0
Üniversite mezunu	196	34.1
Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	24.1
Yaşanılan semt		
Avcılar	80	13.9
Bahçelievler	45	7.8
Esenyurt	79	13.7
Zeytinburnu	48	8.3
Gaziosmanpaşa	81	14.1
Bakırköy	42	7.3
Küçükçekmece	34	5.9
Bayrampaşa	71	12.3
Eyüp	62	10.8
Sultangazi	33	5.9

Demografik Özellikler	Sayı	%
Gelir düzeyi		
1500 TL ve altı	95	16.5
1501 TL – 2000 TL arası	158	27.5
2001 TL – 2500 TL arası	109	19.0
2501 TL – 3000 TL arası	88	15.3
3001 TL – 4000 TL arası	125	21.7
Çocuk durumu		
1 çocuk	123	21.4
2 çocuk	256	44.5
3 çocuk	114	19.8
4 çocuk	82	14.3
Otizm tanısı alan çocuğun kaçınıcı çocuk olduğu		
Birinci çocuk	262	45.6
İkinci çocuk	226	39.3
Üçüncü çocuk ve üzeri	87	15.1
Evlilik süresi		
9 yıl ve altı	211	36.7
10-14 yıl arası	157	27.3
15 yıl ve üzeri	207	36.0
Otizm tanısı alan çocuğun tanı aldığı yaş		
1-3 yaş arası	379	65.9
4-7 yaş arası	196	34.1
Kaç çocuğun otizm tanısı aldığı		
Bir çocuk	544	94.6
İki çocuk	23	4.0
Üç çocuk	8	1.4
Otizimli çocuğun ne kadar süredir eğitim aldığı		
0-2 yıl arası	183	31.8
3-5 yıl arası	162	28.2
6-8 yıl arası	107	18.6
9 yıl ve üzeri	123	21.4

Araştırma dahilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 375 ebeveynin 350'si (%60.9) kadınlardan ve 225'i (%39.1) erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Ebeveynlerin yaş ortalaması 36.78 ± 6.99 olduğu, 196'sı (%34.1) üniversite mezunu olduğu, 81'i (%14.1) Gaziosmanpaşa semtinde yaşamakta olduğu, 158'inin (%27.5) geliri 1501 TL – 2000 TL arasında olduğu, 256'sının (%44.5) iki çocuğu olduğu, 262'sinin (%45.6) otizimli olan çocuğu birinci çocuğu olduğu, 211'inin (%36.7) evlilik süresi 9 yıl ve altı olduğu, 379'unun (%65.9) otizimli olan çocuğu 1-3 yaş aralığındayken tanı aldığı, 544'ünün (%94.6) bir çocuğu otizimli

olduğu ve 183'ünün (%31.8) otizmli olan çocuğu 0-2 yıl arası eğitim almakta olduğu görülmüştür.

Tablo 4.2: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

	Ort. ve SS
Yaşam doyumu ölçeği	17.93±7.12

Tablo 4.2.'de görüldüğu gibi; ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinin ortalaması 17.93±7.12 olduğu saptanmıştır. **Ortalama değerler incelendiğinde ebeveynlerin yaşam doyumunun düşük olduğu görülmüştür.**

Tablo 4.3: Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

	Ort. ve SS
Problem çözme alt ölçeği	12.02±3.60
İletişim alt ölçeği	18.17±5.38
Roller alt ölçeği	23.54±4.25
Duygusal tepkiverebilmealt ölçeği	12.28±4.43
Gereken ilgiyi gösterme alt ölçeği	16.78±2.77
Davranış control alt ölçeği	20.57±3.48
Genel işlevler alt ölçeği	23.93±6.60
Aile değerlendirme ölçeği (toplamskor)	127.33±24.32

Tablo 4.3.'de görüldüğu gibi; ebeveynlerin genel işlevler alt ölçeğinin ortalaması 23.93±6.60 olduğu, roller alt ölçeğinin ortalaması 23.54±4.25 olduğu, davranış kontrolü alt ölçeğinin ortalaması 20.57±3.48 olduğu, iletişim alt ölçeğinin ortalaması 18.17±5.38 olduğu, gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğinin ortalaması 16.78±2.77olduğu, duygusal tepki verebilme alt ölçeğinin ortalaması 12.28±4.43 olduğu, problem çözmealt ölçeğinin ortalaması 12.02±3.60 olduğu ve aile

değerlendirme ölçeğinin ortalaması 127.33 ± 24.32 olduğu görülmüştür. **Aile değerlendirme ölçeğinin ortalamasının incelendiğinde ebeveynlerin aile işlevinin düşük olduğu görülmüştür.**

Tablo 4.4: Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puan Ortalamalarının Gruba Göre Dağılımı

	Ort. ve SS
Planlı davranma alt ölçeği	12.64±3.97
Ruh hali denetimi alt ölçeği	11.64±3.60
Istenmeyen düşüncelerin denetimi alt ölçeği	17.83±3.85
Dürtü denetimi ve planlı davranma alt ölçeği	18.92±5.20
Yeterli olma ve kendini yatıştırma alt ölçeği	14.14±3.47
Ağrı denetimi alt ölçeği	5.86±2.08
Erteleme alt ölçeği	13.21±2.78
Yardım arama alt ölçeği	10.70±2.62
Iyiye yorma alt ölçeği	9.44±2.20
Dikkati yönlendirme alt ölçeği	8.73±2.72
Esnek planlama alt ölçeği	6.52±2.07
Denetleyici arama ve dikkati yönlendirme alt ölçeği	14.45±2.38
Öğrenilmiş güçlülük ölçeği (toplamskor)	116.83±16.68

Tablo 4.4.'de görüldüğü gibi; ebeveynlerin dürtü denetimi ve planlı davranma alt ölçeğinin ortalaması 18.92 ± 5.20 olduğu, istenmeyen düşüncelerin denetimi alt ölçeğinin ortalaması 17.83 ± 3.85 olduğu, denetleyici arama ve dikkati yönlendirme alt ölçeğinin ortalaması 14.45 ± 2.38 olduğu, yeterli olma ve kendini yatıştırma alt ölçeğinin ortalaması 14.14 ± 3.47 olduğu, erteleme alt ölçeğinin ortalaması 13.21 ± 2.78 olduğu, planlı davranma alt ölçeğinin ortalaması 12.64 ± 3.97 olduğu, ruh hali denetimi alt ölçeğinin ortalaması 11.64 ± 3.60 olduğu, yardım arama alt ölçeğinin ortalaması 10.70 ± 2.62 olduğu, iyiye yorma alt ölçeğinin ortalaması 9.44 ± 2.20 olduğu, dikkati yönlendirme alt ölçeğinin ortalaması 8.73 ± 2.72 olduğu, esnek planlama alt ölçeğinin ortalaması 6.52 ± 2.07 olduğu, ağrı denetimi alt ölçeğinin

ortalaması 5.86 ± 2.08 olduğu ve öğrenilmiş güçlülük ölçeğinin ortalaması 116.83 ± 16.68 olduğu görülmüştür.

Öğrenme güçlülük ölçeğinin ortalaması incelendiğinde ebeveynlerin öğrenme güçlülük düzeylerinin orta olduğu görülmüştür.

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde birinci olarak “Ebeveynlerin cinsiyetleri ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.5: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	U	Z	p
Yaşam doyumu ölçeği	Kadın	350	16.64	6.63	31782.00	-3.91	.001**
	Erkek	225	18.76	7.31			
	Toplam	575					

**p<0.01

Tablo 4.5’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır ($p < 0.01$). **Ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeği puanları açısından erkeklerin lehine anlamlı bir fark vardır [U=31782.00 , p=.001]. Erkeklerin kadınlara oranla yaşam doyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde ikinci olarak “Ebeveynlerin cinsiyetleri ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.6: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	X	SS	U	Z	p
Problemlem çözme	Kadın	350	12.14	3.66			
	Erkek	225	11.85	3.51	38915.00	-.238	.812
	Toplam	575					
İletişim	Kadın	350	17.78	5.74			
	Erkek	225	18.77	4.73	33772.50	-2.88	.004**
	Toplam	575					
Roller	Kadın	350	24.17	4.47			
	Erkek	225	24.57	3.68	32079.00	-3.76	.127
	Toplam	575					
Duygusal tepki verebilme	Kadın	350	13.34	4.51			
	Erkek	225	11.60	4.25	30037.50	-4.82	.001**
	Toplam	575					
Gereken ilgiyi gösterme	Kadın	350	17.30	2.16			
	Erkek	225	17.54	3.39	31799.50	-3.92	.121
	Toplam	575					
Davranış kontrolü	Kadın	350	21.21	3.58			
	Erkek	225	21.13	3.25	31254.00	-4.19	.059
	Toplam	575					
Genel işlevler	Kadın	350	24.54	6.90			
	Erkek	225	24.55	6.07	35066.50	-2.22	.113
	Toplam	575					
Aile değerlendirme ölçeği	Kadın	350	125.76	25.15			
	Erkek	225	129.78	22.80	33932.00	-2.80	.005**
	Toplam	575					

**p<0.01 ; *p<0.05

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi; ebeveynlerin cinsiyetlerine göre ebeveynlerin problem çözme, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler alt ölçeklerinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmış cinsiyet açısından

anlamli bir farklılık olmadığı görülmüştür (Sırasıyla; U= 38915.00, U=32079.00, U=31799.50, U=31254.00 ve U=35066.50 ; p>0.05).

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin iletişim alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır (p<0.01). **Ebeveynlerin iletişim alt ölçeği puanları açısından erkeklerin lehine anlamlı bir fark vardır [U=33772.50, p=.004]. Erkeklerin kadınlara oranla iletişim düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin duygusal tepki verebilme alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır (p<0.01). **Ebeveynlerin duygusal tepki verebilme alt ölçeği puanları açısından kadınların lehine anlamlı bir fark vardır [U=30037.50, p=.001]. Kadınların erkeklere oranla duygusal tepki verebilme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin aile değerlendirme ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır (p<0.01). **Ebeveynlerin aile değerlendirme ölçeği puanları açısından erkeklerin lehine anlamlı bir fark vardır [U=33932.00, p=.005]. Erkeklerin kadınlara oranla aile değerlendirme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde üçüncü olarak “Ebeveynlerin cinsiyetleri ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinin puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.7: Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Grupların Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Mann Whitney U Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	U	Z	p
Planlı davranma	Kadın	350	12.78	3.76			
	Erkek	225	12.41	4.28	35853.00	-1.81	.069
	Toplam	575					
Ruh hali denetimi	Kadın	350	11.53	3.76			
	Erkek	225	11.80	3.34	37909.50	-.758	.449
	Toplam	575					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi	Kadın	350	18.30	3.97			
	Erkek	225	17.10	3.53	32664.50	-3.46	.001**
	Toplam	575					
Dürtü denetimi ve planlı davranma	Kadın	350	17.78	4.48			
	Erkek	225	17.59	5.92	29676.00	-5.00	.097
	Toplam	575					
Yeterli olma ve kendini yatıştırma	Kadın	350	13.71	3.30			
	Erkek	225	13.26	3.56	29879.50	-4.90	.126
	Toplam	575					
Ağrı denetimi	Kadın	350	5.96	2.07			
	Erkek	225	5.70	2.09	35614.00	-1.96	.050
	Toplam	575					
Erteleme	Kadın	350	13.77	3.00			
	Erkek	225	13.34	2.13	24653.50	-7.63	.112
	Toplam	575					
Yardım arama	Kadın	350	10.72	2.87			
	Erkek	225	10.67	2.19	37948.00	-.740	.459
	Toplam	575					
İyiye yorma	Kadın	350	9.67	2.41			
	Erkek	225	9.59	1.78	33717.50	-2.94	.230
	Toplam	575					
Dikkati yönlendirme	Kadın	350	8.55	2.62			
	Erkek	225	9.02	2.84	36893.50	-1.28	.198
	Toplam	575					

	Grup	N	X	SS	U	Z	p
Esnek planlama	Kadın	350	6.86	2.12			
	Erkek	225	6.98	1.87	29166.50	-5.32	.093
	Toplam	575					
Denetliyi arama ve dikkati yönlendirme	Kadın	350	14.60	2.29			
	Erkek	225	14.22	2.50	35406.50	-2.06	.198
	Toplam	575					
Öğrenilmiş güçlülük ölçeği	Kadın	350	119.59	16.07			
	Erkek	225	112.53	16.74	28721.00	-5.43	.001**
	Toplam	575					

**p<0.01

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi;ebeveynlerin cinsiyetlerine göre ebeveynlerin planlı davranma, ruh hali denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkati yönlendirme, esnek planlama ve denetliyi arama ve dikkati yönlendirme alt ölçeklerinin puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U-Testi yapılmış cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (Sırasıyla; U= 35853.00, U=37909.50, U=29676.00, U=29879.50, U=35614.00, U=24653.50, U=37948.00, U=33717.50, U=36893.50, U=29166.50 ve U=35406.50 ; p>0.05).

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin istenmeyen düşüncelerin denetimi alt ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır (p<0.01). **Ebeveynlerin istenmeyen düşüncelerin denetimi alt ölçeği puanları açısından kadınlarınmaleyhine anlamlı bir fark vardır [U=32664.50, p=.001]. Kadınların erkeklere oranla istenmeyen düşüncelerin denetimi düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır (p<0.01). **Ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük ölçeği puanları açısından kadınlarınmaleyhine anlamlı bir fark vardır [U=28721.00, p=.001]. Kadınların erkeklere oranla öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde dördüncü olarak “Ebeveynlerin yaşları ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.8: Ebeveynlerin Yaşları İle Ebeveynlerin Yaşam Doymu Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Yaşam doyumu ölçeğinin puanları	Yaş	575	-.074	.078

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin yaşları ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir ($r=-.074$; $p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde beşinci olarak “Ebeveynlerin yaşları ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.9: Ebeveynlerin Yaşları İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Problem çözme alt ölçeğinin puanları		575	-.173	.001**
Boyut				
İletişim alt ölçeğinin puanları		575	-.254	.001**
Boyut				
Roller alt ölçeğinin puanları		575	-.208	.097
Boyut				
Duygusal tepki verebilme alt ölçeğinin puanları		575	-.175	.001**
Boyut				
Gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğinin puanları		575	-.041	.322
Boyut				
Davranış kontrolü alt ölçeğinin puanları		575	-.174	.113
Boyut				
Genel işlevler alt ölçeğinin puanları		575	-.181	.127
Boyut				
Aile değerlendirme ölçeğinin puanları		575	-.219	.001**

** $p<0.01$

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi; ebeveynlerin yaşları ile roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir (sırasıyla; $r=-.208$, $r=-.041$, $r=-.174$ ve $r=-.181$; $p>0.05$).

Ebeveynlerin yaşları ile problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir (sırasıyla; $r= -.173$, $r=-.254$, $r=-.175$ ve $r=-.219$; $p<0.01$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin yaşı arttıkça; problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve aile değerlendirme düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde altıncı olarak “Ebeveynlerin yaşları ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.10: Ebeveynlerin Yaşları İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Planlı davranma alt ölçeğinin puanları		575	.013	.758
Boyut				
Ruh hali denetimi alt ölçeğinin puanları		575	-.120	.004**
Boyut				
Istenmeyen düşüncelerin denetimi alt ölçeğinin puanları		575	-.079	.059
Boyut				
Dürtü denetimi ve planlı davranma alt ölçeğinin puanları		575	.068	.105
Boyut				
Yeterli olma ve kendini yatıştırma alt ölçeğinin puanları		575	-.006	.877
Boyut				
Ağrı denetimi alt ölçeğinin puanları		575	-.056	.177
Boyut				
Erteleme alt ölçeğinin puanları		575	.061	.142
Boyut				
Yardım arama alt ölçeğinin puanları		575	.079	.057
Boyut				
İyiye yorma alt ölçeğinin puanları		575	.068	.106
Boyut				
Dikkati yönlendirme alt ölçeğinin puanları		575	-.013	.757
Boyut				
Esnek planlama alt ölçeğinin puanları		575	-.046	.270
Boyut				
Denetleyici arama ve dikkati yönlendirme alt ölçeğinin puanları		575	.089	.033*
Boyut				
Öğrenilmiş güçlülük ölçeğinin puanları		575	-.038	.358

**p<0.01; *p<0.05

Tablo 4.10'da görüldüğü gibi; ebeveynlerin yaşları ile planlı davranma, istenmeyen düşüncelerin denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkati yönlendirme, esnek planlama ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir (sırasıyla; r=.013, r=-.079, r=.068, r=-.006, r=-0.56, r=.061, r=.079, r=.068, r=-.013, r=-.046 ve r=-.038 ; p>0.05).

Ebeveynlerin yaşları ile ruh halini denetleme alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r=-.120$; $p<0.01$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin yaşı arttıkça; ruh hali denetleme düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.**

Ebeveynlerin yaşları ile denetleyici arama ve dikkati yönlendirme alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r=.089$; $p<0.05$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin yaşı arttıkça; denetleyici arama ve dikkati yönlendirme düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yedinci olarak “Ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.11: Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Yaşam doyumu ölçeği	Ortaokul mezunu ve altı	131	17.35	8.22			
	Lise mezunu	109	16.88	5.88			
	Üniversite mezunu	196	17.85	7.39	3	11.65	.009**
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	19.40	6.29			
	Toplam	575					

** $p<0.01$

Tablo 4.11’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin eğitim düzeyleri arasında yaşam doyumu ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$\chi^2=11.65$; $p<0.01$]. Bu işlemin ardından Kruskal Wallis-H sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak mann witney u testi uygulanmıştır.

Tablo 4.11.1 Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanlarının Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Grup		N	X	SS	U	Z	p
Yaşam doyumu ölçeği	Ortaokul mezunu ve altı	131	17.35	8.22			
	Lise mezunu	109	16.88	5.88	6479.00	-1.23	.216
	Toplam	140					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Yaşam doyumu ölçeği	Ortaokul mezunu ve altı	131	17.35	8.22			
	Üniversite mezunu	196	17.85	7.39	12001.00	-1.00	.316
	Toplam	327					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Yaşam doyumu ölçeği	Ortaokul mezunu ve altı	131	17.35	8.22			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	19.40	6.29	7273.00	-2.86	.004**
	Toplam	270					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Yaşam doyumu ölçeği	Lise mezunu	109	16.88	5.88			
	Üniversite mezunu	196	17.85	7.39	10344.50	-.459	.646
	Toplam	305					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Yaşam doyumu ölçeği	Lise mezunu	109	16.88	5.88			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	19.40	6.29	6159.00	-2.53	.011*
	Toplam	248					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Yaşam doyumu ölçeği	Üniversite mezunu	196	17.85	7.39			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	19.40	6.29	11362.50	-2.59	.010**
	Toplam	335					

**p<0.01; *p<0.05

Tablo 4.11.1 'de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin Yaşam doyumu düzeyi ölçeğinden aldıkları puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-u testi sonucunda **ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynler ile yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin lehine anlamlı (U=7273.00 ; p<0.01); lise mezunu olan ebeveynler ile yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin lehine anlamlı (U=6159.00 ; p<0.05); üniversite mezunu olan ebeveynler ile yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin ortalamalar**

arasındaki farklılık yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin lehine anlamlı ($U=11362.50$; $p<0.01$) olduğu görülmüştür.

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde sekizinci olarak “Ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.12: Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Problem çözme	Ortaokul mezunu ve altı	131	12.33	3.74	3	29.40	.099
	Lise mezunu	109	13.07	4.16			
	Üniversite mezunu	196	13.49	3.28			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	13.24	3.08			
	Toplam	575					
İletişim	Ortaokul mezunu ve altı	131	17.83	5.74	3	1.82	.609
	Lise mezunu	109	18.14	5.29			
	Üniversite mezunu	196	17.83	4.77			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	19.00	5.88			
	Toplam	575					
Roller	Ortaokul mezunu ve altı	131	22.72	4.81	3	16.57	.109
	Lise mezunu	109	23.87	4.38			
	Üniversite mezunu	196	23.06	3.04			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	23.75	4.77			
	Toplam	575					
Duygusal tepki verebilme	Ortaokul mezunu ve altı	131	12.16	4.62	3	11.49	.054
	Lise mezunu	109	12.71	3.93			
	Üniversite mezunu	196	12.85	4.23			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	13.00	4.70			
	Toplam	575					
Gereken ilgiyi gösterme	Ortaokul mezunu ve altı	131	17.12	2.52	3	17.43	.103
	Lise mezunu	109	16.97	2.74			
	Üniversite mezunu	196	17.08	2.90			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	16.68	2.73			
	Toplam	575					

Davranış kontrolü	Ortaokul mezunu ve altı	131	20.77	3.51	3	14.39	.092
	Lise mezunu	109	20.43	3.75			
	Üniversite mezunu	196	21.18	3.36			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	20.40	3.20			
	Toplam	575					
Grup		N	X	SS	sd	X²	p
Genel işlevler	Ortaokul mezunu ve altı	131	23.35	7.38	3	15.07	.114
	Lise mezunu	109	23.18	5.71			
	Üniversite mezunu	196	23.33	6.32			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	23.92	6.55			
	Toplam	575					
Grup		N	X	SS	sd	X²	p
Aile değerlendirme ölçeği	Ortaokul mezunu ve altı	131	124.32	28.27	3	10.65	.072
	Lise mezunu	109	123.39	22.10			
	Üniversite mezunu	196	124.86	21.68			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	123.47	24.63			
	Toplam	575					

Tablo 4.12’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve eğitim düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $x^2 = 29.40$, $x^2 = 1.82$, $x^2 = 16.57$, $x^2 = 11.49$, $x^2 = 17.43$, $x^2 = 14.39$, $x^2 = 15.07$ ve $x^2 = 10.65$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde dokuzuncu olarak “Ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.13: Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	X	SS	sd	X ²	p
Planlı davranma	Ortaokul mezunu ve altı	131	12.07	4.01	3	10.06	.078
	Lise mezunu	109	12.65	3.67			
	Üniversite mezunu	196	12.11	3.91			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	12.96	4.19			
	Toplam	575					
Ruh hali denetimi	Ortaokul mezunu ve altı	131	11.10	3.33	3	18.33	.119
	Lise mezunu	109	11.59	3.98			
	Üniversite mezunu	196	11.80	3.58			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	11.79	3.43			
	Toplam	575					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi	Ortaokul mezunu ve altı	131	17.01	3.34	3	58.84	.067
	Lise mezunu	109	17.15	3.89			
	Üniversite mezunu	196	17.09	3.40			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	18.15	4.20			
	Toplam	575					
Dürtü denetimi ve planlı davranma	Ortaokul mezunu ve altı	131	19.89	5.08	3	9.29	.126
	Lise mezunu	109	19.35	4.38			
	Üniversite mezunu	196	19.98	5.62			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	18.99	5.14			
	Toplam	575					
Yeterli olma ve kendini yatıştırma	Ortaokul mezunu ve altı	131	14.00	2.83	3	.104	.991
	Lise mezunu	109	14.22	3.47			
	Üniversite mezunu	196	14.20	3.91			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	14.14	3.41			
	Toplam	575					
Ağrı denetimi	Ortaokul mezunu ve altı	131	5.80	2.09	3	16.26	.772
	Lise mezunu	109	5.38	1.83			
	Üniversite mezunu	196	5.87	2.07			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	5.28	2.21			
	Toplam	575					
Erteleme	Ortaokul mezunu ve altı	131	13.63	3.10	3	11.54	.094
	Lise mezunu	109	13.44	2.59			
	Üniversite mezunu	196	13.03	2.96			
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	13.84	2.17			
	Toplam	575					

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Yardım arama	Ortaokul mezunu ve altı	131	10.50	3.55			
	Lise mezunu	109	10.46	2.59			
	Üniversite mezunu	196	11.00	1.91	3	36.81	.223
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	10.79	1.97			
	Toplam	575					
İyiye yorma	Ortaokul mezunu ve altı	131	8.81	1.74			
	Lise mezunu	109	9.33	2.16			
	Üniversite mezunu	196	9.41	2.10	3	15.64	.129
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	9.15	2.54			
	Toplam	575					
Dikkati yönlendirme	Ortaokul mezunu ve altı	131	9.09	2.80			
	Lise mezunu	109	8.32	3.37			
	Üniversite mezunu	196	8.63	2.18	3	7.02	.071
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	8.87	2.72			
	Toplam	575					
Esnek planlama	Ortaokul mezunu ve altı	131	6.22	2.20			
	Lise mezunu	109	6.29	1.82			
	Üniversite mezunu	196	7.01	1.97	3	19.15	.093
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	6.28	2.16			
	Toplam	575					
Denetleyici arama ve dikkati yönlendirme	Ortaokul mezunu ve altı	131	14.06	3.12			
	Lise mezunu	109	13.91	1.90			
	Üniversite mezunu	196	13.10	2.13	3	21.84	.112
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	14.33	2.04			
	Toplam	575					
Öğrenilmiş güçlülük ölçeği	Ortaokul mezunu ve altı	131	115.37	14.44			
	Lise mezunu	109	115.07	16.62			
	Üniversite mezunu	196	117.27	18.55	3	3.98	.263
	Yüksek lisans mezunu ve üzeri	139	118.95	15.78			
	Toplam	575					

Tablo 4.13’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre planlı davranma, ruh hali denetimi, istenmeyen düşüncelerin denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkatini yönlendirme, esnek planlama, destekleyici arama ve dikkati yönlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve eğitim düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $x^2 = 10.06$, $x^2 = 18.33$, $x^2 = 58.84$, $x^2 = 9.29$, $x^2 = 10.4$,

$x^2 = 16.26$, $x^2 = 11.54$, $x^2 = 36.81$, $x^2 = 15.64$, $x^2 = 7.02$, $x^2 = 19.15$, $x^2 = 21.84$ ve $x^2 = 3.98$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde onuncu olarak “Ebeveynlerin gelir düzeyleri ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.14: Ebeveynlerin Gelir Düzeyleri İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Yaşam doyumu ölçeği	1500 TL den az	95	18.56	5.39			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	18.50	7.66			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	18.66	6.73			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	19.29	7.57	4	22.58	.096
	3001 TL- 4000 TL arası	125	19.95	6.78			
	Toplam	575					

Tablo 4.14’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin gelir düzeylerine göre yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış ve gelir düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($x^2 = 22.58$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on birinci olarak “Ebeveynlerin gelir düzeyleri ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.15: Ebeveynlerin Gelir Düzeyleri İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Problem çözme	1500 TL den az	95	12.62	3.94	4	43.33	.098
	1501 TL - 2000 TL arası	158	12.01	3.83			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	12.33	2.91			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	11.57	2.20			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	12.38	3.77			
	Toplam	575					
İletişim	1500 TL den az	95	17.38	4.88	4	32.88	.117
	1501 TL - 2000 TL arası	158	17.70	5.32			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	17.70	4.67			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	17.09	4.62			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	17.13	6.22			
	Toplam	575					
Roller	1500 TL den az	95	24.37	4.95	4	32.96	.113
	1501 TL - 2000 TL arası	158	23.54	3.83			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	23.91	3.28			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	23.87	4.46			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	23.82	4.29			
	Toplam	575					
Duygusal tepki verebilme	1500 TL den az	95	12.48	4.97	4	7.10	.130
	1501 TL - 2000 TL arası	158	11.68	3.49			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	11.55	3.94			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	13.40	5.36			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	12.74	4.57			
	Toplam	575					
Gereken ilgiyi gösterme	1500 TL den az	95	17.10	2.72	4	4.42	.351
	1501 TL - 2000 TL arası	158	16.45	2.80			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	16.77	2.36			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	16.79	3.33			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	16.97	2.68			
	Toplam	575					
Davranış kontrolü	1500 TL den az	95	19.29	3.70	4	23.89	.119
	1501 TL - 2000 TL arası	158	19.01	3.36			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	19.48	3.69			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	19.95	3.35			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	19.84	3.11			
	Toplam	575					

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Genel işlevler	1500 TL den az	95	23.35	6.71			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	23.08	5.92			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	23.45	6.30			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	23.04	6.33	4	10.31	.065
	3001 TL- 4000 TL arası	125	24.00	7.44			
	Toplam	575					
Aile değerlendirme ölçeği	1500 TL den az	95	121.63	25.29			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	122.50	22.58			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	121.22	22.13			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	121.75	25.02	4	19.93	.217
	3001 TL- 4000 TL arası	125	122.76	25.20			
	Toplam	575					

Tablo 4.15’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin gelir düzeylerine göre problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve gelir düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $x^2 = 43.33$, $x^2 = 32.88$, $x^2 = 32.96$, $x^2 = 7.10$, $x^2 = 4.42$, $x^2 = 23.89$, $x^2 = 10.31$ ve $x^2 = 19.93$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on ikinci olarak “Ebeveynlerin gelir düzeyleri ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.16: Ebeveynlerin Gelir Düzeyleri İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Planlı davranma	1500 TL den az	95	11.83	3.65	4	14.53	.097
	1501 TL - 2000 TL arası	158	12.91	4.04			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	12.65	3.88			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	12.22	4.07			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	12.32	3.98			
	Toplam	575					
Ruh hali denetimi	1500 TL den az	95	11.27	3.50	4	7.50	.111
	1501 TL - 2000 TL arası	158	11.44	3.46			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	11.43	3.16			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	11.42	3.39			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	12.50	4.21			
	Toplam	575					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi	1500 TL den az	95	17.70	2.96	4	20.70	.123
	1501 TL - 2000 TL arası	158	17.54	4.07			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	17.00	3.97			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	17.60	3.82			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	17.19	3.79			
	Toplam	575					
Dürtü denetimi ve planlı davranma	1500 TL den az	95	19.81	4.47	4	13.56	.099
	1501 TL - 2000 TL arası	158	19.25	5.59			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	19.59	4.78			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	18.94	5.23			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	19.45	5.38			
	Toplam	575					
Yeterli olma ve kendini yatırma	1500 TL den az	95	13.01	2.29	4	24.48	.203
	1501 TL - 2000 TL arası	158	14.13	4.16			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	14.30	3.50			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	13.75	2.94			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	14.30	3.31			
	Toplam	575					
Ağrı denetimi	1500 TL den az	95	5.26	2.10	4	21.18	.767
	1501 TL - 2000 TL arası	158	5.87	1.94			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	5.05	1.67			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	5.72	2.22			
	3001 TL- 4000 TL arası	125	5.23	2.36			
	Toplam	575					

	Grup	N	X	SS	sd	X²	p
Erteleme	1500 TL den az	95	13.01	2.25			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	13.91	2.48			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	14.02	2.72			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	14.35	2.99	4	45.84	.206
	3001 TL- 4000 TL arası	125	13.15	2.95			
	Toplam	575					
Yardım arama	1500 TL den az	95	11.44	3.47			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	11.08	1.86			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	10.09	2.61			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	10.76	2.67	4	32.80	.117
	3001 TL- 4000 TL arası	125	11.67	2.16			
	Toplam	575					
İyiye yorma	1500 TL den az	95	8.51	2.11			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	9.29	2.36			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	9.23	1.57			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	9.14	1.65	4	56.49	.561
	3001 TL- 4000 TL arası	125	9.73	2.32			
	Toplam	575					
Dikkati yönlendirme	1500 TL den az	95	8.85	3.27			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	8.29	2.77			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	8.04	2.27			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	8.78	2.26	4	9.92	.543
	3001 TL- 4000 TL arası	125	8.92	2.80			
	Toplam	575					
Esnek planlama	1500 TL den az	95	5.02	2.09			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	6.43	2.26			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	5.00	2.27			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	5.87	1.50	4	31.89	.103
	3001 TL- 4000 TL arası	125	6.28	1.80			
	Toplam	575					
Denetleyici arama ve dikkati yönlendirme	1500 TL den az	95	13.98	2.86			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	14.74	2.65			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	14.79	1.82			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	14.72	2.20	4	16.33	.221
	3001 TL- 4000 TL arası	125	14.55	1.85			
	Toplam	575					
Öğrenilmiş güçlülük ölçeği	1500 TL den az	95	116.46	11.52			
	1501 TL - 2000 TL arası	158	117.98	18.62			
	2001 TL - 2500 TL arası	109	116.48	14.42			
	2501 TL - 3000 TL arası	88	116.17	17.14	4	27.55	.115
	3001 TL- 4000 TL arası	125	116.35	17.19			
	Toplam	575					

Tablo 4.16’da görüldüğü gibi; ebeveynlerin gelir düzeylerine göre planlı davranma, ruh hali denetimi, istenmeyen düşüncelerin denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkatini yönlendirme, esnek planlama, destekleyici arama ve dikkati yönlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve gelir düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $\chi^2 = 14.53$, $\chi^2 = 7.50$, $\chi^2 = 20.70$, $\chi^2 = 13.56$, $\chi^2 = 24.48$, $\chi^2 = 21.18$, $\chi^2 = 45.84$, $\chi^2 = 32.80$, $\chi^2 = 56.59$, $\chi^2 = 9.92$, $\chi^2 = 31.89$, $\chi^2 = 16.33$ ve $\chi^2 = 27.55$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on üçüncü olarak “Ebeveynler kaç çocuğu olduğu ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.17: Ebeveynlerin Kaç Çocuğu Olduğu İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Yaşam doyumu ölçeğinin puanları	Çocuk sayısı	575	-.126	.003**

**p<0.01

Tablo 4.17’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r = -.126$; $p < 0.01$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; yaşam doyum düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on dördüncü olarak “Ebeveynlerin kaç çocuğu olduğu ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.18: Ebeveynlerin Kaç Çocuğu Olduğu İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	N	r	p
Problem çözme alt ölçeğinin puanları	575	.224	.001**
Boyut			
İletişim alt ölçeğinin puanları	575	.157	.001**
Boyut			
Roller alt ölçeğinpuanları	575	.224	.098
Boyut			
Duygusal tepki verebilme alt ölçeğinin puanları	575	.132	.113
Boyut			
Gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğinin puanları	575	-.030	.480
Boyut			
Davranış kontrolü alt ölçeğinin puanları	575	.262	.506
Boyut			
Genel işlevler alt ölçeğinin puanları	575	.237	.119
Boyut			
Aile değerlendirme ölçeğinin puanları	575	.218	.001**

**p<0.01

Tablo 4.18’de görüldüğü gibi; ebeveynlerinsahip olduğu çocuk sayısı ile roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir (sırasıyla; $r=.224$, $r=.132$, $r=-.030$, $r=.262$ ve $r=.237$; $p>0.05$).

Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile problem çözme, iletişim ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir (sırasıyla; $r=.224$, $r=.157$ ve $r=.218$; $p<0.01$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerinsahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; problem çözme, iletişim ve aile değerlendirme düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on beşinci olarak “Ebeveynlerinkaç çocuğu olduğu ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.19: EbeveynlerinKaç Çocuğu Olduğu İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	N	r	p
Planlı davranma alt ölçeğinin puanları	575	-.239	.041*
Boyut			
Ruh hali denetimi alt ölçeğinin puanları	575	-.239	.113
Boyut			
Istenmeyen düşüncelerin denetimi alt ölçeğinin puanları	575	-.192	.903
Boyut			
Dürtü denetimi ve planlı davranma alt ölçeğinin puanları	575	-.209	.037*
Boyut			
Yeterli olma ve kendini yatıştırma alt ölçeğinin puanları	575	-.148	.076
Boyut			
Ağrı denetimi alt ölçeğinin puanları	575	-.032	.439
Boyut			
Erteleme alt ölçeğinin puanları	575	-.012	.772
Boyut			
Yardım arama alt ölçeğinin puanları	575	-.140	.057
Boyut			
Iyiye yorma alt ölçeğinin puanları	575	-.235	.027*
Boyut			
Dikkati yönlendirme alt ölçeğinin puanları	575	-.210	.118
Boyut			
Esnek planlama alt ölçeğinin puanları	575	-.129	.072
Boyut			
Denetleyici arama ve dikkati yönlendirme alt ölçeğinin puanları	575	-.170	.236
Boyut			
Öğrenilmiş güçlülük ölçeğinin puanları	575	-.268	.091

*p<0.05

Tablo 4.19’da görüldüğü gibi; ebeveynlerin yaşları ile ruh hali denetimi, istenmeyen düşüncelerin denetimi, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, dikkati yönlendirme, esnek planlama,denetleyici arama ve dikkati yönlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir (sırasıyla; r=-.239 , r=-.192 , r=-.148 , r=-.032 , r=-.012 , r=-.140 , r=-.210 , r=-.129 , r=-.170 ve r=-.268 ; p>0.05).

Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile planlı davranma, dürtü denetimi ve planlı davranma ve iyiye yorma ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir (sırasıyla; $r = -.239$, $r = -.209$ ve $r = -.235$; $p < 0.05$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; planlı davranma, dürtü denetimi ve planlı davranma ve iyiye yorma düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on altıncı olarak “Ebeveynlerin kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.20: Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizimli Olduğu İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	X	SS	sd	X ²	p
Yaşam doyumu ölçeği	Birinci çocuk	262	13.86	6.49	2	53.20	.001**
	İkinci çocuk	226	14.39	6.71			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	20.12	5.72			
	Toplam	575					

** $p < 0.01$

Tablo 4.20’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu arasında yaşam doyumu ölçeği puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [$\chi^2 = 53.20$; $p < 0.01$]. Bu işlemin ardından kruskal wallis-h sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak mann witney u testi uygulanmıştır.

Tablo 4.20.1 Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanlarının Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizimli Olduğuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Grup		N	X	SS	U	Z	p
Yaşam doyumu ölçeği	Birinci çocuk	262	13.86	6.49			
	İkinci çocuk	226	14.39	6.71	22336.50	-4.69	.134
	Toplam	488					
Yaşam doyumu ölçeği	Birinci çocuk	262	13.86	6.49			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	20.12	5.72	8597.50	-3.44	.001**
	Toplam	349					
Yaşam doyumu ölçeği	İkinci çocuk	226	14.39	6.71			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	20.12	5.72	4764.00	-7.08	.001**
	Toplam	313					

**p<0.01

Tablo 4.20.1 ‘de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyi ölçeğinden aldıkları puanların kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-utesti sonucunda **birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık birinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=8597.50 ; p<0.01); ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=4764.00 ; p<0.01) olduğu görülmüştür.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on yedinci olarak “Ebeveynlerin kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.21: Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizmlı Olduğu İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X²	p
Problem çözme	Birinci çocuk	262	11.84	3.86	2	3.39	.183
	İkinci çocuk	226	12.26	3.28			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	11.96	3.61			
	Toplam	575					
İletişim	Birinci çocuk	262	18.12	5.83	2	1.91	.384
	İkinci çocuk	226	18.44	4.77			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	17.62	5.49			
	Toplam	575					
Roller	Birinci çocuk	262	23.17	4.18	2	4.68	.096
	İkinci çocuk	226	23.88	4.33			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	23.81	4.22			
	Toplam	575					
Duygusal tepki verebilme	Birinci çocuk	262	11.56	4.05	2	12.14	.002**
	İkinci çocuk	226	13.15	4.74			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	12.20	4.34			
	Toplam	575					
Gereken ilgiyi gösterme	Birinci çocuk	262	16.41	2.87	2	10.15	.128
	İkinci çocuk	226	16.23	2.78			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	16.74	2.27			
	Toplam	575					
Davrnış kontrolü	Birinci çocuk	262	21.96	3.42	2	9.94	.114
	İkinci çocuk	226	21.05	3.32			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	21.14	3.80			
	Toplam	575					
Genel işlevler	Birinci çocuk	262	24.82	7.15	2	12.89	.876
	İkinci çocuk	226	24.97	5.81			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	24.58	6.36			
	Toplam	575					
Aile değerlendirme ölçeği	Birinci çocuk	262	123.91	25.51	2	12.57	.002**
	İkinci çocuk	226	128.09	25.36			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	131.02	21.93			
	Toplam	575					

**p<0.01

Tablo 4.21’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin kaçınıcı çocuğu otizmlı olduğuna göre problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir

farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve kaçınıcı çocuk otizmlili olduğu açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $\chi^2 = 3.39$, $\chi^2 = 1.91$, $\chi^2 = 4.68$, $\chi^2 = 10.15$, $\chi^2 = 9.94$ ve $\chi^2 = 12.89$ $p > 0.05$).

Ebeveynlerin kaçınıcı çocuğu otizmlili olduğu arasında duygusal tepki verme ve aile değerlendirme ölçeklerinin puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır [sırasıyla; $\chi^2 = 12.14$ ve $\chi^2 = 12.57$; $p < 0.01$]. Bu işlemin ardından kruskal wallis-h testi sonrası belirlenen anlamlı farklılığının hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniği olarak mann whitney u testi uygulanmıştır.

Tablo 4.21.1 Duygusal Tepki Verme ve Aile Değerlendirme Ölçeklerinin Puanlarının Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizmlili Olduğuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Grup		N	X	SS	U	Z	p
Duygusal tepki verme ölçeği	Birinci çocuk	262	11.56	4.05			
	İkinci çocuk	226	13.15	4.74	24187.50	-3.50	.001**
	Toplam	488					
Duygusal tepki verme ölçeği	Birinci çocuk	262	11.56	4.05			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	12.20	4.34	10525.00	-1.07	.282
	Toplam	349					
Duygusal tepki verme ölçeği	İkinci çocuk	226	13.15	4.74			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	12.20	4.34	8846.00	-1.38	.168
	Toplam	313					
Aile değerlendirme ölçeği	Birinci çocuk	262	123.91	25.51			
	İkinci çocuk	226	128.09	25.36	23962.00	-3.63	.001**
	Toplam	488					
Aile değerlendirme ölçeği	Birinci çocuk	262	123.91	25.51			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	131.02	21.93	10655.00	-.911	.362
	Toplam	349					
Aile değerlendirme ölçeği	İkinci çocuk	226	128.09	25.36			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	131.02	21.93	8909.00	-1.28	.198
	Toplam	313					

** $p < 0.01$

Tablo 4.21.1 'de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin duygusal tepki verme düzeyi ölçeğinden aldıkları puanların kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-u testi sonucunda **birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin lehine anlamlı (U=24187.50 ; p<0.01) olduğu görülmüştür.**

Ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyi ölçeğinden aldıkları puanların kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-u testi sonucunda **birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin lehine anlamlı (U=23962.00 ; p<0.01) olduğu görülmüştür.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on sekizinci olarak “Ebeveynlerin kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.22: Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizimli Olduğu İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	X	SS	sd	X ²	p
Planlı davranma	Birinci çocuk	262	12.74	4.20	2	13.87	.001**
	İkinci çocuk	226	13.03	3.65			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	11.28	3.83			
	Toplam	575					
Ruh hali denetimi	Birinci çocuk	262	11.66	3.66	2	18.30	.334
	İkinci çocuk	226	12.12	3.87			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	12.29	2.05			
	Toplam	575					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi	Birinci çocuk	262	18.41	3.86	2	28.77	.001**
	İkinci çocuk	226	17.83	3.89			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	16.11	3.17			
	Toplam	575					

	Grup	N	SS	sd	X ²	p	
Dürtü denetimi ve planlı davranma	Birinci çocuk	262	19.16	5.55	2	1.30	.520
	İkinci çocuk	226	18.82	4.79			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	18.45	5.18			
	Toplam	575					
Yeterli olma ve kendini yatıştırma	Birinci çocuk	262	14.41	3.51	2	2.74	.253
	İkinci çocuk	226	14.06	2.98			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	13.56	4.40			
	Toplam	575					
Ağrı denetimi	Birinci çocuk	262	5.67	1.86	2	31.96	.441
	İkinci çocuk	226	6.44	2.13			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	5.93	2.16			
	Toplam	575					
Erteleme	Birinci çocuk	262	13.61	2.95	2	17.58	.965
	İkinci çocuk	226	13.70	2.54			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	13.35	2.70			
	Toplam	575					
Yardım arama	Birinci çocuk	262	11.27	2.14	2	24.76	.001**
	İkinci çocuk	226	10.06	3.17			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	10.64	1.94			
	Toplam	575					
İyiye yorma	Birinci çocuk	262	9.48	2.26	2	.336	.845
	İkinci çocuk	226	9.46	2.31			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	9.25	1.66			
	Toplam	575					
Dikkati yönlendirme	Birinci çocuk	262	8.25	2.75	2	51.37	.057
	İkinci çocuk	226	8.69	2.62			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	7.72	2.07			
	Toplam	575					
Esnek planlama	Birinci çocuk	262	6.96	2.19	2	23.31	.632
	İkinci çocuk	226	6.23	1.91			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	6.93	1.84			
	Toplam	575					
Denetleyici arama ve dikkati yönlendirme	Birinci çocuk	262	14.77	2.48	2	11.72	.679
	İkinci çocuk	226	14.35	2.17			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	14.75	2.46			
	Toplam	575					
Öğrenilmiş güçlülük ölçeği	Birinci çocuk	262	118.76	16.93	2	13.92	.001**
	İkinci çocuk	226	117.25	16.91			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	109.91	13.36			
	Toplam	575					

**p<0.05

Tablo 4.22’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin gelir düzeylerine göre ruh hali denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağır denetimi, erteleme, iyiye yorma, dikkatini yönlendirme, esnek planlama ve destekleyici arama ve dikkati yönlendirme ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve gelir düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $\chi^2 = 18.30$, $\chi^2 = 1.30$, $\chi^2 = 2.74$, $\chi^2 = 31.96$, $\chi^2 = 17.58$, $\chi^2 = .336$, $\chi^2 = 51.37$, $\chi^2 = 23.31$ ve $\chi^2 = 11.72$ $p > 0.05$).

Tablo 4.22.1 Planlı Davranma, İstenmeyen Düşüncelerin Denetimi, Yardım Arama ve Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeklerinin Puanlarının Ebeveynlerin Kaçınıcı Çocuğu Otizimli Olduğuna Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Grup		N	X	SS	U	Z	p
Planlı davranma ölçeği	Birinci çocuk	262	12.74	4.20			
	İkinci çocuk	226	13.03	3.65	29038.00	-.367	.713
	Toplam	488					
Planlı davranma ölçeği	Birinci çocuk	262	12.74	4.20			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	11.28	3.83	8604.00	-3.43	.001**
	Toplam	349					
Planlı davranma ölçeği	İkinci çocuk	226	13.03	3.65			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	11.28	3.83	7348.00	-3.48	.001**
	Toplam	313					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi ölçeği	Birinci çocuk	262	18.41	3.86			
	İkinci çocuk	226	17.83	3.89	26228.50	-2.18	.059
	Toplam	488					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi ölçeği	Birinci çocuk	262	18.41	3.86			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	16.11	3.17	7034.00	-5.38	.001**
	Toplam	349					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi ölçeği	İkinci çocuk	226	17.83	3.89			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	16.11	3.17	7239.00	-3.63	.001**
	Toplam	313					
Yardım arama ölçeği	Birinci çocuk	262	11.27	2.14			
	İkinci çocuk	226	10.06	3.17	21758.00	-5.09	.001**
	Toplam	488					
Yardım arama ölçeği	Birinci çocuk	262	11.27	2.14	10137.00	-1.56	.117
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	10.64	1.94			

		Toplam					
		349					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Yardım arama ölçeği	İkinci çocuk	226	10.06	3.17			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	10.64	1.94	8725.50	-1.53	.120
	Toplam	313					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Öğrenilmiş güçlülükölçeği	Birinci çocuk	262	118.76	16.93			
	İkinci çocuk	226	117.25	16.91	28054.00	-1.00	.317
	Toplam	488					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Öğrenilmiş güçlülük ölçeği	Birinci çocuk	262	118.76	16.93			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	109.91	13.36	8529.00	-3.52	.001**
	Toplam	349					
Grup		N	X	SS	U	Z	p
Öğrenilmiş güçlülük ölçeği	İkinci çocuk	226	117.25	16.91			
	Üçüncü çocuk ve üzeri	87	109.91	13.36	7532.00	-3.20	.001**
	Toplam	313					

Tablo 4.22.1 'de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan ebeveynlerin planlı davranma düzeyi ölçeğinden aldıkları puanların kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-u testi sonucunda **birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık birinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=8604.00 ; p<0.01); ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=7348.00 ; p<0.01) olduğu görülmüştür.**

Ebeveynlerin istenmeyen düşüncelerin denetimi düzeyi ölçeğinden aldıkları puanların kaçınıcı çocuğu otizimli olduğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-u testi sonucunda **birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık birinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=7034.00 ; p<0.01); ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=7239.00 ; p<0.01) olduğu görülmüştür.**

Ebeveynlerin yardım arama düzeyi ölçeğinden aldıkları puanların kaçınıcı çocuğı otizimli olduğı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-u testi sonucunda **birinci çocuğı otizimli olan ebeveynler ile ikinci çocuğı otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık birinci çocuğı otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=21758.00 ; p<0.01) olduğı görülmüştür.**

Ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyi ölçeğinden aldıkları puanların kaçınıcı çocuğı otizimli olduğı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan mann whitney-u testi sonucunda **birinci çocuğı otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğıve üzeri otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık birinci çocuğı otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=8529.00 ; p<0.01); ikinci çocuğı otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğı ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin ortalamalar arasındaki farklılık ikinci çocuğı otizimli olan ebeveynlerin aleyhine anlamlı (U=7532.00 ; p<0.01) olduğı görülmüştür.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde on dokuzuncu olarak “Ebeveynlerin evlilik süreleri ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.23: Ebeveynlerin Evlilik Süreleri İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	X	SS	sd	X ²	p
Yaşam doyumu ölçeğı	9 yıl ve altı	211	19.17	6.59	2	21.82	.096
	10-14 yıl arası	157	19.12	6.23			
	15 yıl ve üzeri	207	18.04	8.49			
Toplam		575					

Tablo 4.23’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin evlilik sürelerine göre yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış ve evlilik süresi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($x^2 = 21.82p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirminci olarak “Ebeveynlerin evlilik süreleri ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.24: Ebeveynlerin Evlilik Süreleri İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Problem çözme	9 yıl ve altı	211	12.37	4.17	2	40.78	.116
	10-14 yıl arası	157	13.12	3.90			
	15 yıl ve üzeri	207	13.85	3.10			
	Toplam	575					
İletişim	9 yıl ve altı	211	18.78	5.75	2	19.13	.231
	10-14 yıl arası	157	19.10	4.37			
	15 yıl ve üzeri	207	18.85	5.46			
	Toplam	575					
Roller	9 yıl ve altı	211	24.78	4.18	2	24.82	.636
	10-14 yıl arası	157	24.03	4.72			
	15 yıl ve üzeri	207	24.68	4.42			
	Toplam	575					
Duygusal tepki verebilme	9 yıl ve altı	211	12.76	3.92	2	42.98	.095
	10-14 yıl arası	157	13.57	4.81			
	15 yıl ve üzeri	207	12.82	4.22			
	Toplam	575					
Gereken ilgiyi gösterme	9 yıl ve altı	211	16.56	2.90	2	19.30	.091
	10-14 yıl arası	157	17.00	2.83			
	15 yıl ve üzeri	207	16.37	2.46			
	Toplam	575					
Davranış kontrolü	9 yıl ve altı	211	20.88	3.35	2	16.18	.232
	10-14 yıl arası	157	21.08	3.82			
	15 yıl ve üzeri	207	21.86	3.23			
	Toplam	575					
Genel işlevler	9 yıl ve altı	211	24.19	6.76	2	23.08	.112
	10-14 yıl arası	157	25.52	6.24			
	15 yıl ve üzeri	207	24.47	6.42			
	Toplam	575					
Aile değerlendirme ölçeği	9 yıl ve altı	211	131.35	23.89	2	33.23	.762
	10-14 yıl arası	157	132.06	23.38			
	15 yıl ve üzeri	207	132.92	23.73			
	Toplam	575					

Tablo 4.24’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin evlilik sürelerine göre problem çözüme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve evlilik süresi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $\chi^2 = 40.78$, $\chi^2 = 19.13$, $\chi^2 = 24.82$, $\chi^2 = 42.98$, $\chi^2 = 19.30$, $\chi^2 = 16.18$, $\chi^2 = 23.08$ ve $\chi^2 = 33.23$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi birinci olarak “Ebeveynlerin evlilik süreleri ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.25: Ebeveynlerin Evlilik Süreleri İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	X	SS	sd	X ²	p
Planlı davranma	9 yıl ve altı	211	13.33	4.27	2	44.76	.129
	10-14 yıl arası	157	13.92	3.76			
	15 yıl ve üzeri	207	13.22	3.40			
	Toplam	575					
Ruh hali denetimi	9 yıl ve altı	211	12.79	3.82	2	30.80	.231
	10-14 yıl arası	157	12.68	3.34			
	15 yıl ve üzeri	207	12.19	3.24			
	Toplam	575					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi	9 yıl ve altı	211	17.63	3.83	2	9.73	.406
	10-14 yıl arası	157	17.50	3.65			
	15 yıl ve üzeri	207	17.28	3.90			
	Toplam	575					
Dürtü denetimi ve planlı davranma	9 yıl ve altı	211	19.48	5.35	2	51.66	.105
	10-14 yıl arası	157	19.49	5.48			
	15 yıl ve üzeri	207	20.19	4.12			
	Toplam	575					
Yeterli olma ve kendini yatıştırma	9 yıl ve altı	211	14.12	3.79	2	34.33	.056
	10-14 yıl arası	157	13.02	3.23			
	15 yıl ve üzeri	207	14.02	3.07			

	Toplam	575					
	Grup	N	X	SS	sd	X²	p
Ağrı denetimi	9 yıl ve altı	211	6.26	2.03			
	10-14 yıl arası	157	6.15	2.14			
	15 yıl ve üzeri	207	6.00	1.96	2	33.19	.501
	Toplam	575					
Erteleme	9 yıl ve altı	211	13.23	2.53			
	10-14 yıl arası	157	13.99	3.07			
	15 yıl ve üzeri	207	14.12	2.44	2	56.55	.121
	Toplam	575					
Yardım arama	9 yıl ve altı	211	10.29	2.49			
	10-14 yıl arası	157	10.72	2.63			
	15 yıl ve üzeri	207	10.10	2.70	2	14.46	.091
	Toplam	575					
İyiye yorma	9 yıl ve altı	211	8.11	1.77			
	10-14 yıl arası	157	8.54	1.33			
	15 yıl ve üzeri	207	9.44	1.80	2	41.72	.055
	Toplam	575					
Dikkati yönlendirme	9 yıl ve altı	211	8.23	3.13			
	10-14 yıl arası	157	8.70	2.31			
	15 yıl ve üzeri	207	8.26	2.33	2	10.19	.103
	Toplam	575					
Esnek planlama	9 yıl ve altı	211	6.60	2.07			
	10-14 yıl arası	157	6.68	1.62			
	15 yıl ve üzeri	207	6.31	2.35	2	2.06	.357
	Toplam	575					
Denetleyici arama ve dikkati yönlendirme	9 yıl ve altı	211	14.17	2.48			
	10-14 yıl arası	157	14.12	2.16			
	15 yıl ve üzeri	207	14.00	2.35	2	13.18	.056
	Toplam	575					
Öğrenilmiş güçlülük ölçeği	9 yıl ve altı	211	120.63	15.30			
	10-14 yıl arası	157	119.38	15.53			
	15 yıl ve üzeri	207	119.36	15.24	2	61.72	.092
	Toplam	575					

Tablo 4.25’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin evlilik sürelerine göre planlı davranma, ruh hali denetimi, istenmeyen düşüncelerin denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkatini yönlendirme, esnek planlama, destekleyici arama ve

dikkati yönlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış ve evlilik süresi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $\chi^2 = 44.76$, $\chi^2 = 30.80$, $\chi^2 = 9.73$, $\chi^2 = 51.66$, $\chi^2 = 34.33$, $\chi^2 = 33.19$, $\chi^2 = 56.55$, $\chi^2 = 14.46$, $\chi^2 = 41.72$, $\chi^2 = 10.19$, $\chi^2 = 2.06$, $\chi^2 = 13.18$ ve $\chi^2 = 61.72$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi ikinci olarak “Ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.26: Ebeveynlerin Otizmlili Olan Çocuğunun Tanı Aldığı Yaş İle Ebeveynlerin Yaşam Doymu Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Yaşam doyumu ölçeğinin puanları	Tanı yaşı	575	-.285	.001**

** $p < 0.01$

Tablo 4.26’da görüldüğü gibi; ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r = -.285$; $p < 0.01$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; yaşam doyum düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi üçüncü olarak “Ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.27: Ebeveynlerin Otizimli Olan Çocuğunun Tanı Aldığı Yaş İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	N	r	p
Problem çözme alt ölçeğinin puanları	575	.215	.001**
Boyut			
İletişim alt ölçeğinin puanları	575	.143	.001**
Boyut			
Roller alt ölçeğinin puanları	575	.032	.449
Boyut			
Duygusal tepki verebilme alt ölçeği puanları	575	.096	.021*
Boyut			
Gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğinin puanları	575	.199	.091
Boyut			
Davranış kontrolü alt ölçeğinin puanları	575	.071	.087
Boyut			
Genel işlevler alt ölçeğinin puanları	575	.120	.093
Boyut			
Aile değerlendirme ölçeğinin puanları	575	.139	.058

**p<0.01; *p<0.05

Tablo 4.27’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir (sırasıyla; $r=.032$, $r=.199$, $r=-.071$, $r=.120$ ve $r=.139$; $p>0.05$).

Ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile problem çözme, iletişim ve duygusal tepki verebilme ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir (sırasıyla; $r=.215$, $r=.143$; $p<0.01$ ve $r=.096$; $p<0.05$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; problem çözme, iletişim ve duygusal tepki verebilme düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi dördüncü olarak “Ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.28: Ebeveynlerin Otizmli Olan Çocuğunun Tanı Aldığı Yaş İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	N	r	p
Planlı davranma alt ölçeğinin puanları	575	-.313	.001**
Boyut			
Ruh hali denetimi alt ölçeğinin puanları	575	-.260	.912
Boyut			
Istenmeyen düşüncelerin denetimi alt ölçeğinin puanları	575	.075	.072
Boyut			
Dürtü denetim ve planlı davranma alt ölçeğinin puanları	575	-.227	.091
Boyut			
Yeterli olma ve kendini yatıştırma alt ölçeğinin puanları	575	-.210	.116
Boyut			
Ağrı denetimi alt ölçeğinin puanları	575	.004	.922
Boyut			
Erteleme alt ölçeğinin puanları	575	-.010	.813
Boyut			
Yardım arama alt ölçeğinin puanları	575	.038	.362
Boyut			
İyiye yorma alt ölçeğinin puanları	575	-.068	.104
Boyut			
Dikkati yönlendirme alt ölçeğinin puanları	575	-.169	.056
Boyut			
Esnek planlama alt ölçeğinin puanları	575	.087	.061
Boyut			
Denetleyici arama ve dikkati yönlendirme alt ölçeğinin puanları	575	-.149	.102
Boyut			
Öğrenilmiş güçlülük ölçeğinin puanları	575	-.240	.107

**p<0.01

Tablo 4.28’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin otizmli olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile ruh hali denetimi, istenmeyen düşüncelerin denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkati yönlendirme, esnek planlama, denetleyici arama ve dikkati yönlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir (sırasıyla; $r=-.260$, $r=.075$, $r=-.227$, $r=-.210$, $r=.004$, $r=-.010$, $r=.038$, $r=-.068$, $r=-.169$, $r=.087$, $r=-.149$ ve $r=-.240$; $p>0.05$).

Ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile planlı davranma ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r=-.313$; $p<0.01$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; planlı davranma düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.**

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi beşinci olarak “Ebeveynlerin otizmlili olan çocuklarının eğitim alma süreleri ile ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.29: Ebeveynlerin Otizmlili Olan Çocuklarının Eğitim Alma Süreleri İle Ebeveynlerin Yaşam Doyumu Ölçeğinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

Grup		N	X	SS	sd	X ²	p
Yaşam doyumu ölçeği	0-2 yıl arası	183	17.03	7.48	3	4.52	.210
	3-5 yıl arası	162	17.69	5.92			
	6-8 yıl arası	107	18.11	5.60			
	9 yıl ve üzeri	123	19.42	8.84			
Toplam		575					

Tablo 4.29’da görüldüğü gibi; ebeveynlerin otizmlili olan çocuklarının eğitim alma sürelerine göre yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve eğitim süresi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($x^2 = 4.52p>0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi altıncı olarak “Ebeveynlerin otizmlili olan çocuklarının eğitim alma süreleri ile ebeveynlerin aile değerlendirme envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.30: Ebeveynlerin Otizmli Olan Çocuklarının Eğitim Alma Süreleri İle Ebeveynlerin Aile Değerlendirme Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Problem çözme	0-2 yıl arası	183	12.90	3.97	3	70.87	.091
	3-5 yıl arası	162	12.92	3.47			
	6-8 yıl arası	107	11.78	2.93			
	9 yıl ve üzeri	123	12.76	3.61			
	Toplam	575					
İletişim	0-2 yıl arası	183	18.95	5.87	3	26.12	.113
	3-5 yıl arası	162	19.25	4.76			
	6-8 yıl arası	107	19.21	5.19			
	9 yıl ve üzeri	123	18.43	5.04			
	Toplam	575					
Roller	0-2 yıl arası	183	24.83	4.20	3	54.97	.056
	3-5 yıl arası	162	24.20	4.08			
	6-8 yıl arası	107	24.85	3.18			
	9 yıl ve üzeri	123	24.25	4.55			
	Toplam	575					
Duygusal tepki verebilme	0-2 yıl arası	183	12.57	4.17	3	33.48	.098
	3-5 yıl arası	162	12.88	3.78			
	6-8 yıl arası	107	12.91	5.38			
	9 yıl ve üzeri	123	11.50	4.26			
	Toplam	575					
Gereken ilgiyi gösterme	0-2 yıl arası	183	16.87	2.49	3	31.80	.112
	3-5 yıl arası	162	16.69	3.08			
	6-8 yıl arası	107	17.83	3.05			
	9 yıl ve üzeri	123	16.86	2.12			
	Toplam	575					
Davranış kontrolü	0-2 yıl arası	183	20.19	3.61	3	26.30	.072
	3-5 yıl arası	162	21.75	3.50			
	6-8 yıl arası	107	20.36	2.53			
	9 yıl ve üzeri	123	20.74	3.61			
	Toplam	575					
Genel işlevler	0-2 yıl arası	183	25.85	6.12	3	87.37	.109
	3-5 yıl arası	162	25.45	6.51			
	6-8 yıl arası	107	24.02	6.30			
	9 yıl ve üzeri	123	24.02	5.10			
	Toplam	575					
Aile değerlendirme ölçeği	0-2 yıl arası	183	132.19	25.13	3	52.64	.093
	3-5 yıl arası	162	133.17	21.66			
	6-8 yıl arası	107	132.00	24.77			
	9 yıl ve üzeri	123	133.58	21.40			
	Toplam	575					

2

Tablo 4.30’da görüldüğü gibi; ebeveynlerin otizmli olan çocuklarının eğitim alma sürelerine göre problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve eğitim süresi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $\chi^2 = 70.87$, $\chi^2 = 26.12$, $\chi^2 = 54.97$, $\chi^2 = 33.48$, $\chi^2 = 31.80$, $\chi^2 = 26.30$, $\chi^2 = 87.37$ ve $\chi^2 = 52.64$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi yedinci olarak “Ebeveynlerin otizmli olan çocuklarının eğitim alma süreleri ile ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük envanterinin alt ölçeklerinden aldıkları puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.31: Ebeveynlerin Otizmli Olan Çocuklarının Eğitim Alma Süreleri İle Ebeveynlerin Öğrenilmiş Güçlülük Envanterinin Alt Ölçeklerinin Puanları Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Karşılaştırılması

	Grup	N	X	SS	sd	X ²	p
Planlı davranma	0-2 yıl arası	183	12.27	4.23	3	4.01	.260
	3-5 yıl arası	162	12.34	4.12			
	6-8 yıl arası	107	13.11	3.56			
	9 yıl ve üzeri	123	13.16	3.65			
	Toplam	575					
Ruh hali denetimi	0-2 yıl arası	183	11.23	3.78	3	20.36	.703
	3-5 yıl arası	162	11.53	4.11			
	6-8 yıl arası	107	11.84	3.75			
	9 yıl ve üzeri	123	11.34	3.02			
	Toplam	575					
İstenmeyen düşüncelerin denetimi	0-2 yıl arası	183	17.62	3.71	3	8.54	.702
	3-5 yıl arası	162	17.67	3.60			
	6-8 yıl arası	107	17.72	4.28			
	9 yıl ve üzeri	123	17.44	3.95			
	Toplam	575					
Dürtü denetimi ve planlı davranma	0-2 yıl arası	183	18.48	5.09	3	21.84	.091
	3-5 yıl arası	162	18.28	5.58			
	6-8 yıl arası	107	18.32	5.32			
	9 yıl ve üzeri	123	19.14	4.22			
	Toplam	575					

	Toplam	575					
	Grup	N	X	SS	sd	X²	p
Yeterli olma ve kendini yatırma	0-2 yıl arası	183	14.18	3.91			
	3-5 yıl arası	162	14.24	3.31			
	6-8 yıl arası	107	14.30	3.57	3	25.44	.091
	9 yıl ve üzeri	123	15.13	2.52			
	Toplam	575					
Ağrı denetimi	0-2 yıl arası	183	6.01	2.16			
	3-5 yıl arası	162	5.54	2.23			
	6-8 yıl arası	107	6.06	1.82	3	6.18	.103
	9 yıl ve üzeri	123	5.87	1.94			
	Toplam	575					
Erteleme	0-2 yıl arası	183	13.20	2.25			
	3-5 yıl arası	162	12.12	3.22			
	6-8 yıl arası	107	12.37	2.70	3	77.15	.105
	9 yıl ve üzeri	123	13.09	2.99			
	Toplam	575					
Yardım arama	0-2 yıl arası	183	10.52	2.68			
	3-5 yıl arası	162	10.05	2.65			
	6-8 yıl arası	107	11.07	1.96	3	31.40	.092
	9 yıl ve üzeri	123	10.49	2.78			
	Toplam	575					
İyiye yorma	0-2 yıl arası	183	9.64	2.32			
	3-5 yıl arası	162	9.16	2.29			
	6-8 yıl arası	107	9.63	2.17	3	8.80	.053
	9 yıl ve üzeri	123	9.34	1.87			
	Toplam	575					
Dikkati yönlendirme	0-2 yıl arası	183	9.04	3.07			
	3-5 yıl arası	162	8.46	2.79			
	6-8 yıl arası	107	8.34	2.78	3	23.35	.116
	9 yıl ve üzeri	123	8.11	2.60			
	Toplam	575					
Grup	0-2 yıl arası	183	6.62	2.12			
	3-5 yıl arası	162	6.20	2.01			
	6-8 yıl arası	107	6.41	1.81	3	6.99	.072
	9 yıl ve üzeri	123	6.87	2.25			
	Toplam	575					
Grup	0-2 yıl arası	183	13.75	2.19			
	3-5 yıl arası	162	13.70	2.52			
	6-8 yıl arası	107	15.40	2.09	3	68.35	.201
	9 yıl ve üzeri	123	15.67	1.90			
	Toplam	575					
Grup	0-2 yıl arası	183	118.25	15.26			
	3-5 yıl arası	162	118.46	18.76			
	6-8 yıl arası	107	117.36	17.18	3	32.97	.210
	9 yıl ve üzeri	123	117.97	13.26			
	Toplam	575					

Tablo 4.31’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin otizmli olan çocuklarının eğitim alma sürelerine göre planlı davranma, ruh hali denetimi, istenmeyen düşüncelerin denetimi, dürtü denetimi ve planlı davranma, yeterli olma ve kendini yatıştırma, ağrı denetimi, erteleme, yardım arama, iyiye yorma, dikkatini yönlendirme, esnek planlama, destekleyici arama ve dikkati yönlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden aldıkları puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla kruskal wallis h-testi yapılmış ve eğitim süresi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (sırasıyla; $\chi^2 = 4.01$, $\chi^2 = 20.36$, $\chi^2 = 8.54$, $\chi^2 = 21.84$, $\chi^2 = 25.44$, $\chi^2 = 6.18$, $\chi^2 = 77.15$, $\chi^2 = 31.40$, $\chi^2 = 8.80$, $\chi^2 = 23.35$, $\chi^2 = 6.99$, $\chi^2 = 68.35$ ve $\chi^2 = 32.97$ $p > 0.05$).

Bu araştırmanın genel amacı çerçevesinde yirmi sekizinci olarak “Ebeveynlerin yaşam doyumu, aile değerlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

Tablo 4.32: Ebeveynlerin Yaşam Doyumu, Aile Değerlendirme ve Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeklerinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Boyut	Boyut	N	r	p
Aile değerlendirme ölçeğinin puanları	Yaşam doyumu ölçeğinin puanları	575	.362	.001**
Aile değerlendirme ölçeğinin puanları	Öğrenilmiş güçlülük ölçeğinin puanları	575	-.646	.001**
Öğrenilmiş güçlülük ölçeğinin puanları	Yaşam doyumu ölçeğinin puanları	575	-.420	.021*

** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Tablo 4.32’de görüldüğü gibi; ebeveynlerin aile değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanlar ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r = .362$; $p < 0.01$).

Bir diğer deyişle ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri arttıķa; yaşam doyum düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin aile değerlendirme leğinden aldıkları puanlar ile öğrenilmiş gllk leğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r=-.646$; $p<0.01$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri arttıķa; öğrenilmiş gllk düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.**

Ebeveynlerin ğrenilmiş gllk leğinden aldıkları puanlar ile yaşam doyum leğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir ($r=-.420$; $p<0.05$). **Bir diğer deyişle ebeveynlerin öğrenilmiş gllk düzeyleri arttıķa; yaşam doyum düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.**

Sonuç olarak;

- ✓ Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin yaşam doyumu ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Erkeklerin kadınlara oranla yaşam doyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin iletişim alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Erkeklerin kadınlara oranla iletişim düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin duygusal tepki verebilme alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Kadınların erkeklere oranla duygusal tepki verebilme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin aile değerlendirme ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Erkeklerin kadınlara oranla aile değerlendirme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin istenmeyen düşüncelerin denetimi alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Kadınların erkeklere oranla istenmeyen düşüncelerin denetimi düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Kadınların erkeklere oranla öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.
- ✓ Ebeveynlerin yaşları ile problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin yaşı arttıkça; problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve aile değerlendirme düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.

- ✓ Ebeveynlerin yaşları ile ruh halini denetleme alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin yaşı arttıkça; ruh hali denetleme düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.
- ✓ Ebeveynlerin yaşları ile denetleyici arama ve dikkati yönlendirme alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin yaşı arttıkça; denetleyici arama ve dikkati yönlendirme düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir.
- ✓ Yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynlere oranla yaşam doyumu düzeylerin daha yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin lise mezunu olan ebeveynlere oranla yaşam doyumu düzeylerin daha yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin lisans mezunu olan ebeveynlere oranla yaşam doyumu düzeylerin daha yüksek olduğu görülmüştür.
- ✓ Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; yaşam doyumu düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.
- ✓ Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile problem çözme, iletişim ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; problem çözme, iletişim ve aile değerlendirme düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir.
- ✓ Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile planlı davranma, dürtü denetimi ve planlı davranma ve iyiye yorma ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; planlı davranma, dürtü denetimi ve planlı davranma ve iyiye yorma düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.

- ✓ Birinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin yaşam doyumunu üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeylerinden daha düşük olduğu görölmüştür.
- ✓ İkinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin yaşam doyumunu üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeylerinden daha düşük olduğu görölmüştür.
- ✓ İkinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin duygusal tepki verme düzeyleribirinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerinduygusal tepki verme düzeylerinden daha yüksek olduğu görölmüştür.
- ✓ İkinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri birinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aile değerlendirme düzeylerinden daha yüksek olduğu görölmüştür.
- ✓ Birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla planlı davranma stillini daha çok kullandıkları görölmüştür.
- ✓ İkinci çocuğu otizimli olan ebeveynler üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla planlı davranma stillini daha çok kullandıkları görölmüştür.
- ✓ Birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla istenmeyen düşüncelerin denetleme stillini daha çok kullandıkları görölmüştür.
- ✓ İkinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla istenmeyen düşüncelerin denetleme stillini daha çok kullandıkları görölmüştür.
- ✓ Birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler ile ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynlere oranla yardım aramastillini daha çok kullandıkları görölmüştür.
- ✓ Birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla öğrenilmiş güçlölük düzeylerinin daha yüksek olduğu görölmüştür.
- ✓ İkinci çocuğu otizimli olan ebeveynler üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla öğrenilmiş güçlölük düzeylerinin daha yüksek olduğu görölmüştür.

- ✓ Ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; yaşam doyumu düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.
- ✓ Ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile problem çözme, iletişim ve duygusal tepki verebilme ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; problem çözme, iletişim ve duygusal tepki verebilme düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir.
- ✓ Ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş ile planlı davranma ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin otizimli olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; planlı davranma düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.
- ✓ Ebeveynlerin aile değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanlar ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri arttıkça; yaşam doyumu düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir.
- ✓ Ebeveynlerin aile değerlendirme ölçeğinden aldıkları puanlar ile öğrenilmiş güçlülük ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri arttıkça; öğrenilmiş güçlülük düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.
- ✓ Ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük ölçeğinden aldıkları puanlar ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arttıkça; yaşam doyumu düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA ÖNERİLER VE SONUÇ

5.1. Tartışma

Bu araştırmada erkeklerin kadınlara oranla yaşam doyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Özel eğitim merkezlerine gelen velilerin genelde annelerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Bu durum annenin yaşamındaki bazı faaliyetlerden geri kalmasına neden olmaktadır. Toplumdan soyutlanan annenin ise yaşam doyumu babalara göre daha düşük çıkmıştır. Ancak bu durumun aksini gösteren çalışma bulunmaktadır. Bedensel ve zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeyi incelenmiş ancak annelerin ve babaların yaşam doyumlarında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Akandere, 2009).

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre erkeklerin kadınlara oranla iletişim alt ölçeğindeki anlamlı sonuçtan yola çıkılarak iletişim düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ancak araştırmalarda iletişim alt ölçeğinden alınan puanlarda anne ve babanın karşılaştırıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Otizmle birlikte bir sorunun varlığı söz konusu olan araştırmada otizime eşlik eden başka bir sorunu olmayan çocuğa sahip ebeveynlerin iletişim alt ölçeğinden aldıkları puanlarda anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Otizme eşlik eden başka bir sorunu olmayan çocuğa sahip ailelerin iletişimden aldığı puan daha yüksektir (Tokuç, 2009). Sahip olunan çocukların engel türünün farklılığına (fiziksel-bedensel) bağlı olarak iletişim alt ölçeğinde alınan puanın farklılaşp farklılaşmadığını araştıran bir çalışmada anlamlı bir sonuç saptanmamıştır. Engel türü iletişim alt ölçeğini etkilememektedir (Kaymaz, 2015). Engelli çocuğa sahip olan babalar ile normal çocuğa sahip olan babalar karşılaştırıldığında iletişim alt ölçeğinden aldıkları puanlarda anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Normal çocuğa sahip babaların iletişim alt ölçeğinden aldıkları puan daha yüksektir (Akıncı, 2007).

Ebeveynlerin cinsiyetlerine göre gruplar arasında ebeveynlerin duygusal tepki verebilme alt ölçeği puanı açısından anlamlı fark bulunmaktadır. Kadınların erkeklere oranla duygusal tepki verebilme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kadınların duygusal tepki verebilme ölçeğini inceleyen bir araştırmada kadınların demografik değişkenleri göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre; 26-33 yaş aralığında olan annelerin duygusal tepki verebilme puanları 33 yaş üstü olan annelere göre daha yüksektir. Annelerin eğitim düzeyi arttıkça aile işlevlerinde sağlamlık artmıştır. Kaymaz'ın (2015) araştırmasında ise engelli çocuğa (bedensel-zihinsel) sahip olan ebeveynlerin eğitimi ile aile işlevleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Günsel'in (2010) araştırmasına göre annelerin gelir düzeyi arttıkça aile işlevlerinde sağlamlık artmıştır. Tokuç (2009) yaptığı araştırmada ailelerin gelir düzeyi arttıkça aile işlevlerinde sağlamlık durumunun arttığını saptamıştır. Çakıcı (2006) yaptığı çalışmada aile değerlendirme ölçeğinden alınan puanları sosyoekonomik durum ile incelediğinde sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerin problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme alt ölçekleri açısından sağlıksız işlevler gösterdiğini ortaya koymuştur.

Erkeklerin kadınlara oranla aile değerlendirme düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Anne ve babaların karşılaştırıldığı aile değerlendirme ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak anne ve babaların engelli çocuk veya otizmlili çocuktan etkilenme oranlarının farklı olduğu düşünülmektedir. Bunun kaynağının ise bir ebeveynin çocukla daha fazla ilgilenmek zorunda kalmasına bağlanmaktadır. Bu ebeveyn ise genellikle annelerdir.

Ebeveynlerin yaşı arttıkça; problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve aile değerlendirme ve ruh hali denetleme düzeylerinin düşmekte olduğu görülmektedir. Akıncı (2007), engelli çocuğu olan ve olmayan babaların aile işlevleri ve sosyal uyum düzeylerini inceleyen bir araştırma yapmıştır. Bu çalışmada babaları yaş gruplarına ayırmıştır. 36 yaş ve altı olanlar, 36-40 yaş, 41-45 yaş, 46 yaş ve üstü olmak üzere 4 gruba ayırmıştır. Bu babaların aile değerlendirme ölçeğinin alt ölçeklerinden aldıkları puanlara bakılmıştır. Engelli bir çocuğu olsun ya da olmasın 46 yaş ve üstü olan babaların 36-40 yaş aralığındaki babalara göre alt ölçeklerden aldıkları puanların daha düşük olduğu yani daha sağlıklı işlevsellik gösterdikleri saptanmıştır. Günsel (2010), zihinsel engeli olan çocuğa sahip olan anneler üzerinde

yapılan çalışmada anneler yaşlarına göre 3 gruba ayrılmıştır. İlk grup 18-25, ikinci grup 26-33 yaş, üçüncü grup ise 34 ve üzeri yaş grubudur. Gereken ilgiyi gösterebilme alt ölçeğinde en sağlıklı işlev grubu birinci grup olan 18-25 yaş aralığındaki annelerdir. Annenin yaşı azaldıkça sağlıklı işlevsellik artmıştır. Bu kısım yaptığım araştırmayı desteklemektedir. Ancak bu çalışmayı desteklemeyen sonuçların olduğu da görülmektedir. Duygusal tepki verebilme, problem çözme, genel fonksiyonlar, iletişim, davranış kontrolü alt gibi alt ölçeklerde 26-33 yaş aralığındaki annelerin en sağlıklı işlev grubu olduğu görülmektedir. Oğultürk (2012), annelerin yaşları gençleştikçe yüksek düzeyde sağlıklı durumları sergilemektedir.

Bu çalışmada yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin lisans mezunlarına , lisans mezunlarının lise mezunlarına, lise mezunlarının ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynlere oranla yaşam doyumu düzeylerin daha yüksek olduğu görülmüştür. Balkanlı (2008), otizmlili çocuğa sahip olan ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin yaşam kalitesi, yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerini incelemiştir. Balkanlı'nın çalışması bu çalışmayı desteklemektedir. Grup 3 'e ayrılmaktadır. İlk grup okur-yazar ve ilk okul mezunu, ikinci grup orta okul ve lise mezunu, üçüncü grup yüksek okul ve üstü olan gruptur. Ölçeklerden alınan puanlar annenin eğitim durumu ile ilişkilendirildiğinde annesi yüksek okul ve üstü olanlar, annesi okur-yazar ve ilkököl mezunu olanlara göre çevresel yaşam kalitesinden daha yüksek puanlar almıştır. Yıldız (2015), zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu ve tükenmişlik düzeylerini incelemiştir. Ebeveynin eğitim durumu ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmalar yaptığım araştırma ile paralellik göstermiştir. Sarıkaya (2011), zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumlarını ve başa çıkma stratejilerini incelemiştir. Eğitim düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. İlkököl mezunu olan babalarla okur-yazar olmayan babalar arasında anlamlı sonuç çıkmıştır. İlkököl mezunu olan babaların yaşam doyumu okuryazar olmayan babalara göre daha yüksektir. Anneler içinde benzer ilişkiye bakılmıştır. Lise mezunu annelerin yaşam doyumu puanı orta okul mezunu annelerin yaşam doyumu puanından daha yüksektir. Yaşam doyumu en yüksek olan ise, eğitim durumu üniversite mezunu olan anne-babalardır. Bu çalışmayı

desteklemeyen çalışmalara rastlamak mümkündür. Akandere ve arkadaşları (2009), zihinsel ve fiziksel engele sahip ailelerin yaşam doyumları ve umutsuzluk düzeylerini incelemiştir. Annelerin motivasyon, yaşam doyumu, umut puanları incelenmiştir. Bu puanlar ile annelerin eğitim durumları ilişkilendirdiğinde anlamlı bir sonuca ulaşılamamıştır. Annelerin gelecek ile ilgili beklentilerden aldıkları puanlara bakıldığında ise ilkököl mezunlarının aldıkları puanların yükseköğretim ve üstü mezunu olan annelerden daha yüksek aldığı görülmüştür. Babalar incelendiğinde ise lise ve üniversite mezunu olan babaların yaşam doyumunun ilkököl mezunu olan babalardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kısım çalışmamla benzerlik göstermektedir. Eğitim düzeyinin yükseldikçe yaşam doyumunun artmasının sebebinin; ebeveynlerin karşılaştıkları sorunlara çözümler üretebilme konusundaki yeteneği ve güveni olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; yaşam doyumu düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Otizmlili çocuğun eğitimi ebeveynlerin ayrı bir zaman dilimi ayırmasını gerektiren, sürekli ilgi göstermesini gerektiren, devamlı destek gerektiren bir süreçtir. Bu sürece ek olarak başka ikinci veya daha fazla çocuğun ailelerin enerjisini tükettiğini yada en aza indirdiğini düşündürmektedir. Yıldız (2015) , zihinsel engelli çocukların ailelerinin yaşam doyumlarını, kişilerin çocuk sayısına, gelir durumuna gibi farklı değişkenler üzerinden incelemiştir. Ancak çocuk sayısı ile ebeveynlerin yaşam doyumu arasında anlamlı bir sonuç çıkmamıştır. Karpat (2011), otizmlili çocuğa sahip ailelerin yaş süreçlerini çocuk sayısı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi gibi değişkenler açısından incelemiştir. Ancak çocuk sayısı ile yaş sürecinin yarattığı olumsuz duyguları arttıran buna bağlı olarak yaşam doyumunu azaltan durum arasında anlamlı bir sonuç çıkmamıştır.

Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; problem çözme, iletişim ve aile değerlendirme düzeylerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Ailede engelli çocuk dışında başka çocukların olması ailenin sorumluluklarını arttıracaktır. Ayrıca kişiler karşılaştıkları güçlüklerle baş etmeye çalışacak çocuk sayısı arttıkça sorunların artacağı kardeşler arasında iletişimin sağlanması sağlıklı ilişkiler kurulması gerekecektir. Günsel (2010), çocuk sayısındaki artışın ebeveynlerin

yaşadığı problemleri arttıracakını belirtmektedir. Oğultürk (2012), birden fazla çocuğu olan ailelerde aile değerlendirme ölçeklerinden yalnızca gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğinin sağlıklı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; öğrenilmiş güçlülüğün alt ölçekleri olan planlı davranma, dürtü denetimi ve iyiye yorma düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Engelli çocuğa veya otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük düzeylerini araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak çocuk sayısının arttıkça planlı davranma ve iyiye yorma gibi alt ölçeklerden alınan puanların düşmüş olması ebeveynlerin psikolojik ve fiziksel olarak yorgun düşmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yılların verdiği yorgunluk, özel eğitime harcanan zaman, çocukların sayısı arttıkça sorumlulukların daha fazla yüklenmesi ebeveynlerin başa çıkma stratejilerini daha az kullanmaya itmiştir. Günsel'in (2010), araştırmasında çocuk sayısı arttıkça annelerin aile değerlendirme alt ölçeklerinden olan problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, genel fonksiyonlar, davranış kontrolü puanlarının 1 çocuğu yada 2 çocuğu olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Yani bu alt ölçekler sağlıklıdır iyileştirilmesi gerekir. Çocuk sayısının artmasının ailedeki tükenmişlik düzeyini nasıl etkilediğini araştıran bir çalışmada ise ; anlamlı bir sonuç çıkmamıştır (Yıldız, 2015).

Birinci çocuğu otizmlili olan ebeveynlerin yaşam doyumu üçüncü çocuğu ve üzeri otizmlili olan ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinden daha düşük olduğu görülmüştür. İkinci çocuğu otizmlili olan ebeveynlerin yaşam doyumu üçüncü çocuğu ve üzeri otizmlili olan ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinden daha düşük olduğu görülmüştür. Otizmlili çocuk çok sayıda çocuğu olan ailenin ilk veya ikinci çocuğu ise ebeveynin yaşam doyumu daha düşüktür sonucu ile genellenebilir.

Bunun sebebi, ailenin ilk çocuğunun sağlıklı olmasından kaynaklı karamsarlık duygusunun çok yoğun hissedilmesinden doğmaktadır. Ebeveynler evlendiklerinde aile olmanın hayalini kurmuşlar sağlıklı bir bebek olacağını ümit etmiştir. Bilindiği üzere otizm doğumdan sonra ilk 3 yıl üzerinde fark edilmektedir. Bu yüzden ebeveynlerin hayal kırıklıklarının hissedilir derecede yüksek olmasının yaşam doyumunun düzeyini etkilediği düşünülmektedir. Balkanlı (2008), araştırmasında otizmlili çocuğun kaçınıcı çocuk olduğu ile yaşam doyumu, umutsuzluk düzeyleri

bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Başka bir araştırma da ise; annelerin sürekli kaygı durumları ile engelli olan çocuğun kaçınıcı çocuk olduğu ile ilişkisi incelenmiştir. Buna göre; 1. ve 2. çocuğu engelli olan annelerin sürekli kaygı durumu 3. ve 4. Çocuğu engelli olan annelere göre daha yüksek çıkmıştır (Doğru ve ark., 2006). Engelli olan çocuğun sırası 3 veya 4 ise anne ilk olarak sağlıklı çocuklara sahip olmuş engel durumundan ve düşüncesinden kendini uzakta tutmuştur. Ancak 1. ve 2 . çocukların engel durumunun olması anneyi daha hazırlıksız yakalamıştır. İlk iki çocuktan birinin engelli olması ebeveynlerin sağlıklı çocuğa sahip olma hayallerini yıkmıştır. Bunun sürekli kaygı durumunu etkilediği düşünölmektedir. Sürekli kaygı durumu düzeyi yüksek olan ebeveynlerin ise yaşam doyumlarının düşük olacağı düşünölmektedir.

İkinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri birinci çocuğu otizimli olan ebeveynlerin aile değerlendirme düzeylerinden daha yüksek olduğu görölmüştür. Ailede birden fazla çocuğun varlığı, ekonomik durumlar, psikolojik sıkıntıların varlığı aile işlevlerini sağlıksızlaştırmaktadır (Oğultürk, 2012).

Birinci çocuğu ve ikinci çocuğu otizimli olan ebeveynler üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla planlı davranma stillini daha çok kullandıkları görölmüştür. Öğrenilmiş güçlölük ile otizm ilişkisi kurulmuş olan araştırmaya rastlanmamıştır. İlk iki çocuklardan birinin otizimli olması ebeveynlerin o çocuklar için daha çok zaman ayırabilmesine, ebeveynlerin daha planlı şekilde hareket etmelerine zemin hazırladığı düşünölmektedir.

Birinci çocuğu otizimli olan ebeveynler, üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla öğrenilmiş güçlölük düzeylerinin daha yüksek olduğu görölmüştür. İkinci çocuğu otizimli olan ebeveynler, üçüncü çocuğu ve üzeri otizimli olan ebeveynlere oranla öğrenilmiş güçlölük düzeylerinin daha yüksek olduğu görölmüştür. Araştırmamızda çocuk sayısı arttıkça öğrenilmiş güçlölük düzeyinin düştüğünü söylemek yanlış bir genelleme olmayacaktır. Öğrenilmiş güçlölük ölçeği ile otizm ilişkisi kurularak yapılmış bir çalışmaya literatür taramasında rastlanmamıştır. Çocuk sayısı arttıkça ebeveynlerin sorumlulukları artmaktadır. Engelli çocuğa uzun yıllardır sahip olsalar dahi tükendikleri, başa çıkma stratejilerini

geliştirmekte zaman zaman zorlandıklarını, kendilerini güçsüz ve çaresiz hissettiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; yaşam doyumu düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Dereli ve ark. (2008), tarafından yapılan bir araştırmada en yüksek puanı 10-13 yaşlarındaki engelli çocuğa sahip olan ebeveynler almıştır. Ancak çocuğun yaşı arttıkça depresyon düzeyi artmaktadır şeklinde anlamlı bir sonuç saptanmamıştır. Çocuğun tanı aldığı yaş arttıkça yaşam doyumu düzeyinin düşmüş olmasının sebeplerinden birinin özel eğitime geline sürenin artmış olması ile ilişkilendirilebilir. Çalışmamız özel eğitime devam eden ailelere yapılmıştır. Çocuğun yaşının artmış olması, özel eğitime geline sürenin artmış olması ile paralellik göstermektedir. Ebeveynlerin tanı sonrasında maddi manevi ilgilerinin daha fazla yoğunlaştırılmış olması da yaşam doyumunu etkileyebilecek etmenlerden biridir. Ancak bu sonuçların aksine yas sürecinden çıkıldığında ailelerin zaman içerisinde kendi kişisel gelişimini arttırdığına dair bulgulara rastlanmıştır. Karpaz (2011), yaygın gelişimsel bozukluk tanısı alan çocukların ebeveynlerine Hogan yas tepkileri tarama listesi ölçeği uygulamıştır. Bunun sonucunda; çocuğun tanı aldığı yaş arttıkça ebeveynlerin kişisel gelişimlerinin arttığı görülmüştür.

Ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; problem çözme, iletişim ve duygusal tepki verebilme düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir. Çocukların engelli oldukları yaşın problem çözme, davranış kontrol, duygusal tepki verme, genel fonksiyonlar, iletişim gibi alt ölçekleri etkilediğini saptamıştır. Doğuştan engelli doğan çocukların ebeveynleri daha sonradan engelli tanısı alan çocuklara oranla aile işlevleri bakımından daha sağlıklıdır (Coşkun, 2013). Zihinsel ve fiziksel engelli çocukların yaşları ile bu çocuğa sahip ebeveynlerin aile işlevleri ölçeklerinden aldıkları puanlarda anlamlı bir farklılık yoktur (Kaymaz, 2015). Sarıhan (2007) ise; çocuğun engelli olduğu yaşın anne-babaların aile işlevlerini etkilemediğini ortaya koymuştur.

Ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; planlı davranma düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Literatür taramasında bu çalışmayı destekleyen başka bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak planlı davranma düzeyinin

düşmüş olması ebeveynin artık planlı davranma becerisini sıklıkla kullanmadığı anlamı taşımaktadır. Ebeveynler uzun yıllar boyunca başa çıkma becerilerini kullanıp, otizimli çocuklarıyla birlikte bu durumu en kolay şekilde atlatabilmenin yollarını aramıştır. Evdeki ve rehabilitasyon merkezlerindeki eğitim süreçleri, diğer yaşam koşulları bireylerin bazı alanlardaki gücünü zayıflatmış veya yok etmiş olabilir. Daha planlı şekilde üstesinden gelen durumlar yılların verdiği yıpranmışlık ve yorgunlukla terk edilmiş olabilir.

Ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri arttıkça; yaşam doyumu düzeyleri de artmakta olduğu görülmektedir. Aile değerlendirme ve yaşam doyumu ölçeklerinin birbiriyle ilişkilendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri arttıkça; öğrenilmiş güçlülük düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Aile değerlendirme ve öğrenilmiş güçlülük ölçeklerinin birbiriyle ilişkilendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aile değerlendirme düzeyinin artmış olması bazı işlevlerin düzeltilmesi anlamına gelmektedir. Ancak bu işlevsel bozukluk ailelerde mücadele etmeyi bırakmaya sebep olmuş olabilir. Mücadele etmeyi bırakmış olmakta başa çıkma becerilerini daha az sıklıkta kullanmaya neden olabilir.

Ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arttıkça; yaşam doyumu düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Öğrenilmiş güçlülük düzeyi ile yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırıldığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Öğrenilmiş güçlülük düzeyinin arttıkça yaşam doyumunun artmış olması sonucunun beklenmesi daha muhtemel bir durumdur. Ancak öğrenilmiş güçlülük düzeyinin yani başa çıkma becerilerinin sıklıkla kullanılıyor olması ebeveynleri yaşamda çok yoruyor ve bıktırıyor olabilir. Bu yorgunluk, mücadele ve bıkkınlık hissiyatının ise ebeveynleri yaşamdan aldıkları doyumu düşürüyor olması yapılacak en uygun açıklamadır.

5.2. ÖNERİLER

1. Literatür taramalarında otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük ölçeği ile ilgili araştırmaların yapılmamış olması sonuçların değerlendirmesinde sınırlılıklar meydana getirmiştir. Bu ölçek ile otizmli ebeveyn ilişkisi üzerindeki yapılan araştırmalara yoğunlaşılabilir.
2. Araştırma yalnızca İstanbul ili baz alınarak yapılmıştır. Farklı coğrafi bölgelerden ebeveynlerle yürütölen çalışma sonuçları Türkiye geneli hakkında daha sağlıklı sonuçlar verebilir.
3. Araştırmanın yapıldığı kurumlar Gaziosmanpaşa ve Esenyurt ilçelerindedir. Veliler Sultangazi, Gaziosmanpaşa, Avcılar, Zeytinburnu, Bakırköy, Bayrampaşa, Eyüp , Küçükçekmece ilçelerinde ikamet etmektedir. Bu ilçeler genel olarak değerlendirildiğinde normal yada düşük sosyo-ekonomik durumun daha çok temsil edildiği kısımlardır. Çalışmanın daha sağlıklı olması açasından araştırmanın yapıldığı ilçelerin sosyo-ekonomik durumu birbirinden farklı olmalıdır. Hem düşük sosyo-ekonomik kesimi temsil etmeli, hem de yüksek sosyo-ekonomik kesimi temsil etmelidir.
4. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %60.9 'u annelerden oluşmaktadır. Bunun sebebi; annelerin çocuklarıyla birlikte özel eğitim merkezine daha çok gelmesinden kaynaklanmıştır. Babalara ulaşmakta güçlük çekilmiştir. Ebeveynlerin araştırmaya katılma oranları birbirlerine yakınlařtırıldıķça araştırma sonucu daha sağlıklı olacaktır.
5. Araştırmaya otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile birlikte kardeşlerde katılabilir. Böylece otizmli kardeşe sahip olan bireyler ile ebeveynlerin hissettikleri arasında bir farklılığın söz konusu olup olmadığı incelenmiş olacaktır.
6. Ailelere bir terapi yöntemi uygulanarak, uygulanan terapi tekniklerinin aile üyeleri üzerinde kadar etkili olduğu araştırılabilir.

SONUÇ

Erkeklerin kadınlara göre yaşam doyumu, iletişim düzeyleri, aile değerlendirme düzeyleri daha yüksektir. Kadınların, istenmeyen düşüncelerin denetimi düzeylerinin, öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yüksek lisans mezunu ve üzeri olan ebeveynlerin ortaokul mezunu ve altı olan ebeveynlere oranla yaşam doyumu düzeyleri daha yüksek olduğu görülmüştür. Eğitimin yaşam doyumu düzeyinde farklılık yaratmış olması beklenen bir sonuçtur. Eğitimli kişilerin farklı ilgi alanlarının olması, sosyal çevrede daha çok yer edinmesi, çocuğun eğitimi ve tanısı hakkında daha detaylı araştırmalar yapması kişinin hayata bakışını olumlu etkilemektedir. Bu ise, yaşam doyumu düzeyinin yüksek olmasını sağlamaktadır.

Ebeveynlerin yaşları ile problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme ve aile değerlendirme ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin yaşı arttıkça; problem çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, ruh hali denetleme ve aile değerlendirme düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Otizmlili çocuğa sahip olmanın verdiği hayatla yoğun mücadele içinde olma durumu kişilerin problem çözme, iletişim ve duygusal tepki verebilme gibi düzeylerini sağlıklı işlevsellik olarak nitelendirdiğimiz düzeye ulaştırmıştır. Kişilerin ruh hali denetleme becerisinin düşmekte olması ise yılların verdiği bitkinliğin, kişilerdeki ruh halini artık kişiden bağımsız demoralize etmesinden kaynaklanmaktadır.

Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile yaşam doyumu ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı arttıkça; planlı davranma, dürtü denetimi, iyiye yorma problem çözme, iletişim, aile değerlendirme ve yaşam doyumu düzeylerinin de düşmekte olduğu saptanmıştır. Çocuk sayısının artmış olması ebeveynlerin sorumluluğunun artması, çocukların maddi ve manevi gereksinimlerinin karşılanması, daha fazla zaman, daha kaliteli zaman gibi durumlarla paralellik göstermektedir. Bu durum anne-babanın yaşam doyumunu düşürebilmektedir.

Birinci çocuğu otizmlili olan ebeveynlerin yaşam doyumu üçüncü çocuğu ve üzeri otizmlili olan ebeveynlerden, ikinci çocuğu otizmlili olan ebeveynlerin yaşam

doyumunu ise üçüncü çocuğu ve üzeri otizmlili olan ebeveynlerden daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu durumu şöyle özetlemek mümkündür. Otizmlili olan çocuk ilk iki çocuktan biriye ailenin yaşam doyumunu düşürmektedir. Sağlıklı çocuk hayali yıkılan ebeveyn umutsuzluğa kapılmıştır. Ancak üçüncü ve üçüncü çocuğun üzerindeki ebeveynlerin yaşam doyumunu daha yüksektir. Sağlıklı çocuk hayalini gerçekleştiren otizmlili çocuktan daha büyük yaşlarda çocukları vardır. Ayrıca bu otizmlili çocuğun ablasından veya abisinden destek alabilecek olması ebeveynlerin yaşam doyumları düzeylerini daha yüksek tutmuş olabilir.

Birinci çocuğu otizmlili olan ebeveynler üçüncü çocuğu ve üzeri otizmlili olan ebeveynlere oranla, ikinci çocuğu otizmlili olan ebeveynlerin ise üçüncü çocuğu ve üzeri otizmlili olan ebeveynlere oranla öğrenilmiş güçlülük düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Birinci çocuğu otizmlili olan ebeveynler üçüncü çocuğu ve üzeri otizmlili olan ebeveynlere oranla, ikinci çocuğu otizmlili olan ebeveynler ise üçüncü çocuğu ve üzeri otizmlili olan ebeveynlere oranla planlı davranma stilini daha çok kullanmaktadırlar. Ebeveynlerin otizmlili olan çocuğunun tanı aldığı yaş arttıkça; planlı davranma düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Planlı davranma stili öğrenilmiş güçlülüğün alt ölçeğidir. Yani aslında kişi karşılaşacağı zorluklar için başa çıkma stratejisi oluşturmuştur. Bu stratejik durumları gerçekleştirebilmek tek çocuğu olan, iki çocuğu olan yada çok fazla çocuk ile ilgilenmek zorunda kalmayan ebeveynler için daha mümkün gözükmektedir.

Ebeveynlerin aile değerlendirme düzeyleri arttıkça; öğrenilmiş güçlülük düzeyleri de düşmekte olduğu görülmektedir. Ailedeki işlevselliğın sağlıklı oluşunun bozulmuş olması kişileri çaresiz, isteksiz, başa çıkma stratejileriyle uğraşamayacak kadar enerjisiz bırakabilir. Araştırmanın başka bir sonucu ise; ebeveynlerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri arttıkça; yaşam doyumunu düzeyleri de düşmekte olduğu şeklindedir. Anne-babalar öğrenilmiş güçlülük alt ölçeklerini yerine getirmeye çalışırken enerji sarfedip, yorgun düşebilir ve ya çocukları dışında başka faaliyetlere zaman ayırmayabilir, toplumdandan uzaklaşabilir tüm bunlar ebeveynlerin yaşam doyumlarını olumsuz etkileyebilir.

Sonuç olarak; ebeveynler karşılaştıkları güçlüklerle baş etmeye çalışırken desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu desteği özel eğitim merkezlerinde gerçekleştirmek

daha sağlıklı olacaktır. Özel eğitim merkezi hem otizimli çocuğu tanımakta, hem anne-babayı tanımaktadır. Öğretmen, psikolog ve aile işbirliği içerisinde olmalıdır. Otizimli ocuğa sahip ailelerin grup terapisi uygulanarak öğrenilmiş güçlölük ve yaşam doyumlari düzeylerinin yükseltilebileceği düşünölmektedir. Aile değerlendirmedeki sağlıksız işlevsellik durumu psikolog seanslarında görüşölüp sağlıksız alanlar sağlıklı işlevsel alanlara dönüştürölebilir.

KAYNAKÇA

- Akandere, M. ve ark. (2009). Zihinsel ve Fiziksel Engelli Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22-32.
- Akgül, E. (2010). Otizmle Yaşamı Ne Kadar Anlıyoruz? . *Sakarya University Journal of Education*. 7-13.
- Akıncı, G. (2007). Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Babaların Aile İşlevlerini Algılamaları ile Sosyal Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akkaya, E. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Sosyotropik Kişilik Özellikleri ile Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akkök, F., Aşkar, P. ve Karancı, N. (1992). Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne-Babalardaki Stresin Yordanması. *Özel Eğitim Dergisi*. Ankara, 1(2), 8-12.
- Aydın, A. ve Kınacı C. (2015). Otizme Çözüm Var. İstanbul: Hayykitap
- Aydın, A. (2008). Otizmde İlk Adım. İstanbul: Epsilon yayıncılık.
- Balkanlı, N. (2008). Otistik Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerde Yaşam Kalitesi, Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Batu, S. ve İftar, G. (2007). Kaynaştırma. Ankara: Kök yayıncılık.
- Baykan, Z., Baykan, A. ve Naçar, M. (2010). Kronik Hastalıklı Çocukları Olan Ailelerin Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, 27:174-177.
- Baymur, F. (1972). Genel Psikoloji. İstanbul: İnkılap kitabevi.
- Bodur, S. ve Durduran, Y. (2009). *Genel Tıp Dergisi*, 19(4), 169-175.
- Bulut, I. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. Ankara: Özgüzeliş matbaası.

- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2009). Aile Sosyolojisi. İstanbul: Açılımkitap.
- Çakıcı, S. (2006). Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne-Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelimli, Ş. (2009). Amerika’da ve Türkiye’de Otizmlili Olan Çocukları Bulunan Ailelerin Aile İşlevlerine Dair Süreçlerinin Karşılaştırılması Çalışması. Doktora Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Çopuroğlu, C. ve Mengi, A. (2014). Toplumsal Dışlanma ve Otizm. *Turkish Studies*. Ankara, (9), 607-626.
- Coşkun, D. (2013). Fiziksel Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerde Bakım Yüğü ve Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Demircioğlu, H. Ve Ömeroğlu, E. (2014). Eğitici Anne Eğitimi ve Annedenden Anneye Eğitim Yaklaşımlarının Annelerin Aile İşlevleri ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Üzerindeki Etkileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1439-1465.
- Dereli, F. ve Okur, S. (2008). Engelli Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Depresyon Durumunun Belirlenmesi. *Yeni Tıp Dergisi*, (25), 164-168.
- Diken, İ. ve Cavkaytar, A. (2007). Özel Eğitime Giriş. Ankara: Kök yayıncılık.
- Doğan, S. ve Şahin, F. (2011). Yönetmel Güçlülük ve Etkililik: Kavramsal Bir Çalışma. Atatürk Üniversitesi. *İdari ve İktisadi Bilimler Dergisi*, 25(2), 61.
- Doğru, S. ve Arslan, E. (2006). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyi ile Durumluluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi.
- Ege, P. (2006). Farklı Engel Gruplarının İletişim Özellikleri ve Öğretmenlere Öneriler. *Özel Eğitim Dergisi*, Ankara, 7(2), 1-23.

- Eren, B. (2014). Özel Eğitimde Müziğin Kullanımı ve Türkiye’den Uygulama Örnekleri. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. Bursa , 116, 2593-2597.
- Fazlıoğlu, Y. (2012, Şubat). Otizmlili Çocuklar ve Sanat. *Çoluk Çocuk Dergisi*. Ankara, 92, 29-30.
- Güloğlu, B. Ve Aydın G. (2007). İlköğretim 5.sınıf Öğrencilerinin Öğrenilmiş Güçlülük ve Otomatik Düşünce Biçimi Arasındaki İlişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 157-168
- Gültekin, Z. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Reddiyle Baş Etmeleri ile Denetim Odağı, Öğrenilmiş Güçlülük ve Eş Kabul Reddiyle İlişkisi.Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gümüüşçü, Ş., Abidoğlu, Ü. ve Darıca, N. (2005). Otizm ve Otistik Çocuklar. İstanbul: Özgür yayınları.
- Günsel, A. (2010). Zihinsel Engelli Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Bazı Değişkenleri Açısından İncelenmesi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnanç, B., Bilgin, M. ve Atıcı, M. (2012). Çocuk ve Ergen Gelişimi. Ankara: Pegem yayınevi.
- Kaner ve ark. (2011). Anne –Babaların Yılmazlık Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 12(2), 63-78.
- Karasu, N. (2009). Otizmden Etkilenmiş Bireylerde Sosyal ve İletişim Becerilerini Arttıran Yöntemlerin Delile Dayalı Yöntem Olarak Belirlenmesi: Bir Meta-Analiz Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(3), 713-739.
- Karpat, D. (2011). Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tanısı Alan Çocukların Ebeveynlerinin Yaşadığı Yas Tepkilerinin, Evlilik Uyumlarının ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Programı.

- Kayaalp, İ. (2000). Otizm ve İletişim Problemi Olan Çocukların Eğitimi. İstanbul: Evrim yayınevi.
- Kaymaz, K. (2015). Zihinsel ve Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon Düzeylerinin Belirlenmesi ve Aile İşlevlerinin İncelenmesi. Beykent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, B. (2000). Yağmur Çocuklar. İstanbul: Doğan kitapçılık.
- Köker, S. (1991). Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Köroğlu, E. (2013). DSM-V Tanı Kriterleri. Ankara: Hyb yayın.
- Köroğlu, E. (2013). Psikiyatri El Kitabı. Ankara: Hyb yayın.
- Maione, L., ve Miranda, P. (2006). Effects of Video Modeling and Video Feedback on Peer-Directed Social Language Skills of a Child With Autism . *Journal of Positive Behavior Interventions*, 8, 106-118.
- Oğultürk, N. (2012). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin, Aile İşlevselliklerini Etkileyen Etmenler: Çankaya Belediyesinden Hizmet Alan Aileler Üzerinde Bir Değerlendirme. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Ordu, F. (2005). Farklı Gelişen Çocukların Tanımlanması ve Eğitimi. İstanbul: Armoni Yayıncılık.
- Özbey, Ç. (2012). Düünden Bugüne Otizm. İstanbul: Yuka kids.
- Özbey, Ç. (2005). Otizm ve Otistik Çocukların Eğitimi. İstanbul: İnkılap kitabevi.
- Özbey, Ç. (2009). Özel Çocuklar ve Terapi Yöntemleri. İstanbul: İnkılap kitabevi.
- Özbey, Ç. (2006). Özel Eğitimde Terapi ve Tedaviler. İstanbul: Yalnızlık ülkesi.
- Özer, M. ve Karabulut, Ö. (2003). Yaşlılarda Yaşam Doyumu. *Geriatric Dergisi*.6(2):72-74

- Özyürek, M. (2006). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı. Ankara: Kök yayıncılık.
- Persson, S. (2012). Otizm El Rehberi. İstanbul: Yuka kids.
- Persson, S. (2012). Otizm ve Otistik Zeka. İstanbul: Yuka kids.
- Sandin, S., Hultman C., Kolevzon A., Gross R., Maccabe, J., Reinchenberg, A. (2012). Advancing Maternal Age is Associated with Increasing Risk for Autism: A Review and Meta-Analysis. *Journal of the American Academy of Childm and Adolescent Psychiatry*, 51, 2012.
- Sarihan, Ö. (2007). Engelli Çocuğu Olan ve Olmayan Annelerin Aile İşlevlerini Algılamaları ile Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ev Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek lisans tezi.
- Sarıkaya, S.(2011). Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerin Stresle Başa Çıkma Düzeylerinin ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Savaşır, I. Ve Şahin, H. (1997). Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme Sık Kullanılan Ölçekler. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Sivrikaya T. Ve Tekinarslan İ. (2013). Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerde Stres, Sosyal Destek ve Aile Yüğü. *Özel Eğitim Dergisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, 14(2), 17-29.
- Şener, S. (2009). Sosyal Bilimlere Alternatif Yaklaşım. İstanbul: İnkılab yayınları.
- Şimşek, T. , Taşçı, M. ve Karabulut, D. (2015). Kronik Engelli Çocuğu Olan Ailelerde Başka Çocuk Yapma İsteği ve Anne-Baba Birlikteliğine Etkisi. *Türk Pediatri Arşivi*. 50, 163-169.
- Tokuç, F. (2009). Otistik Çocuk ve Aile Özelliklerinin Aile İşlevlerine Etkisi . Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Sağlık Bilimler Enstitüsü.

- Top, F. (2009). Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar İle Ruhsal Durumlarının Değerlendirilmesi: Niteliksel Araştırma. *Çocuk Dergisi*. 9(1), 34-42.
- Töret, G. ve Özmen, R. (2014). Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Taklit Becerileri. *Özel Eğitim Dergisi*. Ankara, 15(3), 51-66.
- Türesin, H. (2012). Örgüt Çalışanlarının Paternalistik Liderlik Algıları, Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyleri, İş Tatmin Düzeyleri ve İşten Ayrılma Niyetleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Türkdogan, D. (2012). “Otizm Nörobiyolojisi”. 5. İstanbul Otizm Eğitim Günleri’nde sunulan bildiri, İstanbul.
- Wing, L. (2010). Otizm El Rehberi (S. Kunt çev.) İstanbul: Sistem yayıncılık.
- Yetim, Ü. (1991). Kişisel Projelerin Organizasyonu ve Örüntüsü Açısından Yaşam Doyumu. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıkımış, A. ve Özbey, F. (2009). Otistik Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarının Devam Ettiği Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentilerinin ve Önerilerinin b-Belirlenmesi. *International Online Journal Of Educational Sciences*. 1(1), 124-153.
- Yıldırım ve ark. (2012). Engelli Çocukların Annelerinin Ruhsal Durumlarını Belirlenmesi. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 20(3),200-209.
- Yıldız, C. (2015). Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumları ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Toros Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yıldız, D. (2014). Örgütlerde Öğrenilmiş Güçlülük Kavramı ve İnsan Kaynakları Departman Çalışanlarının Öğrenilmiş Güçlülük Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yurdakul, M. ve Fazlıoğlu, Y. (2005). Otizm. İstanbul: Morpa kültür yayınları.
- Yoltaş, A.R. (2007). Öğretmen Adaylarının Yaşam Doyumu ve Depresyon Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yosunkaya, E. (2012). “Tıbbi Genetik Perspektifinden Otizme Bakış”. 5. İstanbul Otizm Eğitim Günleri’nde Sunulan Bildiri, İstanbul.
- Yöndem, M. (2015). Normal ve Otizmi Olan Çocuklarda Temel Dil ve Öğrenme Becerilerinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi. Zihin Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı.

EKLER

Ek. 1. Beykent Üniversitesi Tez Anket Formu

Bu anket formu Beykent Üniversitesi klinik psikoloji bölümü yüksek lisans tez çalışması için ‘‘Rehabilitasyon Merkezlerinde Eğitim Alan Otizm Tanısı Almış Olan Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumunun, Aile İşlevlerinin ve Öğrenilmiş Güçlülüğünün İncelenmesi’’ amacıyla hazırlanmıştır. Soruları cevaplariken içten olmanız ve doğru cevaplar vermeniz araştırmanın niteliği açısından önemlidir. Verilen tüm bilgiler gizli tutulacaktır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Cinsiyetiniz

- Kadın
- Erkek

Yaşınız :

Eğitim düzeyiniz

- Hiç okumamış
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Üniversite
- Yüksek lisans / Doktora

Yaşadığınız semt / ilçe neresidir ?

(.....)

Ailenizin ortalama aylık geliri ne kadardır?

- 1000 TL den az
- 1000-1500 TL arası
- 1500-2000 TL arası
- 2000-2500 TL arası
- 2500-3000 TL arası
- 3000-4000 TL arası
- 4000-5000 TL arası

Kaç çocuğunuz var ?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5 ve üzeri

Otizm tanısı almış olan çocuğunuz kaçınıcı çocuğunuzdur ?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5 ve sonrası

Kaç yıllık evlisiniz ?

- 0-4
- 5-9
- 10-14
- 15-20
- 20 ve üzeri

Çocuğunuz otizm tanısını aldığıında kaç yaşındaydı ?

(.....)

Kaç çocuğunuz otizm tanısı aldı?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Kaç yıldır rehabilitasyon merkezlerinden eğitim almaktasınız ?

- 0-2
- 3-5
- 6-8
- 8-10
- 10-12
- 12 ve üzeri

EK.2. YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınızı görüşünüzü yansıtan rakamı bulup maddenin olduğu yere çarpı işareti koyunuz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizin durumunuzu yansıttığını düşündüğünüz rakam bizim için en doğru yanıtıdır. Lütfen, açık ve dürüst şekilde yanıtlayınız.

Hiç katılmıyorum	:	1
Katılmıyorum	:	2
Biraz Katılmıyorum	:	3
Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum	:	4
Çok Az Katılıyorum	:	5
Katılıyorum	:	6
Kesinlikle Katılıyorum	:	7

1 2 3 4 5 6 7

Pek çok açıdan
ideale yakın bir
yaşamım var

Yaşam koşullarım
mükemmeldir.

Yaşamım beni
tatmin ediyor.

Şimdiye kadar ,
yaşamda istediğim
önemli şeyleri elde
ettim.

Hayatımı bir daha
yaşama şansım
olsaydı,hemen
hemen hiçbir şeyi
değiştirmezdin.

EK 3. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

İlişkide aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, sizin ailenize ne derecede uyduğuna karar veriniz. Önemli olan, sizin ailenizi nasıl gördüğünüzdür. Her cümle için 4 seçenek söz konusudur (**Aynen Katılıyorum/ Büyük Ölçüde Katılıyorum/ Biraz Katılıyorum/ Hiç Katılmıyorum**)

Her cümlenin yanında 4 seçenek için de ayrı yerler ayrılmıştır. Size uygun seçeneğe (X) işareti koyunuz. Her cümle için uzun, uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	( )	( )	( )	( )
2.Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	( )	( )	( )	( )
3.Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenlerini bilir.	( )	( )	( )	( )
4.Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	( )	( )	( )	( )
5.Evde birinin başı derde girdiğinde, diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	( )	( )	( )	( )
6.Bir sıkıntı ve üzüntü ile karşılaştığımızda, birbirimize destek oluruz.	( )	( )	( )	( )
7.Ailemizde acil bir durum olsa, şaşırıp kalırız.	( )	( )	( )	( )
8.Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	( )	( )	( )	( )
9.Birbirimize karşı olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçırırız.	( )	( )	( )	( )
10.Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	( )	( )	( )	( )

11.Evde dertlerimizi üzüntülerimizi birbirimize söylemeyiz.	( )	( )	( )	( )
12.Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.	( )	( )	( )	( )
13.Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğimizde bizi dinlerler.	( )	( )	( )	( )
14.Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	( )	( )	( )	( )
15.Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	( )	( )	( )	( )
16.Ailemizin üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	( )	( )	( )	( )
17.Evde herkes başına buyruktur.	( )	( )	( )	( )
18.Bizim evde herkes, söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	( )	( )	( )	( )
19.Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	( )	( )	( )	( )
20.Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	( )	( )	( )	( )
21.Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınılız.	( )	( )	( )	( )
22.Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	( )	( )	( )	( )
23.Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	( )	( )	( )	( )
24.Ailemiz, bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	( )	( )	( )	( )
25.Bizim ailede herkes kendini düşünür.	( )	( )	( )	( )
26.Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	( )	( )	( )	( )
27.Evimizde banyo ve tuvalet bir türlü temiz durmaz.	( )	( )	( )	( )
28.Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	( )	( )	( )	( )
29.Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	( )	( )	( )	( )
30.Ailemizde, her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	( )	( )	( )	( )

CÜMLELER:	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
31.Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	( )	( )	( )	( )
32.Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	( )	( )	( )	( )
33.Ancak hepimizi ilgilendiren bir durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	( )	( )	( )	( )
34.Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	( )	( )	( )	( )
35.Evde genellikle söylediklerimizle, söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	( )	( )	( )	( )
36.Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız	( )	( )	( )	( )
37.Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacaksa ilgi gösteririz.	( )	( )	( )	( )
38.Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	( )	( )	( )	( )
39.Ailemizde sevgi ve şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	( )	( )	( )	( )
40.Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	( )	( )	( )	( )
41.Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	( )	( )	( )	( )
42.Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterir.	( )	( )	( )	( )
43.Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzdür.	( )	( )	( )	( )
44.Ailemizde hiçbir kural yoktur.	( )	( )	( )	( )
45.Evde birinden bir şey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.	( )	( )	( )	( )
46.Aile içinde, herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	( )	( )	( )	( )
47.Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	( )	( )	( )	( )
48.Bizim evde aklınıza gelen her şey olabilir.	( )	( )	( )	( )

49. Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	( )	( )	( )	( )
50. Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	( )	( )	( )	( )
51. Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	( )	( )	( )	( )
52. Sinirlenince birbirimize küseriz.	( )	( )	( )	( )
53. Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez çünkü genellikle umduğumuz görevler verilmez.	( )	( )	( )	( )
54. Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	( )	( )	( )	( )
55. Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	( )	( )	( )	( )
56. Aile içinde birbirimize güveniyoruz.	( )	( )	( )	( )
57. Ağlamak istediğimizde, birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	( )	( )	( )	( )
58. İşimize (okulumuza) yetişmekte güçlük çekiyoruz.	( )	( )	( )	( )
59. Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız bir şey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.	( )	( )	( )	( )
60. Problemimizi çözmek için ailecek çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	( )	( )	( )	( )

EK 4. ROSENBAUM'UN ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK ÖLÇEĞİ (RÖGÖ)

Aşağıda kötü bir durum veya olayla karşılaşıldığında kişilerin neler yapabileceğini anlatan 36 ifade vardır. Lütfen her maddeyi dikkatle okuyarak o maddede yer alan ifadenin size ne derece uygun olduğuna karar veriniz. Verdiğiniz karara göre aşağıdaki ölçeği dikkate alarak yandaki sayılardan uygun olanı daire içine alınız.

1. Hiç tanımlamıyor.
2. Biraz tanımlıyor.
3. Oldukça iyi tanımlıyor.
4. İyi tanımlıyor.
5. Çok iyi tanımlıyor.

1. Sıkıcı bir iş yaparken, işin en az sıkıcı olan yanını ve bitirdiğimde elde edeceğim kazancı düşünürüm.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

2. Beni bunaltan bir iş yapmak zorunda olduğumda, bunaltımı nasıl yenebileceğimi hayal eder, düşünürüm.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

3. Duygularımı düşüncelerime göre değiştirebilirim.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

4. Sinirlilik ve gerginliğimi yardım almadan yenmek bana güç gelir.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

5. Kendimi bedbin (üzüntülü) hissettiğimde hoş olayları düşünmeye çalışırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

6. Geçmişte yaptığım hataları düşünmekten kendimi alamam.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

7. Güç bir sorunla karşılaştığımda düzenli bir biçimde çözüm yolları ararım.

- 1
- 2
- 3
- 4

8. Birisi beni zorlarsa işimi daha çabuk yaparım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

9. Zor bir karar vereceksem bütün bilgiler elimde olsa bile bu kararı ertelerim.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

10. Okuduğum şeye kendimi veremediğimi fark ettiğim zaman, dikkatimi toplamak için yollar ararım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

11. Çalışmayı planladığımda, işimle ilgili olmayan herşeyi ortadan kaldırırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

12.Kötü bir huyumdan vazgeçmek istediğimde, bu huyumu devam ettiren nedir diye araştırırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

13.Beni sıkan bir düşünce karşısında güzel şeyler düşünmeye çalışırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

14.Günde iki paket sigara içiyorsa olsam, sigarayı bırakmak için muhtemelen başkasının yardımına ihtiyaç duyarım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

15.Kendimi kötü hissettiğimde neşeli görünmeye çalışarak ruh halimi değiştiririm.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

16.Kendimi sinirli ve gergin hissettiğimde, sakinleştirici ilacım varsa bir tane alırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

17.Bedbin (üzüntülü) olduğumda kendimi hoşlandığım şeylerle uğraşmaya zorlarım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

18.Hemen yapabilecek durumda bile olsam hoşlanmadığım işleri geciktiririm.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

19.Bazı kötü huylarımdan vazgeçebilmem için başkasının yardımına ihtiyaç duyarım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

20.Oturup belli bir işi yapmam güç geldiğinde, başlayabilmek için değişik yollar ararım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

21.Beni kötümser yapsa da, gelecekte olabilecek bütün felaketleri düşünmekten kendimi alamam.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

22.Önce yapmam gereken işi bitirip, daha sonra gerçekten hoşlandığım işlere başlamayı tercih ederim.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

23.Bedenimin herhangi bir yerinde ağrı hissettiğimde, bunu dert etmemeye çalışırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

24.Kötü bir huyumu yendiğimde kendime olan güvenim artar.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

25.Başarısızlıkla birlikte gelen kötü duyguları yenmek için, sık sık kendime bunun bir felaket olmadığını ve bir şeyler yapabileceğimi telkin ederim.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

26.Kendimi patlayacakmış gibi hissettiğimde, "Dur, bir şey yapmadan önce düşün" derim.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

27.Birine çok öfkelensem bile davranışlarımı kontrol ederim.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

28.Genellikle bir karar vereceğim zaman, ani kararlar yerine bütün ihtimalleri göz önüne alarak sonuca varmaya çalışırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

29.Acilen yapılması gereken şeyler olsa bile, önce yapmaktan hoşlandığım şeyleri yaparım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

30.Önemli bir işi elimde olmayan nedenlerle geciktirdiğimde kendi kendime sakin olmayı telkin ederim.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

31.Bedenimde bir ağrı hissettiğim zaman, ağrıdan başka şeyler düşünmeye çalışırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

32.Yapılacak çok şey olduğunda genellikle bir plan yaparım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

33.Kısıtlı param olduğunda, kendime bir bütçe yaparım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

34.Bir iş yaparken dikkatim dağılırsa, işi küçük bölümlere ayırırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

35.Sık sık beni rahatsız eden nahoş düşünceleri yenemediğim olur.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

36.Aç olduğum halde yemek yeme imkanım yoksa, ya açlığımı unutmaya ya da tok olduğumu düşünmeye çalışırım.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

ÖZGEÇMİŞ

25 Ekim 1991 İstanbul Eminönü doğumluyum. İlköğretimimi Ülkü İlköğretim Okulu'nda tamamladım. Kadri Yörükoğlu Anadolu Lisesi'nde okudum. Beykent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji lisans eğitimimi yüzde 50 ve yüzde 75 akademik başarı bursları kazanarak 3 yılda tamamladım. Lisans eğitimi stajlarımı Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi ve Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde yaptım. Lisans eğitimim sırasında çocuk testleri ve Wisc-r eğitimi aldım. Eğitim hayatıma Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji bölümüyle devam ettim. İlk iş hayatı deneyimim Çocuk Bilim Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde başlamıştır. Daha sonra 6.His Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nde çalışmaya başladım. Çocuk değerlendirmeleri, veli seminerleri, veli seansları, kuruma devam eden öğrenci seansları ile çalışma hayatıma devam etmekteyim.

Gülay Ezgi ATEŞ